

ОСВІТНЯ ІННОВАТИКА INNOWACJE EDUKACYJNE

*Українсько-польський збірник
студентських наукових праць
Ukraińsko-polski zbiór prac naukowych studentów*

**Випуск 6
Wydanie 6**

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Центр інноваційних освітніх технологій «PNU-EcoSystem»

ОСВІТНЯ ІННОВАТИКА INNOWACJE EDUKACYJNE

*Українсько-польський збірник студентських наукових
праць*

Ukraińsko-polski zbiór prac naukowych studentów

Випуск 6 / Wydanie 6

*За ред. проф. Олена Будник
Літ. ред. проф. Тетяна Качак*

Івано-Франківськ – 2023
Видавець Кушнір Г. М.

УДК 37.091.3:001.895

Рекомендовано до друку радою Центру інноваційних освітніх технологій «PNU-EcoSystem» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 12 червня 2023 року)

Освітня інноватика. *Українсько-польський збірник студентських наукових праць / за заг. ред. проф. Будник О.Б.; літ. ред. проф. Качак Т. Б. Центр інноваційних освітніх технологій “PNU EcoSystem”. Вип. 6. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2023. 182 с.*

Innowacje edukacyjne: *Ukraińsko-Polski zbiór prac naukowych studentów / red. prof. Olena Budnyk; red. lit. prof. Tetiana Kachak; Centrum Innowacyjnych Technologii Edukacyjnych “PNU EcoSystem”. Wyd. 6. Iwano-Frankiwnsk, Ukraina: Wyd. Kushnir G.M., 2023. 182 s.*

Рецензенти / Recenzenci:

Irena Polewczyk – Dr hab. prof. Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (Polska);
Світлана Чупахіна – доктор педагогічних наук, професор, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна).

Українсько-польський збірник наукових праць підготовлено за результатами студентських наукових досліджень актуальних проблем педагогіки, методики, дитячої літератури, соціальної роботи. Значна увага приділена питанням упровадження педагогічних інновацій в освітній процес закладів різних типів, вивченню кращого зарубіжного досвіду навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному навчанні, інклюзивній і спеціальній освіті та ін.

Ukraińsko-polski zbiór prac naukowych został przygotowany na podstawie wyników badań naukowych studentów nad aktualnymi problemami pedagogiki, metodyki, literatury dla dzieci, pracy socjalnej. Wiele uwagi poświęca się zagadnieniom wprowadzania innowacji pedagogicznych w procesie edukacyjnym instytucji różnego typu, studiowanie najlepszych zagranicznych doświadczeń studyjnych, wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w nauczaniu na odległość, edukacji włączającej i specjalnej itp.

ISBN 978-617-7926-54-1

© Центр інноваційних освітніх технологій «PNU-EcoSystem», 2023

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023

Зміст / Spis treści

Розділ 1 / Część 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ AKTUALNE PROBLEMY SZKOLNICTWA PODSTAWOWEGO

<i>Оксана Гриньків, Тетяна Близнюк</i> ЕКОЛОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	8
<i>Людмила Дика</i> КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	14
<i>Алла Кохана, Марія Клепар</i> КОНЦЕПТ ПОНЯТТЯ «ПАТРІОТИЗМ»: ЗМІСТ І СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ	18
<i>Галина Савчин, Катерина Фомін</i> ПРИНЦИП ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	23
<i>Віолетта Семчук, Тетяна Качак</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28
<i>Галина Федорів, Світлана Барило</i> СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	34
<i>Уляна Федорів</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	38

Розділ 2 / Część 2

ОСВИТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ EDUKACJA W PAŃSTWACH ZAGRANICZNYCH: DOŚWIADCZENIE Z ANALIZY PORÓWNAWCZEJ

<i>Соломія Буць</i> ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ В НІМЕЧЧИНІ	43
<i>Соломія Кацак, Тетяна Качак</i> ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У КРАЇНАХ ЗАРУБІЖЖЯ	46

Христина Моретті
ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС ЗАСОБАМИ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 54

Назар Ткачишин, Марія Копчук-Кашецька
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЧЕХІЇ ТА ПОЛЬЩІ 62

Розділ 3 / Część 3

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МОВИ І ЧИТАННЯ В ШКОЛІ INNOWACYJNE METODY NAUCZANIA JĘZYKA I CZYTANIA W SZKOLE

Адріана Кицмур, Тетяна Качак
МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ПОЕЗІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 66

Тетяна Медвідь, Тетяна Близнюк
ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПРОЗИ КОЛЛІН ГУВЕР 72

Діана Мельник, Тетяна Качак
СУЧАСНА ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 78

Вероніка Озарко, Тетяна Качак
ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ 83

Оксана Плазинська, Наталія Максименко
ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 89

Яна Прокопчук, Тетяна Котик
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 92

Марія Турелик, Тетяна Качак
ВИВЧЕННЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ 95

Мар'яна Хома, Марія Копчук-Кашецька
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ 103

<i>Богдана Чабан, Тетяна Близнюк</i> ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ У РОБОТІ З КАЗКОЮ НА УРОЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	108
---	-----

Розділ 4 / Część 4

ІНКЛЮЗИВНА ПЕДАГОГІКА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА PEDAGOGIKA WŁACZAJĄCA I EDUKACJA SPECJALNA

<i>Аліна Велка, Марія Копчук-Кашецька</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	119
--	-----

<i>Ольга Вітвіцька, Тетяна Качак</i> КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЗВУКОВИМОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	124
---	-----

<i>Іванна Ковтуненко</i> ІЗОТЕРАПІЯ ЯК РІЗНОВИД АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЛОГОПЕДА	124
--	-----

<i>Олеся Петраш, Марія Клепар</i> ОСНОВНІ ВИМОГИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ УЧНІВ З ООП	133
---	-----

<i>Діана-Марія Крайник, Тетяна Качак</i> РОБОТА З ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	138
---	-----

<i>Олена Куча, Тетяна Качак</i> ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИЙ НЕДОРОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ: ПОРАДИ БАТЬКАМ	146
---	-----

<i>Христина Микитюк</i> КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТОМ МОВЛЕННЯ	153
---	-----

<i>Зоряна Пищ</i> ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	157
---	-----

<i>Вікторія Сагайдак, Тетяна Качак</i> ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА	162
---	-----

<i>Іванна Халус</i> ВИКОРИСТАННЯ ЛОГОРИТМІКИ В КОРЕКЦІЇ ЗВУКОВИМОВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ	167
---	-----

Розділ 5 / Część 5
СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ШКОЛІ
PRACA SOCJALNA W SZKOLE

<i>Марія Радковська</i> ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	172
--	-----

<i>Іванна Шваюк, Катерина Фомін</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	176
---	-----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
AKTUALNE PROBLEMY SZKOLNICTWA PODSTAWOWEGO

Оксана Гриньків,
магістрантка педагогічного факультету

Тетяна Близнюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ЕКОЛОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті висвітлено суть понять «екологічна грамотність», «екологічна культура», «екологічне виховання» молодших школярів. Проаналізовано особливості екологічної освіти й формування екологічної грамотності учнів з психолого-педагогічної точки зору.

***Ключові слова:** екологічна грамотність, екологічне виховання, екологічна культура.*

Вступ

Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу для життя людей. Забруднення повітря, водоймищ, ерозія ґрунтів і вирубування лісів у багатьох місцях досягли критичного рівня. Війна в Україні й екоцид, який чинять росіяни, знищують природу й запускають незворотні процеси екологічної катастрофи. Екологічна криза вимагає інтенсивного екологічного виховання підростаючого покоління зокрема і населення загалом.

Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток екологічної грамотності й культури особистості, яка передбачає формування умінь аналізувати явища природи, бережливого ставлення до її багатств як надзвичайно важливого середовища існування людини. В сучасних умовах екологічна просвіта та виховання – найважливіші з основ процесу гармонізації взаємодії суспільства і природи, яка має прищепити людині в першу чергу знання та

навички розумного спілкування з природою, удосконалювати методи і способи конструктивної участі в охороні природи і раціональному природокористуванні. При цьому слід зауважити, що саме екологічне виховання та освіта має відігравати головну роль у формуванні сьогоденної людини.

Мета статті – висвітлити суть понять «екологічна грамотність», «екологічна культура», «екологічне виховання» молодших школярів; проаналізувати особливості екологічної освіти й формування екологічної грамотності учнів з психолого-педагогічної точки зору.

Результати дослідження

Проблема екологічного виховання хвилювала педагогів і просвітителів ще в XVII-XVIII ст., хоча термінів «екологія» і «екологічне виховання» в той час не існувало. Так, класична педагогіка (Ж.-Ж. Руссо, Г. Петалоцці) стверджує, що багатство життєвого досвіду дитини безпосередньо залежить від часу залучення її до природи: чим раніше долучати дітей до природи, тим багатшим буде їхній життєвий досвід.

Багато слухних порад стосовно екологічного виховання дав В. Сухомлинський. У системі роботи педагога домінує ідея продуктивної взаємодії учнів з природою з метою розумового, морального та естетичного виховання. Педагог переконував, якщо людина в дитинстві переживає почуття захоплення рідною природою, якщо, затамувавши подих, вона слухає розповідь вчителя про її красу, то в цей час пробуджується пульс живої думки дитини. І.Ващенко писав: «Дітей, які не вміють ходити потрібно частіше вивозити на свіже повітря, щоб вони могли бачити рідне небо, дерева, квіти, різних тварин. Все це залишиться в дитячій душі, освітлене почуттям радості, і покладе основу любові до рідної природи» [6, с. 299].

Екологічне виховання – це процес ознайомлення дітей з природою, в основу якого покладено екологічний підхід, при якому педагогічний процес спирається на основоположні ідеї і поняття екології. Основним

змістом екологічного виховання є формування усвідомлено-правильного ставлення до природних явищ і об'єктів, які оточують дитину, і з якими вона знайомиться в повсякденному житті.

Зміст екологічної освіти і виховання включає три основних аспекти: науково-пізнавальний, нормативно-ціннісний, практично-діяльнісний.

Науково-пізнавальний аспект змісту, який розвиває інтерес молодших школярів до проблем навколишнього середовища і формує уявлення про екологічну картину світу, може бути представлений матеріалом, що розкриває властивості предметів і явищ, їх різноманіття, екологічні зв'язки між ними. Весь комплекс знань про навколишнє середовище забарвлений інтересом, що є важливим у процесі формування ставлення дітей до свого соціально-природного оточення.

Нормативно-ціннісний аспект змісту розкриває дітям різноманітну значимість досліджуваних об'єктів у житті природи і людини. До сих пір в практиці навчання молодших школярів нерідко переважало трактування цінності з утилітарно-практичних позицій, що збіднює ставлення дітей до навколишнього середовища, знижувало їх допитливість, естетичну чуйність, співчуття, співпереживання. Важливо розкрити пізнавальну, естетичну значимість природи. При розробці цього аспекту змісту важливо враховувати, що молодший школяр повинен розуміти правила (приписи і заборони) поведінки людини і організації його діяльності в природному і соціальному оточенні, щоб самому визначити необхідність відповідних дій в конкретній ситуації.

Практично-діяльнісний аспект змісту визначає способи діяльності, які мають екологічну спрямованість. Практична діяльність – кінцевий результат формування відносин, критерій розвивається через свідомості і почуття. В цей же час в діяльності формуються і закладаються саме ставлення дитини до навколишнього світу. Однак молодший школяр в силу обмежених фізичних можливостей мало залучений в діяльність природоохоронного характеру. Слід враховувати, що організація

практичної діяльності в молодшому шкільному поверненні має свої особливості: дітей треба навчити, що і як робити. Наприклад, як екологічно грамотно підготовувати зимуючих птахів, збирати ягоди, гриби, лікарські рослини, дотримуватися правил особистої гігієни при догляді за кішками і собаками [3, с. 32-33].

У змісті сучасних програм екологічної освіти та виховання молодших школярів акцент ставиться на формуванні у дітей розуміння єдності людини і природи, яке сприяє психологічному входженню особистості в світ природи, робить її екологічною. Мета екологічного виховання – розвиток екологічної грамотності й культури школярів, яка проявляється у відповідальному ставленні до природи як у загальному, так і як до передумови матеріального виробництва, як до об'єкту і предмету праці, як до природного середовища життєдіяльності людини.

В Концепції Нової української школи однією з ключових компетентностей є екологічна грамотність і здорове життя, яка передбачає вміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя [7, с. 6]. Як вважає І. Андрусенко, «екологічна грамотність» – рівень природничо-наукових знань, спеціальних умінь і навичок, а також моральних якостей учнів, що дозволяють їм свідомо брати участь в природоохоронній діяльності [1].

Екологічна культура – це утвердження в свідомості і діяльності людини принципів природокористування, володіння навичками і вміннями вирішувати соціально-економічні завдання без шкоди для навколишнього середовища і здоров'я людей. Її компонентами є культура пізнавальної діяльності учнів з освоєння досвіду людства у ставленні до природи як до джерела матеріальних цінностей, основи екологічних умов життя, об'єкту емоційних, в тому числі і естетичних, переживань; культура праці, яка

формується в процесі трудової діяльності й враховує особливості природокористування; культура духовного спілкування з природою.

Екологічна грамотність і культура, що формується в процесі екологічного виховання, як вказує Л. Бобильова, включає наступні основні компоненти: інтерес до природи; знання про природу та її охорону; естетичні та моральні почуття до природи; позитивну діяльність в природі; мотиви, що визначають вчинки дітей в природі [4, с. 77].

Екологічна грамотність і культура особистості в молодшому шкільному віці формуються не тільки у школі, а й в сім'ї, через ЗМІ, самовиховання, в позаурочній й позашкільній екологічній діяльності [5, с. 41]. Тільки систематичне й регулярне екологічне виховання дає необхідні результати. Важливою умовою екологічного виховання є використання місцевого краєзнавчого матеріалу. Результатом роботи можуть бути: повідомлення учнів, вироби, малюнки [2, с. 34]. Другою умовою є залучення молодших школярів до посиленої для них практичної роботи з охорони місцевих природних ресурсів. Таких справ дуже багато: догляд за квітниками, озеленення школи як всередині, так і зовні, на пришкольних ділянках, догляд за живим куточком. Учні можуть брати активну участь у природоохоронних акціях, організованих школою, містом (селом, районом) тощо. Для позаурочної діяльності з літературного читання, можна давати учням завдання, що ставлять їх у статус дослідника, відкривача природних взаємозв'язків, таємниць і загадок. Результатами є навчально-дослідні роботи, які можна представляти у різних формах: класна конференція, круглий стіл тощо [8, с.4].

В основі побудови сучасних факультативних занять з екологічною спрямованістю повинні лежати такі цільові установки: формування цілісного уявлення про природне і соціальне оточення як середовище життя, праці і відпочинку людини; розвиток умінь сприймати навколишній світ за допомогою органів чуття і спрямовати свій інтерес до причинного пояснення при аналізі факторів і явищ навколишньої дійсності; навчання

молодших школярів методам пізнання навколишнього світу; виховання естетичного і морального ставлення до середовища життєдіяльності людини, вміння вести себе в ній відповідно до загальнолюдських норм моралі.

Висновки

Отже, екологічне виховання є складовою частиною шкільної освіти і включає в себе вирішення завдань формування екологічного мислення, грамотності та екологічної культури учнів. В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми можна зробити наступні висновки: екологічне виховання є складовою частиною загальної духовної культури людини й повинно здійснюватися безперервно протягом всього періоду шкільного навчання; метою екологічного виховання є формування екологічної грамотності й культури особистості, тобто уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І. В. Педагогічні умови формування екологічної грамотності молодших школярів на уроках природознавства. URL: <http://surl.li/hccag>
2. Базуліна І. В. Розвиток екологічної культури молодших школярів на заняттях під відкритим небом. *Початкова школа*. 2005. №12. С. 33 - 35.
3. Барковська О. М. Зміст, мета і задачі початкового екологічного виховання. *Початкова школа*. 1994. №2. С. 32-33.
4. Бобильова Л. Д. Підвищення ефективності екологічного виховання. *Біологія в школі*. 1996. №3. С.57-59.
5. Васильченко І. Екологічне виховання у початковій школі. *Початкова освіта*. 2005. №11. С.36-48.
6. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Т. 1. Львів: Камула, 2006. 273с.
7. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. К.: МОН України, 2016. 34 с.
8. Половинко Г. Шляхи підвищення ефективності екологічного виховання школярів. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2004. № 16. С. 4-5.

Людмила Дика,
студентка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено результати аналізу теоретичних джерел з проблеми формування ціннісних орієнтацій молодших школярів. Доведено актуальність означеної проблеми за умов розбудови Нової української школи. Визначено критерії та рівні сформованості ціннісних орієнтацій учнів молодшого шкільного віку.

***Ключові слова:** цінності, ціннісні орієнтації, молодший школяр, критерії та рівні сформованості ціннісних орієнтацій.*

Вступ

Ціннісні орієнтації відображають ідеали, потреби, інтереси та переконання особистості. Найбільш інтенсивно їх формування відбувається в молодшому шкільному віці. Дитина отримує статус учня, занурюється в нові соціальні відносини, відбувається її адаптація, прийняття норм та цінностей середовища закладу освіти, засвоєння нових форм діяльності і соціальної взаємодії. Ціннісні орієнтації дитини зароджуються в контактах з учителем та однокласниками, переживаються нею і закріплюються в практичній діяльності, узгоджуються із суспільними цінностями.

Результати дослідження

Ціннісні орієнтації – це міждисциплінарне поняття, яке розглядається не лише на рівні однієї людини, а на рівні цивілізації загалом. Проблему формування ціннісних орієнтацій особистості досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В. Андрущенко, А.Березянська, І. Бех, І. Зязюн, М. Каган, А. Маслоу, С. Матяж, Л. Орбан-Лембрик, М. Хайдеггер, Л. Хомич, Ю. Шайгородський та ін. Як зазначає Ю. Шайгородський, «цінності особистості утворюють систему її ціннісних орієнтацій, тобто сукупність найважливіших якостей внутрішньої структури особистості, що є для неї особливо значущими. Крім того,

ціннісні орієнтації утворюють певну вісь свідомості і поведінки особистості та безпосередньо впливають на її розвиток. Система ціннісних орієнтацій виступає регулятором особистісного становлення, слугує критерієм норм і правил поведінки» [3, с. 65]. Йдеться про такі цінності, як достаток, здоров'я, комфорт, пізнання, громадянські свободи, творчість, праця тощо. Ціннісні орієнтації, визначають спрямованість особистості, надають сенсу її діяльності, детермінують важливі рішення і вчинки впродовж усього життя.

Ціннісні орієнтації дитини починають формуватися в сім'ї, у закладі дошкільної освіти. У молодшому шкільному віці система цінностей продовжує формуватися під впливом школи, де дитина проводить більшу частину часу. «Внутрішня позиція молодшого школяра об'єктивно визначена його навчальною діяльністю. Саме «вміння вчитися» школяра, його ставлення до навчання й емоційний бік цього ставлення отримують громадську оцінку, громадське визнання однолітків, учителів, батьків. Цей факт, у свою чергу, має безпосередній вплив на становлення й розвиток системи ціннісних орієнтацій молодших школярів, формування їх вибіркового ставлення до навколишньої дійсності. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів пов'язане з розвитком свідомих переконань, уявлень дітей про цінності у навчанні, спілкуванні, ставленні до природи, дійсності в цілому, до людини» [1, с. 40].

У Концепції нової української школи підкреслюється важливість формування у школярів системи загальнолюдських цінностей, визначено основні організаційні орієнтири цього процесу, серед яких – відповідне виховне середовище, приклад учителя, урахування індивідуальних нахилів і здібностей кожної дитини та створення належних умов для їх реалізації, налагодження постійного діалогу з батьківською спільнотою та ін. [2]. Засвоєння інтегративних ціннісних якостей відбувається в процесі розвитку пізнавального досвіду молодших школярів на основі

застосування здобутих на міжпредметній основі знань у їхній повсякденній життєдіяльності.

На основі аналізу теоретичних джерел для оцінки ступеня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів ми визначили критерії та відповідні їм показники. Результати дослідження показують, що до основних критеріїв слід віднести пізнавальний, аксіологічний та поведінковий.

Перший критерій дозволяє оцінити ступінь сформованості пізнавального досвіду молодших школярів на інтегративній основі. Основними його показниками є їх потреби у всебічному та цілісному вивченні природних і суспільних явищ, пізнавальні інтереси в галузі засвоєння духовно-моральної культури.

Другий критерій спрямований на визначення ступеня сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів за узагальненими ознаками, що проявляються у вироблених інтегративних якостях. Показниками цього критерію можуть бути ціннісні ставлення учнів до людини, природи, праці, пізнання, мистецтва, Батьківщини, релігії тощо.

Третій критерій забезпечує можливість оцінки поведінкової культури молодших школярів. До його показників можна віднести моральні вчинки дітей молодшого шкільного віку та готовність їх здійснювати, негативну реакцію на аморальні вчинки.

Ступінь сформованості ціннісних орієнтацій молодших школярів ми оцінюємо за трьома рівнями – низьким, середнім та високим. Низький рівень характеризується тим, що в учнів не завжди спостерігається потреба й інтерес до вирішення поставлених навчальних і виховних завдань із ціннісним змістом, духовно-моральні цінності засвоюються ними, як правило, лише за окремими предметними ознаками, вміння та навички здійснювати моральні вчинки виявляються рідко, ціннісні ставлення молодших школярів мають вибіркового і вузькоспрямованого характеру.

Середній рівень характеризується різнобічними пізнавальними інтересами до засвоєння інформації. Учні можуть актуалізувати і застосувати сформовані знання у вигляді моральних дій. Ціннісні ставлення мають вибіркового характеру, але поступово набувають ширшої спрямованості, моральні якості молодших школярів стають обов'язковими елементами їхньої поведінкової культури, що виявляється в різних за змістом ситуаціях.

Високий рівень сформованості ціннісних орієнтацій свідчить про наявність системних і всебічних знань молодших школярів з навчальних дисциплін. Вони можуть упевнено оперувати сформованими міжпредметними знаннями в різних життєвих ситуаціях, всебічно і цілісно їх аналізують при виборі найбільш оптимальних способів вирішення ситуацій, моральні якості мають узагальнений інтегративний характер і стають атрибутом повсякденної життєдіяльності дітей.

Висновки

Вивчення ціннісних орієнтацій учнів ЗЗСО в сучасному швидкозмінюваному світі як відображення загальнолюдських суспільних цінностей залишається актуальною науковою проблемою. У цьому процесі важливу роль відіграє початкова школа, де на інтегративних засадах формуються духовно-моральні цінності молодших школярів як майбутніх свідомих громадян і патріотів демократичної Української держави.

Список використаних джерел

1. Морозова О. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2017. № 1. С. 38-44.
2. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf
3. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. *Соціальна психологія*. 2009. № 4 (36). С. 65–73.

Алла Кохана,
магістрантка педагогічного факультету

Марія Кленар,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

КОНЦЕПТ ПОНЯТТЯ «ПАТРІОТИЗМ»:

ЗМІСТ І СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ

У статті висвітлено актуальність проблеми патріотичного виховання молодших школярів. Окреслено педагогічне розуміння концепту «патріотизм», його зміст та структурні компоненти.

Ключові слова: патріотизм, початкова школа, патріотичне виховання.

Вступ

Історія та багатовікова культура української нації засвідчують силу її педагогічного потенціалу. На сучасному етапі особливого значення набуває патріотичне виховання, підготовка молоді до свідомого життя та діяльності, стійкої громадянської позиції. Задля цього слід використовувати кращий досвід, сформований упродовж багатьох тисячоліть існування українського народу.

Останні події в Україні засвідчили, що джерелом непомірної сили нашого народу виступає патріотична налаштованість, міцні громадянські почуття, моральні устої народу. Віра у непохитність народу, саможертвність, висока працелюбність, любов та повага до ближнього, віра у Бога – показові якості українців, якими ми вирізняємось з-поміж інших народів світу. Ці та інші аспекти ще раз доводять, що сьогодні на особливу увагу заслуговує патріотичне виховання, акцентування уваги на змісті й значенні патріотизму як стрижневої якості особистості.

Мета статті – розкрити зміст, структуру патріотизму, визначити особливості його формування.

Результати дослідження

Основними завданнями на сучасному етапі розвитку нашої держави виступають розбудова демократичного суспільства, утвердження ідей

патріотизму, прищеплення почуття гордості за власну країну, народ, національність та, головне, підвищення рівня готовності стати на захист інтересів нашої Батьківщини, народу, перемоги у боротьбі з країною-агресором. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») серед пріоритетних напрямів реформування освіти виокремлює патріотичне виховання на принципах єдності національного та загального, сім'ї і школи, наступності поколінь, прищеплення поваги до національних традицій, звичаїв та обрядів українського народу. Головними завданнями освітньої галузі сьогодні виступають розвиток у дітей та молоді патріотичних почуттів, формування патріотичних якостей, свідомості, закладання підґрунтя свідомого громадянина-патріота.

Актуальність означеного питання вбачаємо у підвищенні наукового інтересу, що виражають праці відомих діячів минулого (С. Русова, В. Сухомлинський, М. Стельмахович) та сучасників, які вивчають та розглядають його сьогодні (І. Бех, О. Бондарчук, Б. Ковбас, В. Костів, В. Кононенко, Н. Лисенко, В. Юстицький та ін.).

У перекладі поняття «патріотизм» означає *«patria»* – батьківщина, громадянське почуття, яке базується на любові до рідного краю, готовності самопожертви задля Вітчизни та рідного народу, почуття власної гідності та гордості за приналежність до нації. Сутність поняття «патріотизм» містить низку морально-етичних, етнічних, культурних, політичних та історичних векторів. Загально визнано, історичним джерелом патріотизму є виховний вплив засобами рідної мови, національної культури, традицій та звичаїв, особливостей краю. З іншого боку, як вважають дослідники, патріотизм – це соціально-політичне явище, що містить соціальну, класову та національну складові, що виражаються в різні епохи по-своєму через ставлення громадян до Вітчизни, усталених соціальних законів та правил, традицій.

Психологи та соціологи зауважують, що патріотизм – це показник моральних якостей особистості, її світогляду та переконань, вшанування

культурної та історичної спадщини рідного народу та Вітчизни [3]. Вважається, що перебуваючи в рідному національному осередку, особистість виховує у собі все те, що властиве її співгромадянам, вивчає та продовжує кращі національні традиції та звичаї, соціалізується відповідно до поставлених норм та правил, цінностей. У особистісному аспекті патріотизм – це особистісна риса, властивість, показник стійких цінностей та поглядів особистості, що визначають життєдіяльність та поведінку людини. У контексті означеного особистість здатна проявляти своє ставлення до оточення та подій у соціумі, що свідчить про соціально-психологічну природу патріотизму.

Суспільна значущість патріотизму як стрижневої якості кожного громадянина полягає у наявності низки функцій, які він виконує, а саме: збереження нації як цілісної єдності, об'єднання держави, народу, що дозволяють зберегти та примножити багатства рідної мови, національної культури, традицій та звичаїв, історії. Зокрема з точки зору педагогіки як науки, патріотизм – це суспільний та моральний принципи, які віддзеркалюють особистісне ставлення громадян до власної країни, держави, її символіки та законів, традицій тощо, що виявляється у прив'язаності до народу, його культури, історії. За допомогою патріотизму визначається приналежність особистості до етнічної групи, а з іншого боку виражаються турбота про інтереси країни, готовність до жертвності заради її блага та безпеки, повага до культурних, історичних, соціально-економічних багатств та намагання їх примножити.

Патріотизм можна розглядати як прояв емоційно-вольових зусиль особистості, її психологічного стану, духовних потреб: «Суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації, до безмежних

просторів Батьківщини, її природних багатств...» [1, с.23]. У цілому структура патріотизму містить низку складових, до яких відносять:

- когнітивна (знання історії, культурної спадщини, географії, побуту народу);
- діяльнісна (готовність діяти на благо Вітчизни, українського народу);
- духовно-моральна (любов до Батьківщини, моральна відповідальність, почуття духовного зв'язку з народом);
- ціннісна (потреба у загальнолюдських, морально-етичних, культурних цінностях);
- ідентифікаційна (громадянськість, усвідомлення національної, етнічної приналежності тощо).

У філософському аспекті любов – це та сила, яка рухає світ уперед, до світлого та прекрасного, цінного й неповторного. У контексті означеного можна розглядати й патріотизм як прояв великої любові до рідних, батьків, домівки, краю та народу, традицій, побуту, які втілюються у спільних справах з іншими співгромадянами задля примноження й процвітання рідної країни. патріотизм – це стійка асоціація особистості з рідним краєм, домівкою, народом. Патріотизм легко визначається саме за межами рідної домівки, держави, а тому вважаємо, що це любов до рідного середовища, краю, у якому народився, батьків та друзів, всього, з чим асоціюється дане почуття. З іншого боку, це своєрідний стан душі, відповідальність, почуття, яке переформатоване особистістю з родини у межах всієї країни. Сім'я, рідний край як природне середовище, поєднують виховний вплив декількох поколінь, тим самим формують це відчуття приналежності, національної самоідентичності та потреби перебування на теренах рідної землі. Патріотизм – та якість, яка передбачає доброзичливі стосунки з іншими, поведінку відповідно до усталених у соціумі правил та традицій, що ґрунтуються на повазі до загальнолюдських цінностей та моральних норм. Родина – один з основних осередків, що закладає підґрунтя та

підживлює почуття патріотизму: «У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладаються коріння, з якого виростають потім і гілки, і квітки, і плоди...» [4]. Традиції, сформовані в українській родині, виступають своєрідною моделлю поведінки дитини, взірцем для наслідування усталених віками моральних відносин.

Цікавим, на наш погляд, показником та характерною особливістю патріотичних почуттів є спонукання носія до саморозвитку. Практика свідчить про те, що патріотичні почуття стимулюють особистість до самовиховання, саморозвитку та самореалізації, активізують її участь у створенні комфортних умов життєдіяльності (навчання, гри, спілкування, культурного, духовного, економічного, соціального та політичного розвитку) інших громадян, країни у цілому. Патріотизм об'єднує громадян й, особливо, стимулює до активної діяльності на благо Вітчизни, заради власної безпеки та процвітання, примноження спадщини своїх предків.

Патріотизм – показник загального рівня вихованості, виявлення щабля розвитку через мовну, духовну, естетичну, поведінкову, громадянську, фізичну культуру. Патріотизм – це водночас наслідок емоційно-почуттєвої сфери, отриманих позитивних вражень, продовження традицій рідного народу, який виховується упродовж багатьох років. Саме тому можна вважати, що патріотизм – це багатоаспектне явище, складна властивість та характеристика особистості, показник активності її участі у громадському, політичному, культурному житті рідного народу.

Висновки

Сутність поняття «патріотизм» включає різні його аспекти, функції та структурні елементи, що загалом свідчать про широкий спектр реалізації даної якості та її значення. Актуальність проблеми формування патріотизму є свідченням наукового доробку вчених, останніх політичних

подій у країні, змін освітніх завдань та накреслення ефективних шляхів розбудови нашої держави у цілому.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.: навч.-метод. Видання. К.: Либідь, 2003. 280 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. К.: Либідь, 2008. 848 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Za zag. red. H. M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018. 160 s. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>
4. Стрельников В.Ю. Професійна компетентність вчителя. *Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей/За ред. С.В.Крисюка. К., 1992. С. 44-45.*

Галина Савчин,

магістрантка педагогічного факультету,

Катерина Фомін,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ПРИНЦИП ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті визначено сутність педагогіки партнерства та особливості імплементації цього принципу в НУШ. Запропоновано деякі практичні рекомендації для вчителя початкових класів щодо реалізації окресленого принципу в професійній діяльності.

Ключові слова: початкова школа, педагогіка партнерства, освітня взаємодія, НУШ.

Вступ

Сучасне законодавство про організацію системи освіти в Україні, зокрема Концепція «Нова українська школа» (НУШ) [2], пропагує відносно нову філософію навчання, в якій на перший план виступає учень як особистість, найвища цінність. Відповідно педагог повинен реалізувати цю ідею у практичній діяльності з використанням відповідного методичного інструментарію. Так, відповідно до згаданої вище Концепції (2016) реформування освіти передбачає реалізацію педагогіки партнерства як

основоположного принципу. Тому *мета нашого дослідження* – окреслити деякі теоретичні і практичні аспекти цієї проблеми.

Результати дослідження

Педагогіка партнерства – один із провідних компонентів формули НУШ, що містить систему методів і прийомів розвитку і навчання дитини на засадах особистісно орієнтованого виховання, гуманізму, толерантності та творчого підходу до впровадження інновацій.

У свій час партнерство в освіті, педагогічну взаємодію на засадах взаєморозуміння та гуманності у ставлення до дитини розглядали у своїй педагогічній спадщині та практичній роботі з учнями такі дослідники: В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, а також І. Бех, Г. Васянович, О. Вишневський, В. Кремень, С. Смолюк, О. Мариновська та інші.

Згідно педагогіки партнерства дитина (учень) – «зацікавлений соратник, одноступець, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий і відповідальний за його результати» [3]. В основі педагогіки партнерства лежить демократичний спосіб взаємодії між усіма учасниками (учителем, учнем і батьками), котрі об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими партнерами колаборації задля підвищення ефективності навчання і досягнення максимально можливих результатів. При цьому учитель повинен бути фасилітатором навчання і водночас другом учня початкової школи, в якому він бачить підтримку і може йому довіряти. Відповідно родина дитини також мусить бути залучена до створення її освітньої траєкторії, як зазначено в Концепції НУШ. «Педагогіка партнерства передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість», окрім того, організація навчання в умовах партнерської взаємодії потребує відповідної педагогічної етики, «визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя та учня. [4] Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра); зумовлює

використання особистісного діалогу як форми навчального спілкування, що домінує, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання» освітнього розвивального середовища в початковій школі.

Рис. 1. Модель педагогіки партнерства Червоненської опорної школи [7].

Як зауважує К. Фомін, дієвим методом педагогіки партнерства слугує діалогічне навчання в початковій школі, яке дає змогу створити належне освітнє середовище взаємодії. [8]. Адже «діалогічне спілкування передбачає особистісну рівноправність у спілкуванні, суб'єкт-суб'єктні стосунки, центрацію на потребах партнера спілкування, співпрацю, свободу дискусії та викладення думки в діалозі, творчість, професійний та особистісний ріст, об'єктивний контроль результатів діяльності, індивідуальний підхід до особистості, тобто сприяє професійному становленню особистості» [5].

Окрім діалогу, дієвими, за даними опитування вчителів, яке проводилося МОН України, є й інші методи навчання, як: дискусія (про це заявили 88,9% опитаних), бесіда (82,2%) (рис. 2).

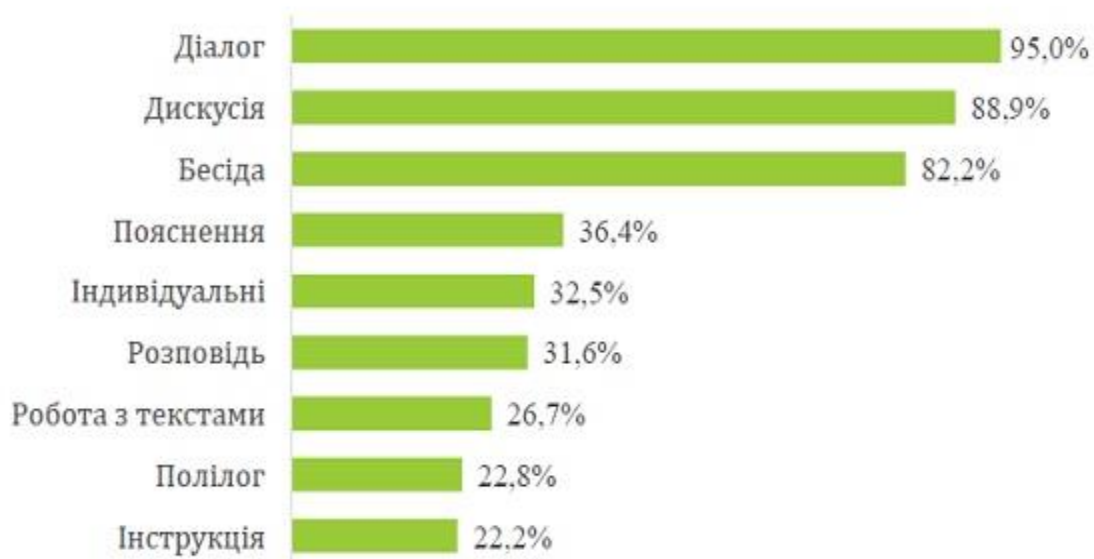

Рис. 2. Вибір вчителями початкових класів методів педагогіки партнерства [6].

За даними опитування, проведеного серед учителів, які працювали в різних школах України з першокласниками, виявлено такі результати: однією з форм взаємодії та ефективного початку робочого навчального дня у школі вважають ранкові зустрічі, які на думку 95,9% респондентів сприяють налагодженню позитивного емоційного фону в класі, відповідно 89,6% зауважили, що це допомагає налагодити ефективну комунікацію між учнями (рис. 3).

Рис. 3. Оцінка вчителями ранкових зустрічей в 1 класі як ефективної форми педагогіки партнерства [6].

Як бачимо з рис. 3, вчителі уже з перших днів навчання дитини в НУШ практикують ранкові зустрічі як засіб ефективної педагогічної взаємодії, а також досить схвально оцінюють цю методику, яка допомагає налаштуватися на навчання в ситуації довіри і відкритості. 69,9% учителів зазначили, що ранкові зустрічі допомагають їм спільно з учнями спланувати день у школі і певним чином дисциплінувати дітей (27,7%).

Висновки

Результати нашого дослідження дають підстави стверджувати про те, що педагогіка партнерства – дієвий принцип у початковій школі, який дає досить позитивні результати. Більше того, допомагає вчителю налаштувати в класі належну атмосферу співпраці, співтворчості для навчальної колаборації.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Кравчинська Т. Реалізація принципів педагогіки партнерства в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа». URL: https://lib.iitta.gov.ua/712150/1/4.3_%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf
4. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність. *Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи*: Зб. статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 6 квітня 2017 р. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85-88.
5. Пахомова О.Л. Діалогічне спілкування в контексті професійного становлення психолога URL: <http://intkonf.org/pahomova-oldialogichne-spilkuvannya-v-konteksti-profesiynogo-stanovlennya-psihologa/>
6. Педагогіка партнерства в НУШ: дослідження МОН. 2018. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2553-pedagogka-partnerstva-v-nush-dosldjennya-mon>
7. Стельмах А.Г. Педагогіка партнерства в освітніх округах. 2019. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=254>
8. Фомін К.В. Підготовка майбутніх педагогів до діалогічного навчання в початковій школі. Соціально-гуманітарний вісник. 2019. Вип. 25. С. 70-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sochumj_2019_25_25

Віолетта-Марія Семчук,
студентка Педагогічного факультету,

Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті проаналізовано основи розвитку емоційного інтелекту молодших школярів засобами сучасної літератури. Запропоновано книги та описано їх вплив на вміння керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми, співпрацювати з іншими та обґрунтовувати свою позицію, висловлюючи свою думку.

***Ключові слова:** молодші школярі, емоційний інтелект, дитяча література, читацька компетентність, тематичне оповідання.*

Вступ

Емоційний інтелект складний та багатогранний. У початковій школі емоційний інтелект школярів розвивається швидкими темпами. У сучасному суспільстві його роль посилюється з огляду на те, що школярі перебувають у постійному емоційному стресі, під впливом жахливих подій воєнного часу. Реалії змінили їхнє життя, спосіб мислення. Мільйони дітей не мають можливості жити звичним життям, багатьом довелося покинути власну домівку, пережити втрату рідних.

Використання сучасної літератури як засобу розвитку емоційного інтелекту молодших школярів є актуальною темою дослідження. Література може стати ефективним інструментом, який допоможе пережити складні ситуації, сформувати у дітей емоційну грамотність, здатність до співпереживання та розвитку соціальних навичок.

Мета статті: дослідити основи розвитку емоційного інтелекту молодших школярів засобами дитячої літератури.

Результати дослідження

В умовах реформування Нової української школи актуалізовано нові концепції, методи навчання, які стали підґрунтям для сучасних досліджень

у цій галузі. Завдання вчителів початкової школи залишилося незмінним – розвивати особистість молодшого школяра, у тому числі – його емоційний інтелект та навички взаємодії. Розвиток емоційного інтелекту стає особливо важливим у молодшому шкільному віці, оскільки саме в цей час розвиваються позитивні емоційні стосунки особистості.

Визначення поняття емоційного інтелекту доволі різноманітне. В.Сухомлинський у своїх творах дотримувався думки, що сучасні діти не можуть правильно виявляти свої емоції та контролювати їх. Він вважав, що думка учня початкових класів невід’ємна від почуттів і переживань. Учні молодшого шкільного віку схильні легше та набагато простіше запам’ятовувати емоційно забарвлену інформацію.

Емоційний інтелект – це вміння дати раду своїм і чужим емоціям: точно зрозуміти, оцінити і виразити їх. Д. Гоулман, американський журналіст та психолог, один з провідних дослідників означеної проблеми, у праці «Emotional Intelligence» розробив модель емоційного інтелекту, яку формують п’ять компонентів: самопізнання, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички.

Дослідження емоційного інтелекту в умовах впровадження НУШ проводять Т. Котик та І. Кежковська. Дослідниці наголосили на тому, що основним компонентом початкової освіти є завдання розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра. Конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми, співпрацювати з іншими та обґрунтовувати свою позицію, висловлюючи свою думку – властиво тільки тим, хто вміє критично мислити на базі добре розвиненого емоційного інтелекту [2].

Описом розвитку емоційного інтелекту також займалася Ю. Савченко, яка зазначала, що «емоційний інтелект є однією з головних складових у досягненні успіху в житті та відчуття щастя» [4]. Розвиток емоційного інтелекту особистості стає особливо важливим починаючи зі шкільних років, коли позитивні емоційні стосунки починають набувати нового

значення. Шкільна діяльність допомагає учневі покращити самосвідомість, навички рефлексії та навички відволікання, сформуванню здатність поставити себе на місце однокласника та враховувати інтереси та почуття інших.

Шкільний предмет, на якому формується не тільки читацька компетентність учнів, а й емоційний інтелект, – літературне читання. Читацька компетентність складається з когнітивного, комунікативного, ціннісного, діяльнісного та особистісно-творчого компонентів. Під когнітивним компонентом розуміють знання учнів, комунікативний – це слухання, говоріння, читання та письмо. Те, як дитина дає оцінку прочитаному та як ставиться до цього – ціннісний компонент читацької компетентності. Під особистісно-творчим мають на увазі те, як учень мотивований, як ставиться до навчання та до пізнання нового, його діяльність. Уміння, навички та способи діяльності – діяльнісний компонент.

Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів є головним викликом для сучасної освіти, адже ми знаємо, що саме у цьому віці діти найбільш вразливі. На розвиток читацьких умінь учнів впливає безліч чинників, серед них це читацькі вподобання, які формуються в колі сім'ї, педагогічний вплив вчителя та індивідуальний підхід до учня на уроках. Не менш важливим є наповненість бібліотек. Те, на скільки широкий діапазон вибору книжки на індивідуальне опрацювання, яка у свою чергу відповідає ще й особистісним вподобанням учня – має великий вплив і на особистісні характеристики дитини.

Ефективним засобом формування емоційного інтелекту є дитяча книжка. Читаючи, дитина не стримує своїх емоцій: переживає за долю героїв, уявляє себе на їхньому місці чи навпаки, співчуває чи радіє разом з ними. О. Гончарук акцентувала увагу на важливості та доцільності розвитку емоційного інтелекту на уроках літературного читання. Вона стверджує, що аналіз художніх творів сприяє формуванню та розвитку

комунікації, емпатії, креативного мислення та вміння працювати в команді.

Ефективним методом формування емоційного інтелекту молодших школярів слугує прочитання творів сучасної української літератури на актуальні теми сьогодення. Позитивно вплине на здобувачів освіти обговорення своїх емоцій та почуттів в момент читання книжки, обговорення почуттів героїв та їхньої поведінки. Для успішного оволодіння своїми емоціями учні повинні активно не тільки читати твори, а й взаємодіяти між собою, чути думку співрозмовника, робити висновки.

Для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів засобами сучасної літератури можна використати книжку Галини Кирпи «Мій тато став зіркою», яка допоможе здобувачам освіти відчувати переживання дівчинки, яка дізналася, що її тато загинув на Майдані. Школярі зможуть протиставити свої почуття в момент прочитання твору з почуттями головної героїні, висловити думки та припущення, що хотіла показати авторка. Почуття емпатії підсилює те, що дівчинка – головна героїня є ровесницею молодших школярів. Сьогодні, у час війни, надзвичайно болючою та актуальною є й тема втрати близьких людей. З цього оповідання діти дізнаються про події, які відбувалися в Україні у 2014-2015 роках, про Революцію гідності, Майдан. Такий історичний контекст допомагає зрозуміти, як починалася війна Росії проти України.

Тему війни можна обговорити з молодшими школярами, використовуючи книгу-картинку «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та Андрія Лесіва. Перед юними читачами постають три головні герої, які не опускають руки у важкій ситуації, а вчаться переборювати свої емоції та протистояти злу. Такий твір це привід для вдумливої розмови з дітьми про те, що діється в країні чи й деінде у світі, у форматі чарівної історії, яка завжди залишає місце для надії та оптимізму, роздумам і припущенням.

Коли вчитель пропонує учневі прочитати ту чи іншу книгу, то дає можливість дитині відкрити для себе дивовижний світ, сповнений таємниць, цікавинок, нестандартного мислення та думок головних героїв чи мешканців твору. У процесі читання дитина відчуває нові емоції, підтвердження чи заперечення власних думок чи уявлень про те чи інше явище. В цьому особлива сила книги як засобу розвитку емоційного інтелекту дитини.

Читаючи книжку «Мої вимушені канікули» Катерини Єгорушкіної, здобувачі освіти можуть побачити приклад дій та поведінки у такій важкій ситуації, в якій опинилася дівчинка Віра та її сім'я. Важливо зазначити, що учні можуть запропонувати свій варіант реакції на раптові «канікули», які спричинила війна. Цей твір є актуальним на сьогоднішній день. Така книжка не тільки допоможе розібратися у своїх почуттях, а й навчить керувати ними.

Важливо рекомендувати дітям для читання книжки, які допоможуть розвинути особистісні якості, а також слугуватимуть для зміцнення патріотизму школярів. Вчителі добре усвідомлюють, наскільки важливо сформувати почуття національної ідентичності та національного духу в маленького громадянина української держави. «Казка про світло» Христини Лукашук буде ідеальним помічником у вирішенні цього завдання. Авторська історія відтворює шлях від створення української землі до цілковитої перемоги над злом у війні. Образи-символи, які є потужним джерелом гармонії та сили кожного українця на цій землі, допоможуть обрати справжні цінності й усвідомити, що «світло» символізує ту єдність та витривалість, яку несуть у своїх серцях українці.

Книги для дітей можуть стати потужним інструментом для формування навичок співпереживання, емпатії, толерантності та розуміння інших людей. Щоб допомогти молодшим школярам розвивати емоційний інтелект, насамперед потрібно відбирати для читання й обговорення книжки з насиченим та цікавим сюжетом. Те, як дитина реагує на текст, як

вміє керувати своїми емоціями після прочитаного та висловлювати свою думку в кінці, дуже сильно впливає на її подальше життя та розвиток.

Висновки

Досліджено, що емоційний інтелект розвивається впродовж діяльності людини, він залежний від особистості, емоцій та почуттів. Розвиток емоційного інтелекту є важливим аспектом життя дитини, особливо в сучасному світі. Емоційний інтелект визначається як здатність розуміти та керувати власними емоціями та емоціями інших людей. Ця здатність важлива для соціального та психологічного благополуччя дитини, а також для успішної адаптації до шкільного середовища та майбутнього життя.

Визначено, що засобом розвитку емоційного інтелекту дитини є сучасна література. Книги допомагають молодшим школярам збагнути реалії нашого сьогодення, розуміти свої емоції, вчать взаємодіяти з іншими людьми, однолітками, допомагають у навчанні. Запропоновано змістовий аспект розвитку емоційного інтелекту дитини засобами сучасних книг Г.Кирпи, К. Єгорушкіної, Р. Романишин та А. Лесіва.

Перспективним є дослідження нових й ефективних методів роботи з дитячою книжкою в початковій школі з метою розвитку емоційного інтелекту дитини.

Список використаних джерел

1. Вірста С., Жалко Т., Гончарук О. Формування емоційного інтелекту на уроках літературного читання в початковій школі. *Інноватика у вихованні*. Випуск 15. 2022. С. 164 – 172. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iuu/article/view/442/391>
2. Котик Т., Кежковска І. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий освітній результат нової української школи. *Освітні обрії*. 2020. № 2 (51). С. 20 – 26. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/4824/5274>
3. Мельник О. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73. Т. 1. С.128 – 13. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/73/part_1/26.pdf
4. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12 (31). С. 12 – 16. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309255.pdf>

Галина Федорів
магістрантка педагогічного факультету

Світлана Барило
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
Імені Василя Стефаника, Україна

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано особливості педагогічного досвіду формування громадянської позиції учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва. Зауважено, що громадянське виховання починається із засвоєння дітьми духовних надбань рідного народу.

***Ключові слова:** громадянська позиція, громадянське виховання, молодші школярі, музичне мистецтво, початкова школа.*

Вступ

Сучасні тенденції розвитку українського суспільства обумовлені змінами в багатьох сферах суспільного життя, трансформацією системи цінностей і пріоритетів. Стратегічною метою соціального розвитку нашої країни є формування громадянського суспільства та побудова правової демократичної держави. Досвід, нагромаджений Україною за останні роки змін і реформ, засвідчує, що для стабільного розвитку демократії та громадянського суспільства недостатнім є лише прийняття демократичних законів, проголошення демократичних виборів та громадських свобод. Головною запорукою становлення демократичної держави є передусім виховання в підростаючого покоління чіткої громадянської позиції з високим рівнем національно-патріотичних, політико-правових, моральних, економічних якостей та соціальної активності.

Музичне мистецтво відіграє важливу роль у формуванні громадянської позиції. Нова українська школа передбачає що уроки музичного мистецтва, повинні містити твори, які пропагують високі моральні норми та ідеали і передають уявлення про головні

загальнолюдські цінності, такі як знання свого родоводу, громадянський обов'язок, історичну пам'ять.

Результати дослідження

Громадянське виховання починається із засвоєння дітьми духовних надбань рідного народу. Без набуття навичок культури та любові до традицій і звичаїв свого народу, пізнання його самобутнього національного обличчя, практичного продовження культурних звичаїв, обрядів, які склалися історично, навчальний процес буде неефективний [2].

Виховання дітей молодшого шкільного віку здійснюється відповідно до об'єктивної закономірності – успадкування підростаючою зміною (завдяки народним традиціям), набутого попередніми поколіннями суспільно-історичного досвіду, такого, як звичаї, обряди, ритуали, реліквії, атрибути, моральні та народно-правові форми людської діяльності, що відображають усі без винятку сфери життя: переконання, погляди, знання, норми поведінки. Вони охоплюють різні засоби впливу на дітей, починаючи від колискових, побутових, жартівливих пісень і закінчуючи думами, героїко-історичними творами, в яких знаходять свій вияв педагогіка східних слов'ян [1, с. 178].

В. Сухомлинський вважав, що доцільною умовою навчання на уроках мистецтва, а саме музичного, є дотримання основних положень методики проведення уроку, а саме: правильний підбір творів, які б відповідали пізнавальним можливостям учнів; образний зміст твору, який слід розкривати під час художньо-педагогічного аналізу. Він стверджував, що музичне мистецтво є самим прекрасним, чудодійним засобом залучення дітей до добра, краси, людяності [4, с. 545].

Учений вважав, що «в процесі прослуховування музики дитина пізнає себе, та пізнає в першу чергу, що людина прекрасна та народжена для прекрасного, і якщо в ній є щось погане, те це погане треба перебороти; відчуті погане в самому собі і допомагає музика» [4, с. 545].

Вдосконалення системи музичного виховання дітей молодшого шкільного віку торкнулось, перш за все, питань використання українського національного фольклору. Прилучення учнів до українського музичного мистецтва є одним із шляхів духовного відродження України. Дуже важливо, що сьогодні шкільні програми повертаються до вивчення історії українського народу, яка знайшла своє відображення і в українській пісні – наймогутнішій складовій українського національного фольклору.

Надзвичайно важливо ознайомити дітей з багатою спадщиною української народної творчості та донести до неї глибину та важливість цього явища для становлення особистості з багатим внутрішнім світом та патріотичним запалом.

Для вчителя музичного мистецтва важливо зародити любов в серцях своїх вихованців; викликати інтерес до українського музичного фольклору; закохати їх в українську пісню, яка є невід'ємною і навіть основною складовою уроку. Вона впливає на розвиток духовного рівня підростаючого покоління, одночасно вбираючи в себе усе найкраще з національної культури. Українська пісня привертає до себе увагу, насамперед, своєю доступністю сприймання, простотою викладу та художньо-музичною виразністю її задушевних мелодій.

Народні пісні збагачують дітей новими знаннями, уявленнями, дають їм яскраві образи оточуючого світу, навчають радіти добру, співчувати чужій біді, збагачують духовний світ дитини.

В сучасних реаліях постають нові підходи до навчання, модернізації традиційних методичних механізмів і сміливого впровадження в практику нетрадиційних методів навчання, які забезпечують за відповідних умов добрі результати. Використання української народної пісенної культури в навчально-виховному процесі є важливим засобом формування національної самосвідомості учнів, проявом якої є ціннісні орієнтації, які визначають ставлення особистості до матеріальних і духовних цінностей українського народу.

Процеси виховання громадянської позиції за допомогою музики патріотичного характеру цікаво відбуваються у дітей молодшого шкільного віку, адже їхня увага починає зосереджуватися на внутрішньому житті людини, вони прагнуть усвідомити свої стосунки з колективом однолітків. В цей час активними стають процеси самопізнання, самовизначення, власних етико-естетичних поглядів і суджень, оцінок, засвоєння соціальноприйнятих норм поведінки.

Процес активізації патріотичних почуттів найбільш очевидно виявляється у молодшому шкільному віці. В цей період формуються особистісні потреби, форма поведінки стає засобом самовираження, самоствердження, а також зростає значення народної музики у житті молодших школярів. Український дитячий фольклор все більше впливає на формування патріотичних почуттів особистості на якісно новому понятійному і чуттєвому рівнях; динамічно формується певний соціальний тип особистості [3, с. 137].

В сучасних реаліях цікавість дітей до музичного мистецтва зростає. І саме НУШ покликана трансформувати музичне мистецтво на суттєвий чинник патріотичного виховання, покликана готувати дитину до автономного оволодіння скарбами української музичної культури.

На даному етапі розвитку нашого суспільства, особливо під час воєнного стану, постає необхідність виховання справжнього патріота, високоморальної особистості, та відродження духовності у суспільстві. Для того, щоб правильно реалізувати громадянське виховання важливо забезпечити поєднання громадянських знань та вмінь, досвід соціально-політичного життя, громадянські якості, усвідомлення демократичних норм поведінки. Усі ці аспекти складають базу громадянської компетентності особистості, яка формується в аспекті загальнолюдських, національних надбань та пріоритетів відкритого громадянського суспільства.

Висновки

Громадянське виховання в усі часи було актуальним, а сьогодні воно стає пріоритетним у нашій державі. На нашу думку, головною умовою успішного формування рис громадянина є організація емоційно насиченого, діяльного життя школи, розвиток громадянської активності кожного учня. Беззаперечно, що організація емоційно-насиченого життя в школі відбувається на уроках музичного мистецтва засобами народної музики патріотичного характеру, зокрема вивчення української народної пісні з її духовним етнічним наповненням, таким як формування національної свідомості, належності до рідної землі, народу.

Список використаних джерел

1. Естетичне виховання дітей та молоді: синергія культури і освіти: матеріали Шостого Міжнародного науково-практичного семінару. Дрогобич, 2020. 178 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/249613934>
3. Нова українська школа: формування соціальної та культурної компетентностей учнів початкової та основної школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-6 класах: методичний посібник. Суми: НВВ КЗСОППО. 2022. 137 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Харків: Акта, 2012. 545 с.

Уляна Федорів,
студентка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено проблему виховання культури розумової праці молодших школярів. Розкрито зміст понять «культура розумової праці», «уміння вчитися». Визначено та схарактеризовано педагогічні умови ефективності виховання культури розумової праці молодших школярів у середовищі НУШ.

Ключові слова: молодший школяр, культура розумової праці, вміння вчитися, педагогічні умови.

Вступ

В умовах стрімких соціально-економічних змін у суспільстві виникає необхідність у формуванні конкурентної, високоінтелектуальної, підприємливої особистості, здатної до постійного саморозвитку. За цих умов одним із найважливіших завдань системи освіти є створення умов для формування культури інтелектуальної діяльності учнів, оволодіння способами самостійного оволодіння знаннями.

Результати дослідження

Державний стандарт початкової освіти спрямовує сучасних учителів на формування такої ключової компетентності, як «навчання протягом життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі» [1]. Йдеться про виховання такої якості учня, як культура розумової праці.

Вчені виділяють два аспекти сучасного трактування культури. З одного боку, культура – це процес удосконалення людини, з іншого, – спосіб життя людини, специфіка якого зумовлена досягнутим рівнем розвитку. Розумова чи інтелектуальна праця – це діяльність, пов'язана з оперуванням інформацією, її аналізом та вмінням використовувати. Поєднуючи поняття «культура» та «розумова праця», можемо дати визначення культури розумової праці, яка є невід'ємною частиною процесу навчання. Культура розумової праці – це якість особистості, що характеризує рівень розвитку її інтелектуальних, пізнавальних, дослідницьких та організаційних умінь і навичок, які забезпечують раціональність і високу продуктивність розумової діяльності [2, с. 59]. Основою формування культури розумової праці учнів виступає пізнавальна діяльність, яка включає пізнавальні мотиви та інтереси, пізнавальні здібності учнів, ціннісне ставлення до навчання, оволодіння

раціональними способами та прийомами сприйняття навчального матеріалу, самостійного пошуку й використання інформації. Уміння вчитися ми розуміємо як базове універсальне метауміння, що характеризує інтелектуальну діяльність суб'єкта навчального процесу як усвідомлене, цілеспрямоване перетворення його освітніх інтенцій з мети навчання у засіб саморозвитку. О. Савченко зазначає, що «уміння вчитися як цілісне індивідуальне утворення... має кілька складових, що співвідносяться зі структурою навчальної діяльності й ціннісними орієнтаціями особистості», а саме: мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти [3, с. 32-39].

Складність і багатоаспектність означених понять спрямовують на пошук педагогічних умов, реалізація яких максимально сприятиме ефективності досліджуваного процесу.

Перша педагогічна умова – спрямованість мотиваційно-ціннісної установки учня на проєктування суб'єктної позиції в навчанні. На початковому етапі необхідно забезпечити орієнтування молодшого школяра у майбутній навчально-пізнавальній діяльності, для чого навчальну інформацію потрібно підкріпити інструкціями, пам'ятками, що розкривають сутність і призначення суб'єктних функцій і сприяють ознайомленню з явищами, які вивчаються. Для посилення мотиваційно-ціннісної установки учнів щодо освітнього процесу рекомендується використовувати такі педагогічні прийоми, як створення проблемних ситуацій на уроках, переведення їх у навчальні завдання, обговорення з учнями доцільності вивчення та практичного застосування тієї чи іншої теми та ін. На другому етапі учні засвоюють алгоритми практичних дій щодо вдосконалення суб'єктних функцій із застосуванням переважно активних форм навчання. На третьому етапі відбувається становлення та закріплення суб'єктних функцій учнів, а саме: обґрунтування цілепокладання, прогнозування, планування навчальної діяльності. У результаті реалізації цієї умови учень стає стратегом власної освіти:

підвищується здатність визначати та коригувати цілі навчальної діяльності, самостійно виконувати навчальні дії, оцінювати їх відповідність запланованому, тобто школяр набуває суб'єктного досвіду в галузі уміння вчитися.

Друга педагогічна умова – актуалізація науково-ціннісного змісту навчальної діяльності. Завдання, які слід вирішити з метою реалізації цієї умови, можна поділити на дві групи. Перша група завдань пов'язана з ресурсним забезпеченням навчальної діяльності науково-ціннісним змістом. Друга група завдань включає «занурення» учнів у світ творчого пошуку, дослідницької діяльності. Дуже важливо на цьому етапі ефективно використовувати потенціал самостійної навчальної діяльності на принципах ергономічності, технологічності, гуманності. Для цього з учнями необхідно проводити колективні та індивідуальні бесіди, обмін досвідом щодо раціонального використання вільного часу.

Третя педагогічна умова – включення молодших школярів у практико-перетворювальні і науково-дослідні процеси на основі інтеграції навчальної та позанавчальної діяльності. Доведено, що інтеграція урочної й позаурочної форм діяльності надає учням широкий спектр можливостей щодо освоєння способів, алгоритмів, дій для освоєння навчальної діяльності. Так, на уроках учні можуть бути залучені до роботи із формування таких умінь навчатися, як: самостійна постановка мети навчальної роботи на уроці; закріплення вже існуючих умінь і навичок, що є опорою для вивчення нового матеріалу; виконання перевірних вправ; знайомство з новими вміннями за зразком; використання нових умінь під час виконання вправ і завдань; закріплення нових умінь засобами тренувальних вправ за зразком, алгоритмом; їх перенесення у нову схожу ситуацію; виконання вправ у творчій діяльності; самостійне виконання домашнього завдання. Залучення учнів до практико-перетворювальних та науково-дослідних процесів на основі інтеграції урочної та позаурочної діяльності вимагає практичного застосування вмінь навчатися у новій

нестандартній ситуації. Отже, позаурочна діяльність забезпечує наступність процесів засвоєння та застосування молодшими школярами загальнонавчальних умінь і навичок.

Висновки

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що культура розумової праці – це синтез якостей особистості, котрі в сукупності характеризують особистісне ставлення школяра до навчальної діяльності, рівень її інтелектуальних, організаційних, комунікативних показників, що дають можливість учневі якісно, раціонально, з найменшими витратами сил та часу виконувати розумову роботу. Оскільки культура розумової праці являє собою складну багатокомпонентну модель, що включає кілька взаємозалежних компонентів, у процесі виховання культури розумової праці необхідний комплексний підхід, тобто виховні впливи мають бути спрямовані на формування особистості молодшого школяра загалом.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 23.03.2023).
2. Подуфалов А. Методичні шляхи виховання культури розумової праці молодших школярів. Педагогіка безпеки. 2020. Том. 5, № 1. С. 59–64.
3. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник. К.: Педагогічна думка, 2014. 176 с.

Розділ 2 / Część 2
**ОСВІТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ПОРІВНЯЛЬНОГО
АНАЛІЗУ**
**EDUKACJA W PAŃSTWACH ZAGRANICZNYCH: DOŚWIADCZENIE Z
ANALIZY PORÓWNAWCZEJ**

Буць Соломія,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

Проблема, що стоїть перед освітніми системами, полягає у необхідності пошуку нових підходів до організації освітньої діяльності, враховуючи глобалізаційні процеси і національні реформи. Одним із головних завдань є підвищення якості освіти і виховання, що можливе через діалог різних національних систем та використання зарубіжного досвіду.

***Ключові слова:** освіта, початкова школа, дитиноцентризм, процес, глобалізація, реформа, система освіти, виховання.*

Вступ

У цьому контексті Федеративна Республіка Німеччина може стати прикладом успішної освітньої системи, де шкільне навчання є безкоштовним, загальним і обов'язковим. Німецька модель освіти характеризується інтеграцією теорії і практики, фокусом на індивідуальному розвитку учнів та розвитку критичного мислення. Використання зарубіжного досвіду може сприяти покращенню якості освіти і виховання в Україні та інших країнах світу.

Результати дослідження

Основним завданням початкової школи є перетворення дитини зі світу гри до світу навчання, заохочення її природнього розвитку шляхом розвитку її інтелектуальних, фізичних та духовних здібностей, передача їй необхідних знань та навичок, розвиток критичного мислення та творчих здібностей, формування цілісного світогляду та сучасного наукового світогляду, виховання патріотів та громадян правової демократичної

держави, які поважають права та свободи інших громадян та мають високу моральність [2].

Учнів виховується з різнобічним кругозором, науковим світоглядом на природу, суспільство та людину, усвідомленням своєї особистої відповідальності за все, що відбувається в навколишньому світі, людина з критичним мисленням та здатністю до самостійності. Початкова школа формує навчальну базу для подальшого навчання та сприяє розвитку особистості дитини. Тут діти отримують знання та набувають основних соціальних навичок.

Поряд з освітою розвиваються також психомоторні здібності. Дітей виховують таким чином, щоб вони самостійно мислили, діяли та навчалися працювати (Навчальна програма для початкової школи).

Для дітей віком 6 років, які мають намір почати навчання в першому класі в Німеччині, не вимагається володіння навичками читання та рахування. Це повністю лежить на відповідальності вчителів, які вивчають дітей у школі. Проте, національний стандарт мовленнєвої компетенції визначає, що на момент вступу до першого класу дитина має мати рівень знань мови на рівні B1 [3, с.190].

Це означає, що дитина повинна вміти спілкуватись на німецькій мові на базовому рівні, розуміти прості тексти та використовувати прості граматичні правила. Якщо дитина не досягає цього рівня, то питання про її зарахування до школи може бути відкладене на рік. Однак, в деяких федеральних землях можуть бути встановлені інші вимоги до знань дитини на момент вступу до першого класу [1, с. 65].

Це правда, що в Німеччині існує дуже організована система освіти і контролю за навчальним процесом. Освіта в Німеччині є обов'язковою для дітей віком від 6 до 15 років, і вона дуже регульована законодавством. Шкільний день у Німеччині триває в середньому від 8 до 13 годин, залежно від рівня навчання та регіону.

Поліція може залучатися до вирішення питань про прогули учнів лише в тому випадку, якщо немає жодних інших способів зв'язатися з батьками та дізнатися, що сталося. Але це відбувається дуже рідко. У більшості випадків, якщо дитина прогулює заняття, то батьки отримують повідомлення від школи про це.

Також, дійсно, школам заборонено давати дозвіл на пропуск занять без серйозної причини. Проте, визначення того, що є серйозною причиною, залишається на розсуд батьків та школи. У разі потреби, батьки можуть звернутися до шкільної адміністрації з проханням про дозвіл на пропуск занять, і школа може згодитися на це у випадках, коли це обґрунтовано.

Усі ці заходи призначені для забезпечення якісної освіти для дітей та запобігання їх відставанню у навчанні. Це допомагає забезпечити стабільність у навчальному процесі та рівномірний розвиток учнів.

Висновки

Звичайно, можна зробити такі висновки. Освітня система Німеччини дійсно зосереджена на розвитку самостійності та дисципліни учнів, що може мати корисний досвід для України. Зокрема, можна звернути увагу на досвід початкової школи східних федеральних земель, які вже пройшли реформи в освіті і відповідають вимогам сучасного європейського суспільства. Проте, слід зазначити, що перед тим, як впроваджувати будь-які зміни в освітній системі, потрібно ретельно досліджувати їх ефективність та можливі наслідки, оскільки кожна система має свої особливості і контекст.

Список використаних джерел:

1. Гаманюк В. А. Європейський та міжнаціональний вибір шкільної освіти у Німеччині. Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школі. 2010. № 8. С. 67–74.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 25.04.2023)
3. Цибулько Л. Г., Тищенко Д. В. Навчання іноземних мов у початкових школах Німеччини. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2019. Вип. 1. С. 184-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2019_1_20. 4.

Соломія Кацак,
студентка педагогічного факультету

Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У КРАЇНАХ ЗАРУБІЖЖЯ

У статті розглянуто найпоширеніші цифрові технології, які використовують на уроках у початковій школі. Зауважено їх ефективність та специфіку використання у практиці українських та зарубіжних педагогів.

***Ключові слова:** цифрові інструменти, початкова школа, новітні технології, ІКТ.*

Вступ

Проблема використання цифрових інструментів на уроках в початковій школі є актуальною, оскільки ми живемо в епоху інноваційних технологій та штучного інтелекту, а діти змалку користуються гаджетами. Сема ІТ-технології можуть зацікавити й мотивувати учнів, забезпечити якісне та ефективне навчання, яке відповідає вимогам сучасного світу.

Мета статті: розглянути використання цифрових інструментів на уроках в початковій школі; окреслити їх дієвість та ефективність в удосконаленні навчання та розвитку учнів.

Проблема використання ІТ-технологій в педагогічній практиці та освітньому середовищі неодноразово висвітлювалася у працях відомих українських та зарубіжних науковців, серед яких О.Будник, Т. Близнюк, Т.Качак, О.Кондур, І. Дяків, О. Дзябенко, Т. Коломієць, О. Шемет, І.Склярова. Окрім теоретичного осмислення питання впровадження цифрового контенту в зміст роботи вчителів початкової школи, достатньо поширеними є методичні рекомендації для вчителів і батьків.

Результати дослідження

Цифрові технології – це заснована на методах кодування і передачі інформації дискретна система, що дозволяє здійснювати багато різнопланових завдань за найкоротші проміжки часу. Цифрові технології – це унікальне явище, яке за останні десятиліття повністю змінила спосіб життя кожного жителя планети. Дослідники стверджують, що впровадження технологічних новинок з кожним роком буде проходити все більш швидкими темпами [4].

Існує багато цифрових технологій, які можна використовувати на уроках в початковій школі. Ось деякі з них:

1.Інтерактивні дошки. Це сучасний засіб навчання, який забезпечує більш ефективну комунікацію між вчителем та учнями. Інтерактивна дошка дозволяє вчителю демонструвати матеріал на великому екрані, використовуючи візуальні ефекти, а учням – активно брати участь у навчальному процесі, використовуючи вбудовані інтерактивні інструменти.

2.Комп'ютерні програми та додатки. Наприклад, програма Scratch дозволяє дітям навчатися основам програмування, а додаток Kahoot – проводити онлайн-тести та опитування для перевірки знань учнів.

3.Електронні підручники. Вони містять багато ілюстрацій, анімацій та інтерактивних елементів, що допомагають учням краще зрозуміти навчальний матеріал.

4.Розумні дошки. Ці засоби навчання поєднують в собі переваги інтерактивної дошки та комп'ютерної програми, дозволяючи вчителю робити презентації, використовуючи вбудовані додатки, та працювати з учнями в режимі онлайн.

5.Відеоуроки та онлайн-курси. Ці засоби дозволяють учням самостійно вивчати новий матеріал та повторювати вже вивчене вдома.

Візьмемо до уваги й досвід вчителів країн світу. За даними звіту Digital Riser від Європейського центру щодо цифрової

конкуреноспроможності можемо оцінити глобальний рейтинг. Так, в рамках країн G7 Канада найбільше просунулась у цифровій конкуреноспроможності між 2018 та 2020 роками. Відтак вона посіла першість у своїй групі. Японія та Німеччина навпаки найбільше опустилися в рейтингу в межах G7. Натомість Італія покращила свою позицію з останнього місця в попередньому році до другого у 2021 році. У рамках G20 Китай значно виграв у цифровій конкуреноспроможності, тоді як США програли за той самий період часу. Першими трьома цифровими переможцями серед G20 стали Китай, Саудівська Аравія та Бразилія. Внизу рейтингу – Індія, Японія та Німеччина [5].

Цифрові технології у сучасному навчальному закладі виконують функції засобу навчання, що дозволяє мобільно користуватись відео, звуковим і графічним документом, текстом тощо, якісно подавати інформацію і працювати з нею. Важливість застосування комп'ютерних технологій, як засобу корекційного навчання полягає у індивідуалізації змісту і завдань навчального матеріалу у відповідності до індивідуальних можливостей та потреб дитини, у наданні можливості самостійної діяльності, що забезпечується у свою чергу необхідною системою допомоги. Цифрові технології у навчанні дітей з порушеннями інтелектуального розвитку використовуються і як ефективний тренажер для відпрацювання засвоєних понять, знань та навичок, оскільки багаторазове повторення навчального матеріалу є необхідним прийомом навчання таких дітей, для демонстрації результатів власних дій.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у навчанні – це представлені у цифровій формі відео фрагменти, фотографії, статичні та динамічні моделі, об'єкти віртуальної реальності та інтерактивного моделювання, картографічні матеріали, аудіо записи, текстові документи та інші матеріали необхідні у учбовому процесі.

Наразі існують безкоштовні загальнодоступні цифрові ресурси, що знаходяться у мережі інтернет. Серед них є готові комплекси цифрових

матеріалів, спеціально розроблених до підручників НУШ (наприклад: http://autta.org.ua/ua/resources/ya_doslidzhuyu_svit/). Є й універсальні, не пов'язані із конкретною системою підручників. Також у школах використовують різноманітні інформаційні джерела: електронні довідники, енциклопедії, словники; матеріали з різноманітних сайтів; електронні навчальні посібники [3, с. 2]. Ці технології допомагають підвищити інтерес учнів до навчання, полегшують засвоєння матеріалу та сприяють розвитку творчих здібностей. Однак, важливо користуватись цими технологіями з урахуванням особливостей вікових груп учнів та їх рівня навчальних досягнень. Наприклад, молодші школярі можуть бути більш зацікавлені в ігровій формі навчання, тоді як старші учні можуть бути більше зацікавлені в самостійному дослідженні.

Важливо враховувати можливість доступу до цифрових технологій для всіх учнів. Наприклад, якщо деякі учні не мають домашнього комп'ютера, можна використовувати комп'ютери у шкільній бібліотеці або давати завдання, які можна виконати на смартфоні. Потрібно, щоб вчителі отримали необхідну підтримку та навчання, як ефективно використовувати цифрові технології на уроках. З цією метою актуально проводити відповідні навчання та тренінги для вчителів, щоб вони могли успішно впроваджувати ці технології у навчальний процес.

Водночас використання комп'ютерних технологій і цифрових інструментів має значні переваги передусім для учнів з обмеженими можливостями здоров'я:

- доступ до освітніх ресурсів з допомогою ІКТ як компенсаторного засобу у зручній для них час і місці для індивідуального навчання в домашніх умовах, у т.ч. з батьками (опікунами);

- виконання навчальних завдань з урахуванням особливостей свого розвитку, у власному темпі; за потреби

- багаторазове повторення теоретичного чи практичного матеріалу (експерименти у віртуальних лабораторіях) і т.п. (в асинхронному режимі);

- створення умов для особистісного самореалізації, розвитку цифрової компетентності, комунікативної культури онлайн і т.п.;
- підвищення мотивації навчання учнів, їх зацікавленості у вивченні нового матеріалу;
- можливості для пошуку різної навчальної інформації, обміну повідомленнями й мультимедійними даними та ін. Адже це дає доступ до таких ресурсів, як: навчально-методичні, художні і наукові тексти, мультимедійні презентації, електронні посібники, комп'ютерні програми, мультимедійні проекти, тестові завдання, звукові й музичні файли, цифрові копії та авторські розробки художніх і науковопопулярних фільмів, аудіокниги, мультимедійні ігри та конкурси, відео майстеркласи, графічні зображення, фото, таблиці, картографічні системи, інформаційні довідки тощо [1].

Цифрові технології можуть значно полегшити навчальний процес для учнів початкової школи, зробити його більш цікавим та зрозумілим. Однак, необхідно враховувати особливості вікових груп учнів та їхніх рівнів навчальних досягнень, а також забезпечити доступ до цифрових технологій для всіх учнів і навчати вчителів їх ефективному використанню.

Доступним є перелік онлайн-ресурсів, які можна використовувати під час освітнього процесу в очній / дистанційній формі в початковій школі [2]. Зокрема, онлайн-ресурси для створення і використання інтерактивних вправ, тестів, завдань: Learning.ua – це інтерактивні завдання з математики, української, англійської мов для дітей дошкільного і шкільного віку.

Study-smile – сайт для дошкільнят і молодших школярів, де можна вчитися рахувати і читати українською мовою. Доступ до тренажерів – платний, але частина доступна безкоштовно.

Розумники – понад 16 000 інтерактивних завдань із математики, української мови та курсу «Я досліджую світ» для учнів 1–4 класів. Для перегляду потрібно завантажити безкоштовний додаток.

Classtime – це вправи і тести, у яких є можливість ставити оцінки. У безкоштовній версії є понад 30 тисяч питань для учнів, можна створювати свої та робити учням виклики у 9-ти форматах. У платній версії доступні оцінювання, командні ігри, завантаження індивідуальних та класних звітів. Ціна для кожної школи визначається індивідуально.

Кейс-уроки. Мета кейс-уроків – розвинути навички вміння вчитися, критичного мислення, командної роботи, концентрації уваги тощо. Один кейс-урок об'єднує різні предмети, тобто виходить інтегроване навчання.

Childdevelop – генератор практичних завдань, який дозволяє створювати та роздруковувати завдання для дітей різного віку з математики, читання та письма, наприклад: прописи, анаграми, завдання на додавання чи віднімання. Для отримання доступу до всіх матеріалів і збереження результатів навчання потрібно зареєструватися.

Книга-мандрівка – український мультсеріал, створений на основі бестселера «Книга-мандрівка. Україна», про всесвітньо відомих українців та події.

Використання цифрових технологій під час дистанційного навчання виступає як ефективне доповнення традиційних методів навчання, розвиває уміння і навички у сучасній науці і практиці. Впровадження елементів дистанційної форми навчання в школі є необхідною умовою для досягнення сучасного рівня якості освіти [2].

Отже, використання цифрових технологій у навчальному процесі початкової школи може значно полегшити навчання та зробити його більш цікавим та зрозумілим для учнів. Для успішного впровадження цих технологій важливо враховувати особливості вікових груп учнів, їхні рівні навчальних досягнень та забезпечити доступ до цифрових технологій для всіх учнів. Також вчителі повинні отримати необхідну підтримку та

навчання, щоб вони могли успішно впроваджувати ці технології у навчальний процес.

Аналізуючи досвід інших вчителів, можна переконатися, що за допомогою цифрових технологій урок стає більш різноманітним, цікавим і візуалізованим. Візьмемо до прикладу фрагмент з конспекту уроку вчителя А. Цис з української мови на тему «Прикметники-антоніми та прикметники-синоніми. Уживання прикметників у прямому та переносному значеннях. Багатозначні прикметники»:

– Згрупуйте подані прикметники в синонімічні ряди і запишіть їх. Кожна група має QR-код, де зашифроване слово, до якого вам потрібно відшукати і записати синоніми із запропонованих прикметників.

1 група - розумний; (мудрий, тямущий, кмітливий)

2 група- охайний; (чистий, акуратний, чепурний)

3 група - щасливий (радісний, безжурний, задоволений)

4 група - ласкавий (лагідний, ніжний , душевний)

5 група- наполегливий (упертий, настирливий, завзятий)

6 група - сумний (нерадісний, невеселий, зажурений)

Мудрий, нерадісний, упертий, тямущий, душевний, радісний, настирливий, безжурний, завзятий, задоволений , кмітливий, чистий, невеселий, зажурений, ніжний, чепурний, лагідний, акуратний.

Використанням QR-коду може допомогти покращити ефективність та інтерактивність уроку в початковій школі. QR-код – це спеціальний двовимірний код, який можна сканувати з допомогою мобільного пристрою та отримати доступ до різноманітної інформації. Для дітей це є не аби який досвід, так як будуть задіяні їхні улюблені смартфони. Це є цікаве поєднання навчання з цифровими інструментами.

Робота із прислів'ями:

- Без антонімів нам у житті не можна обійтися. Світ тримається на боротьбі протилежностей. Це дуже гарно, що всі люди різні, що зиму змінює літо, що після дощу виглядає сонечко, а життя перемагає

смерть. З давніх-давен люди поважали антоніми і сховали їх у мовну скарбницю : у прислів'я, приказки та загадки.

Попрацюємо із прислів'ями у програмі Learning apps- доберіть прикметники, протилежні за значеннями.

Яскраво показано використання програми, за допомогою якої створено цікаву гру. Таким чином діти грають, та паралельно засвоюють матеріал. Використовуючи цифрову наочність, наприклад, інтерактивні плакати, ми підсилюємо навчальний ефект, реалізуємо нові формати освітньої діяльності.

Висновки

У сучасному світі, де цифрові технології швидко розвиваються, використання цифрових інструментів на уроках в початковій школі стає все більш актуальним. Застосування таких технологій, як планшети, комп'ютери, інтерактивні дошки, онлайн-інструменти та програми може покращити ефективність навчального процесу та сприяти активнішому залученню учнів до навчання.

Список використаних джерел

1. Будник О. Б., Кондур О. С., Дяків І. Б. Цифрові технології в інклюзивній освіті: реалії, проблеми та перспективи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2020. С. 7. URL: <https://ped-journal.cdu.edu.ua/article/download/3919/4183> (дата звернення: 24.03.2023).
2. Сич М. Використання цифрових технологій в освітньому процесі початкової школи під час дистанційного навчання. *Система неперервної освіти вчителів початкової школи*. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/102-innovatsiyini-osvitni-tekhnologiyi-v-ukrayini-teoriya-ta-praktyka/654-vikoristannya-tsifrovikh-tekhnologij-v-osvitnomu-protsesi-pochatkovoji-shkoli-pid-chas-distantijnogo-navchannya> (дата звернення: 24.03.2023).
3. Трикоз С. Використання цифрових технологій у ознайомленні дітей з порушеннями інтелектуального розвитку з природничими поняттями. *Відділ освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи 4.Ярмаченка НАПН України*. 2020.
4. Цифрові технології – це майбутнє людства. *Hi-news*. URL: <https://hi-news.pp.ua/kompyuteri/5035-cifrov-tehnologyi-ce-maybutnye-lyudstva.html> (дата звернення: 24.03.2023).
5. Digital Riser Report: які країни найкраще розвивають цифрові технології у 2021 році. *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/digital-riser-report-iaki-krainy-najkrashche-rozvyvaiut-tsyfrovi-tekhnologii-u-2021-rotsi/> (дата звернення: 24.03.2023).

Христина Моретті,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС ЗАСОБАМИ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті схарактеризовано педагогічні умови формування культури мовлення здобувачів початкової освіти в позаурочний час засобами гурткової роботи за умов сучасних викликів.

***Ключові слова:** мовленнєва культура учнів, початкова школа, гурткова робота, педагогічні умови.*

Вступ

Постановка проблеми. За умов становлення державності та демократизації суспільства, відродження інтелектуального та духовного потенціалу громадян України, особливо за умов повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 р., зростає роль функціонування української мови як державної, актуалізації її як чинника формування національно-свідомої особистості, патріота і громадянина України. Сьогодні за умов російсько-української війни українська мова розширює сферу свого функціонування, зростає увага до культури усного і писемного мовлення, стає патріотично розмовляти українською мовою, приходить розуміння того, що добре знання мови – це не тільки важлива професіограма людей різних спеціальностей, а й священний обов'язок українця-патріота, який, окрім іншого, і засобом слова виборює перемогу над російським окупантом [4, р. 48].

З огляду на це особливої ваги набуває культура українського мовлення – найважливішого засобу спілкування, виховання і всебічного розвитку особистості дитини, відповідно значущості набуває робота, спрямована на формування мовленнєвої культури здобувачів початкової освіти, позаяк лінгвістичні знання та мовленнєві вміння, набуті в

молодшому шкільному віці, стають підґрунтям комунікативної досконалості та нормативності мовлення [1; 2]. Формування правильного, виразного та чистого мовлення є однією з найбільш актуальних проблем методики викладання української мови в початкових класах. Мова є не тільки засобом спілкування, але й ключовим чинником у формуванні національної самосвідомості. Останні дослідження показують, що гурткова робота може мати позитивний вплив на розвиток мовленнєвої культури учнів початкової школи.

До прикладу, за результатами одного дослідження [2,с.112], проведеного в Україні, гуртки з мовленнєвого розвитку допомогли учням поліпшити комунікативні навички, збільшити словниковий запас та вдосконалити навички читання і письма. Однак, важливо зазначити, що результати можуть варіюватися залежно від того, яким чином організовано гурткову роботу та які методи використовуються для формування мовленнєвої культури учнів. Гуртки з мовленнєвого розвитку повинні бути цікавими для дітей та включати різноманітні інтерактивні методи навчання. Головною метою сучасної освіти є створення інтелектуальної, креативної особистості з інноваційним підходом до життя і готовою відповідати на виклики сучасної цивілізації. У зв'язку з тим, що Україна є багатонаціональною країною, виховання громадян у контексті національної культури є дуже важливим завданням. Оновлення методології та змісту освіти загалом, а також мовної освіти зокрема є необхідним.

Аналіз останніх досліджень. Проблема культури мовлення особистості учня початкової школи завжди була в центрі посиленої уваги українських учених (Н. Бабич, Г. Білавич, Н. Благун, М. Вашуленко, С. Єрмоленко, Т. Котик, М. Микитин, Л. Наконечна, Р. Миронюк, М. Оліяр, М. Пентилюк, М. Пилинський, О. Савченко, Р. Черновол-Ткаченко та ін.). Однак окремі аспекти розвитку мовленнєвої культури здобувачів

початкової освіти в контексті викликів сьогодення не були предметом спеціального дослідження вчених.

Мета статті – схарактеризувати педагогічні умови формування культури мовлення здобувачів початкової освіти в позаурочний час засобами гурткової роботи за умов сучасних викликів.

Результати дослідження

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі мова є одним з ключових засобів спілкування необхідних для ефективної комунікації та розуміння інших культур. Здатність до вільного та виразного мовлення впливає на успішність у навчанні та майбутній кар'єрі. Уміння правильно та грамотно висловлювати свої думки, слухати інших та взаємодіяти з ними є важливими компетенціями, які допоможуть учням успішно інтегруватися в суспільство та реалізуватися в професійному житті.

Зарубіжний досвід показує, що гурткова робота є дуже ефективним засобом формування мовленнєвої культури учнів початкової школи. Так, наприклад, у Фінляндії і Швеції діти вже з раннього віку займаються різними гуртками, де вони можуть розвивати свої комунікативні навички, покращувати свою вимову та збагачувати свій словниковий запас.

У Швеції діти займаються гуртками з різних видів мистецтв, таких як театр, музика, танці, малювання, де вони мають можливість вчитися взаємодіяти з іншими дітьми, розвивати свою фантазію та творчі здібності, а також покращувати свої мовленнєві навички. У Фінляндії діти також мають можливість займатися різними гуртками, де вони можуть розвивати свої мовленнєві навички, наприклад, гуртки з читання, письма, вимови, а також гуртки, де діти можуть вчитися взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими.

У США та Канаді також існує багато різних гуртків, які допомагають формувати мовленнєву культуру учнів початкової школи. Наприклад, діти можуть займатися гуртками з театру, де вони вчать

грати різні ролі, підвищувати свою експресію та вчитися використовувати мову для передачі емоцій. Також популярними є гуртки зі знання мов, де діти можуть вчитися іноземним мовам та вдосконалювати свої мовленнєві навички.

У Японії діти займаються гуртками, де вони вчаться використовувати мову для передачі емоцій та вражень. Наприклад, діти можуть займатися гуртками з поезії, де вони вчаться писати вірші та використовувати мову для передачі своїх почуттів та емоцій. Також популярними є гуртки з традиційного танцю, де діти вчаться рухатися в такт музиці та використовувати мову для виразу своїх почуттів.

Формування мовленнєвої культури є однією з найважливіших завдань у системі освіти. Одним зі способів формування мовленнєвої культури учнів початкової школи є гурткова робота, яка відбувається в позаурочний час та має на меті розвиток конкретних навичок та інтересів дітей. Це заняття, які відбуваються позаурочний час та спрямовані на розвиток конкретних навичок та інтересів дітей. Гуртки дають змогу розвивати не тільки мовленнєву культуру, але й інші аспекти особистості, такі як креативність, логічне мислення, творчість та самовираження.

Ефективність використання гурткової роботи для формування та розвитку мовленнєвої культури учнів початкової школи є очевидною. Вона зосереджується на різних етапах гурткової роботи, таких як вибір змісту, методів та форм організації занять, а також її вплив на загальний розвиток учнів. Гурткова робота є важливим складником процесу формування мовленнєвої культури учнів. Один із головних принципів гурткової роботи – це взаємодія та співпраця між учнями. У гуртку учні взаємодіють між собою, спільно розв'язують завдання, обговорюють теми, працюють над проектами. Це уможлиблює розвивати мовленнєві навички в неформальній атмосфері, що допомагає поліпшувати якість комунікації та взаєморозуміння між учнями. Окрім того, гурткова робота може стати для

учнів цікавим та захопливим заняттям, яке дає змогу більше вільного часу проводити з користю та задоволенням.

Один із головних аспектів, що є предметом нашого дослідження, – це вплив гурткової роботи на розвиток мовленнєвої культури учнів. За результатами досліджень було встановлено, що гурткова робота може допомогти дітям розвивати такі важливі навички, як артикуляція, інтонація, правильне вживання лексики та граматичних конструкцій, а також здатність вести діалог та виконувати публічні виступи[1,с.36]. Окрім того, гурткова робота сприяє формуванню в здобувачів освіти інтересу до вивчення мови та культури інших країн, що сприяє їхньому загальному розвитку.

Важливим є вибір змісту гурткових занять. Для ефективного формування мовленнєвої культури учнів початкової школи необхідно використовувати різноманітні теми та ситуації, які є близькими до дітей та сприяють їхньому зацікавленню. До прикладу, гра «Телефонна розмова», рольові ігри «Крамниця», "Школа", дискусії на актуальні теми тощо.

Ефективність процесу формування мовленнєвої культури здобувачів освіти забезпечують і такі педагогічні умови, як використання різних методів, форм, ігрових технологій, інноваційна організація занять (ігри, театралізовані імпровізації, дебати, конкурси тощо). Ці методи допомагають підвищити мотивацію та створюють сприятливе емоційне середовище.

На нашу думку, гурток є найважливішою та найефективнішою формою позакласної роботи з української мови. Він є центром, навколо якого базуються всі інші форми позакласної діяльності в цій царині. Науковці виокремлюють два основних типи мовних гуртків: гурток мови (або любителів мови) і тематичні гуртки (лексики, фразеології, стилістики, культури мовлення тощо)[4].

Гурткова робота має багато переваг. Вона проводиться систематично, за попередньо складеним планом, за безпосереднього

керівництвом вчителя, зазвичай з постійним складом учнів, яких залучають до активної праці над цікавими мовними явищами. До ефективних методів навчання можна віднести короткі та захопливі розповіді вчителя про мову, повідомлення учнів реферативного характеру, інформацію про наслідки збору матеріалу з живої розмовної або книжної мови, спостереження над спеціально дібраними й продемонстрованими мовними явищами з подальшими висновками, цікаві бесіди, вправи, лабораторні роботи, мовні ігри тощо.

Основна мета вчителя як очільника гуртка полягає в тому, щоб навчити учнів граматично й стилістично правильно, змістовно висловлювати свої думки як у писемній, так і в усній формі. Окрім того, вчителеві потрібно розвивати в здобувачів початкової освіти основні навички мислення, навчати їх чітко та переконливо аргументувати власні погляди, розвивати мовленнєву та комунікативну компетенції, а також сприяти розвитку риторичних умінь, володіти мовленнєвим етикетом.

Мета мовної освіти в процесі гурткової роботи в початковій школі полягає і в загальному розвитку учнів, формуванні мотивації до вивчення української мови, розвитку навичок слухання та розуміння мовлення, навчанні читання та письма, формуванні практичних навичок та комунікативних здібностей на основі мовної теорії та розвитку умінь навчатися. Ключове місце посідає робота з формування нормативності українського мовлення.

Важливою педагогічною умовою формування культури мовлення здобувачів початкової освіти є підготовка майбутнього вчителя до такої діяльності за умов вищої школи. Так, до прикладу, у Прикарпатському національному університеті працює студентський гурток «Мовні екологи» (керівник – проф. Г. Білавич), члени якого не тільки активно вивчають проблеми екології української мови, нормативності мови в її усній та письмовій формах, а й формують навички чути й бачити мовленнєві огріхи, навчаються їх виправляти, формувати мовну культуру,

оприлюднюють результати своїх досліджень через виступи на наукових конференціях різного рівня, публікації в українських на міжнародних наукових виданнях [3; 4]. Понад те, майбутні вчителі початкової школи за умов навчання в університеті провадять активну мовноекологічну діяльність з-поміж учнів початкових класів, зокрема в Університеті обдарованої дитини, який з 2017 р. діє при Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (очільник - проф. Г. Білавич). Створена Школа мовних екологів, якою керує Г. Білавич та коучі-студенти (М. Перчик, М. Пилипів, А. Павлюк, О. Ханас, Ю. Літвін, В. Озарко та інші студенти-волонтери, - це своєрідне екологічно мовне середовище, у якому члени гуртка «Мовні екологи» не тільки підвищують власний рівень володіння мовною культурою, а й поглиблюють знання з української мови здобувачів освіти, допомагають долати утруднення, які є в курсі вивчення сучасної української літературної мови та підготовки до ЗНО із цього предмета, сприяють виявленню стану мовної культури носіїв мови, ЗМІ, медіаносіїв, тощо, навчаються учнів редагувати текст, очищують забруднене мовне довкілля від росіянізмів, англіцизмів, суржику та інших мовних покручів, формують в учнів початкові навички з написання наукових та літературних текстів, залучають їх до створення наукових мініпроектів, проведення наукових досліджень із проблем українського слововживання, формують риторичну культуру особистості молодшого школяра, позитивну мовну поведінку здобувачів освіти тощо [3; 4].

Висновки

За умов війни, яка розпочалася внаслідок російського широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р., особливо актуалізується проблема виховання патріотизму дітей та юнацтва. Любов до української мови, культури – важливі чинники й основа виховання патріотичних почуттів, громадянськості здобувачів початкової освіти, виховання її як національно-свідомої особистості. Під патріотизмом

зазвичай розуміють насамперед любов до Батьківщини, яка починається з любові до української мови. За нинішньої доби ця любов має стати дієвою. Рідній мові відводимо особливу роль у виховному процесі, що спричинює пошук нових форм, актуалізацію першочергових завдань у вимірі яскраво вираженого національно-патріотичного характеру, зокрема через досконале володіння культурою української мови, знання про рідну мову і все, що входить у це складне й багатоаспектне поняття. Оскільки мовне середовище є досить забуднене, гостро постають питання збереження українського мовного довкілля, охорони української мови, формування в молодших школярів навичок мовноекологічної діяльності, мовної поведінки, спрямованої на очищення мовного середовища від суржику, мовних покручів, росіянізмів, надмірного вживання англіцизмів тощо. Розпочинати цей процес потрібно в сім'ї, дошкіллі, продовжувати в початковій школі, природно й логічно актуалізувати його в закладах вищої освіти. Гурткова робота чи не найліпше забезпечує неформальне середовище для розвитку мовленнєвої культури учнів початкових класів, що позитивно впливає на мовленнєву діяльність молодших школярів у загальному контексті. Доцільним є створення в початковій школі гуртка «Мовні екологи», діяльність якого сприятиме розвитку мовленнєвої культури учнів, формуванню їх як носіїв органіки української мови, мовних експертів і порадників. Подальшого дослідження потребує розроблення стратегії формування національно-мовної особистості здобувача початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Білавич Г. Авторська школа «ТРИВІТА»: досвід виховання національно-мовної особистості молодшого школяра. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 198 с.
2. Білавич Г., Піддубрівна І. Розвиток національно-мовної особистості учня першого класу на уроках навчання грамоти. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: ПП „ТУР-ІНТЕЛЕКТ”, 2021. 136 с.
3. Bilavych H. V., Perchyk M. V., Pavlyuk A. M., Pylypiv M. A., Ozarko V. R., Kondrat M. Ya. Theoretical and practical aspects of the formation of speech ecology of a junior student as a national-linguistic personality. *The development of the socio-cultural sphere and the health care system in modern society*. European Science. Karlsruhe, 2021. Book 7. Part 6. P. 101-110.

4. Bilavych H., Perchyk M., Kondrat M., Semchuk V., Khanas O., Marchuk S., Turelyk M. Ecology of the ukrainian language through the prism of ecologization of education for sustainable development and under the conditions of war Das intellektuelle und technologische. *Potenzial des XXI Jahrhunderts: Wirtschaft, Tourismus, Bildung, Psychologie und Soziologie. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft»*. 2022. Buch 15. Teil 2. P. 36-48.
5. Діденко, В. І. (2015). Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів засобами позакласної роботи з мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (6), 42-49.
6. Коваленко, В. О. (2018). Позакласна робота з української мови як засіб формування мовленнєвої культури учнів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки*, (43), 48-55.
7. Нечитайло, Н. М. (2017). Організація гурткової роботи з української мови в початкових класах як засіб формування мовленнєвої культури учнів. *Наукові записки кафедри педагогіки та психології*, (1), 141-145.
8. Шевченко, Н. М. (2016). Особливості організації позакласної роботи з української мови в початкових класах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (1), 175-179.
9. Шевченко, О. О. (2019). Гурткова робота з української мови в початковій школі: теоретико-методичний аспект. *Молодий вчений*, (8.2), 436-438.
10. Грабовська, С. О. (2018). Методичні підходи до формування мовленнєвої культури молодших школярів у процесі позаурочної роботи. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*, 2(16), 164-168. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/2265/1/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

Назар Ткачишин,
магістрант педагогічного факультету,

Марія Копчук-Кашецька,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ЧЕХІЇ ТА ПОЛЬЩІ

У межах цієї статті ми розглянемо порівняльний аналіз підходів до стимулювання пізнавальної діяльності молодших школярів в Чехії та Польщі. Варто зазначити, що в цих країнах досить прогресивні погляди на розвиток пізнавальних інтересів та навчання загалом в початковій школі.

Ключові слова: *пізнавальні інтереси, виховання, розвиток, навчальна діяльність, вчитель, молодший школяр.*

Вступ

Пізнавальна діяльність має важливе значення для розвитку молодших школярів. Вона відповідає за набуття та обробку знань, міркування та вирішення проблем. Тому дуже важливо стимулювати пізнавальну активність для покращення навчання та розвитку. Когнітивний розвиток є важливим аспектом процесу навчання. Здатність мислити, міркувати та вирішувати проблеми є основою для навчання та розвитку впродовж усього життя. Дослідження показали, що рання когнітивна стимуляція має вирішальне значення для формування інтелектуального, соціального та емоційного розвитку дитини. В останні роки освітяни та політики в Чеській Республіці та Польщі наголошують на необхідності ефективних стратегій когнітивної стимуляції в початковій освіті. Розпочнемо з самої організації процесу навчання в школах Чехії та Польщі. Варто наголосити на тому, що у Чехії діти в процесі навчання не бояться зробити помилки під час уроку, а також не ведуть зошити за встановленими правилами та менше відповідають під час уроків. Можна сказати, що в них свобода в процесі навчання. У Польщі відповідальніше ставляться до навчального процесу. Директор більше комунікує з вчителем та контролює успіхи в навчанні та дисципліну дітей [2, с. 116].

Результати дослідження

У цьому дослідженні ми маємо на меті порівняти підходи до стимулювання пізнавальної активності молодших школярів у двох країнах. Розпочнемо з Чехії. В чеських школах в процесі пізнавальної діяльності присутній колективізм, оскільки в ході такої діяльності діти допомагають одне одному, що прискорює результативність роботи. В ході пізнавальної діяльності панує дисципліна та повага до педагога. Під час всіх навчальних предметів для їх повного пізнання побутують завдання, в яких діти можуть допустити помилки, а потім зробити правильні висновки, що допомагає краще засвоїти матеріал. Також дитину в ході пізнавальної діяльності не турбують, щоб вона правильно оформляла зошит. Тут основний пріоритет

ставиться виключно на правильне виконання завдання чи творчий підхід до нього. Іншими словами – не відволікають дитину на сторонні аспекти. Також для розвитку пізнавальної діяльності діти у Чехії виконують чимало самостійних робіт, які й виражають їхню пізнавальну діяльність. Для особливо активних педагоги мають ще додаткові завдання, а для тих, хто робить завдання повільніше, дають час та допомагають в їх виконанні. Також варто відзначити, що в процесі пізнавальної діяльності грають у настільні ігри з дітьми, використовують килимок для відпочинку, читання, ігор і спілкування. Тоді як домашніх завдань – мало. Звісно, це залежить від учителя, але в нашому класі додому задавали завдання тим, хто не встиг доробити щось у класі. Також для розвитку пізнавальних інтересів у Чехії використовують: багато позашкільних заходів, екскурсій, конкурсів, свят, участь у яких супроводжується обов'язковою письмовою заявою від батьків із застереженнями щодо дитини [4, с. 36]. Проаналізувавши пізнавальну діяльність у Чехії, перейдемо до пізнавальної діяльності у Польщі. Варто сказати, що в Польщі її активують більше через призму практичних занять на уроках. Фактично щомісячно запрошують до школи спеціальні служби (пожежна, поліція), які навчають дітей практичних навичок. Наприклад, як діяти в надзвичайних ситуаціях. А після таких тренінгів учням видають сертифікати. Такі форми пізнавальної діяльності максимально цікаві для учнів початкової школи. Також у молодшій школі досить строго з оцінками. У молодшій школі оцінюють дітей, найвища оцінка – 6. А з 1 балом можуть не перевести до наступного класу. У класах може бути від 6 до 30 учнів. У класі в початковій школі звичайна та інтерактивна дошки, телевізор, що сприяє деяким аспектам пізнавальної діяльності. Для розвитку пізнавальної діяльності дітям дають завдання творчого характеру, де вони можуть себе максимально проявити. Також досить частим явищем для розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів є залучення батьків. Батьки спілкуються з учителем у групах, їх запрошують до школи на різні заходи та активності. У початковій школі є

4 або 5 уроків щодня. Усі уроки проводить вчитель початкової школи, окремо відбуваються уроки релігії, двічі на тиждень – англійська та один – інформатика. Два рази на тиждень священник викладає релігію. Усі уроки відбуваються в одному класі. Діти не переходять в інший кабінет навіть на інформатику. Всі ці моменти сприяють тому, що діти не відволікаються на другорядні моменти, а скоординовують свою увагу на практичній пізнавальній діяльності під час навчання в початковій школі [3, с. 53].

Висновки

Обидві країни надають пріоритет розвитку пізнавальних навичок молодших школярів у своїх освітніх системах. Дослідження показало, що обидві країни використовують різні методи навчання та інструменти для підвищення пізнавальної активності молодших школярів. Однак підхід та акцент на певних когнітивних навичках відрізняється в кожній країні. Наприклад, у Чехії більше уваги приділяється логічному мисленню та навичкам вирішення проблем, тоді як у Польщі – тренуванню пам'яті та креативності. Крім того, дослідження підкреслило, що Чехія і Польща відрізняються у впровадженні програм когнітивної стимуляції. В Чехії використовується більш стандартизований підхід, тоді як у Польщі зосереджені на створенні індивідуальних програм, які відповідають конкретним потребам кожної дитини.

Отже, і Чехія, і Польща мають ефективні методи стимулювання пізнавальної активності молодших школярів. Однак їхні підходи відрізняються, і кожна країна має свої сильні та слабкі сторони.

Список використаних джерел

1. Лавренко С. О. Особливості організації початкової освіти в Україні та за кордоном. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. 15 с.
2. Ткачова Н. Сучасний стан освіти в розвинених країнах світу: навч. посібник. Харків : Константа, 2018. 116 с.
3. Ярова О. Сучасна початкової освіти Польщі: здобутки та вектори розвитку. *Початкова школа*. 2019. № 12. С. 51 – 54.
4. Ярова О. Тенденції розвитку освіти в початковій школі Чехії. *Рідна школа*. 2019. № 8. С. 36 – 40.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МОВИ І ЧИТАННЯ В ШКОЛІ
INNOWACYJNE METODY NAUCZANIA JĘZYKA I CZYTANIA W
SZKOLE

Адріана Кицмур,

студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,

доктор філологічних наук, професор,

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ПОЕЗІЇ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано особливості методики вивчення сучасної дитячої поезії в початковій школі. Розкрито роль факторів, які впливають на сприймання та розуміння учнями поетичних творів, а також запропоновано завдання для роботи з поетичними творами Галини Курти.

Ключові слова: молодші школярі, дитяча поезія, початкова школа, методика, розвиток, LearningApps.

Вступ

Учні початкових класів знайомляться з поезією переважно на уроках літературного читання. Відбувається формування їхньої читацької компетентності, яка є складовою літературної та засобом розвитку комунікативної й пізнавальної компетентностей. У процесі читання, слухання, аналізу й вивчення напам'ять поетичних текстів розширюється коло читання учнів, формується естетичне чуття мови, розуміння мистецтва слова.

Основою сучасного уроку читання є художній твір і педагоги повинні правильно організувати роботу з ним. Як відомо, впродовж навчального року учні в кожному класі вивчають твори різні за тематикою, жанром, обсягом і складністю. Робота над творами різних жанрів вимагає особливого підходу, ефективних методів аналізу, форм взаємодії дитини-читача з текстом. Поетичні твори, як правило, короткі за обсягом, але вимагають особливої уваги вчителя й учнів, аналізу на рівні тематики,

образів, мотивів, структурної побудови, засобів виразності. З огляду на це, огляд традиційних і розробка нових методичних моделей аналізу поезії у початковій школі - актуальне питання НУШ.

Мета статті – розкрити особливості методики вивчення сучасної дитячої поезії в початковій школі.

Результати дослідження

Вивчаючи сучасну дитячу поезію в початковій школі, педагоги беруть до уваги індивідуальні особливості сприймання учнями певного віку жанру, змісту твору. Від того, як вони активізують емоції та мислення школярів, буде залежати результат опрацювання поетичного твору, позитивного впливу їхній всебічний, а особливо мовленнєвий, розвиток дитини. Вчитель вибирає ті види роботи над текстом, які допоможуть учням зрозуміти прочитане, уявити та засвоїти предметні явища чи картини в тому порядку й повноті, як хотів автор, дивитися на речі його очима, мислити його думками, переживати разом з ним. Тоді школярі зможуть самі створити емоційно-естетичний відгук.

На сприймання та розуміння учнями поетичних творів впливають такі чинники: особливості самої поезії, художній стиль поета, характер ідейного змісту твору, а також загальний розвиток дітей та їхній життєвий досвід. Глибина сприймання поетичного твору залежить від культури почуттів, емоційної чуйності, вміння проникати у внутрішній світ людини, радіти та переживати. Якщо учні не мають даних якостей, то вони не виявлятимуть зацікавленості до поетичних творів.

Сучасна поезія для дітей різноманітна тематична й жанрово. Її включено у підручники з літературного читання й хрестоматії для молодших школярів. Серед них і поетичні твори Галини Кирпи. Вірші збірок «Місяць у колисці», «Ну й гарно все придумав Бог» [2] вирізняються особливостями художньої мови, для розуміння якої необхідна добре розвинена уява, мислення образами, тонке чуття вразливості. Перед вивченням поетичних творів вчитель повинен

підготувати школярів до сприймання творів, допомогти розібрати їх, звернути увагу на особливі художні деталі, узагальнити розрізнені враження в єдине ціле та залучити їх до цієї роботи. Важливим завданням уроків читання в початковій школі є залучення учнів до світу поезії, знайомство їх із віршованою мовою. Школярів ознайомлюють з двома ознаками віршованої мови – ритмом і римою.

Зокрема, під час читання поетичних творів Г. Кирпи виховується мовна культура, повага до рідного слова, глибоке розуміння та сприйняття художньої літератури, активно розвивається поетичної спостережливість, формується поетичний слух, асоціативна та творча уяви. З учнями необхідно проаналізувати образно-емоційний зміст творів, навчити їх давати естетичну оцінку поезії та відображеній у ній дійсності, а це активізуватиме їхню творчість. Щоб повноцінно сприймати ліричні тексти Г.Кирпи учні повинні проїнятися емоційним станом ліричних героїв, пережити все те, що їх хвилює, приносить радість і засмучує. Оскільки емоційна сфера учнів початкових класів недостатньо розвинута, щоб повною мірою співчувати тому, про що йде мова в поезії, то їм нелегко сприймати поетичні твори. Читаючи ліричні твори, педагог повинен розвинути емоційний бік духовного життя школярів, зацікавити творами, які вивчаються, тобто навчити їх розуміти поетичний текст.

Щоб поетично сприймати текст, учні повинні мати певний рівень поетичного розвитку, але, на жаль, образність поетичного висловлення думок не завжди доступна для молодших школярів. Тому можемо спостерігати «неправдиву» виразність читання поетичних творів (неправильне використання виражальних засобів під час читання, помилкове чи неточне розуміння тих чи інших слів, виразів). Педагогу варто звернути увагу на образність мови ліричних віршів.

Під час вивчення поетичних творів педагогу важливо поєднати роботу над образними засобами мови та аналізом змісту вірша. Аналізуючи ліричний твір, учні глибше розуміють його змісту,

поглиблюються та розширюються їхні образні уявлення, що виникають в них під час читання поезії.

Аналіз здійснюється за такими взаємопов'язаними напрямками: а) аналіз змісту (*Про що йде мова у вірші? Яка думка здається найважливішою?*); б) робота над виразністю читання (*Як це треба прочитати?*); в) аналіз образних засобів (*Як сказано у вірші? Прочитай*).

У початковій школі вивчають поетичну творчість Галини Кирпи. «У лірично героїні її віршів особливі уявлення про світ, мова, дотепи. Образи-порівняння, якими насичена її поезія, у яскравому світлі відкривають дітям навколишній світ» [1, с. 272]. Так, перечитуючи з школярами вірш Галини Кирпи «Мій ангел такий маленький», учитель може просити учнів відшукати ті рядки, у яких автор описує ангелика. Діти знаходять:

*«Мій ангел такий маленький...ну просто крихітка...
Мій ангел такий легенький,
ну просто пушинка...
мій ангел такий тихенький,
ну просто тихіший трави ...»*

Учитель запитує: «З чим письменниця порівнюється ангелика?», «А яким ви уявляєте свого ангелика?», «Які почуття передає нам автор?»

Вивчаючи даний вірш, педагог може запропонувати учням головоломку у програмі LearningApps (Рис. 1).

LearningApps.org

Українська

Налаштування профілю: Адріана Кицмур

Перегляд вправ | Перегляд вправ | Створення вправи | Створити колекцію | Мої матеріал

Знайди слово "Мій ангел такий маленький" 2023-05-23

С	Ш	Ї	М	Ш	Ю	У	Ф	М	Т	Ц	Е
І	З	У	О	В	Г	В	П	А	Р	І	Г
З	Б	Ђ	И	А	Н	Г	Е	Л	К	Р	П
М	С	І	Ж	Н	Й	К	Ь	Е	Б	У	Ф
Г	К	Л	О	П	У	Ш	И	Н	К	А	Б
Ц	Ч	Ь	Т	И	Х	Е	Н	Ь	К	И	Й
Щ	С	К	Р	И	Х	І	Т	К	А	О	Ђ
Ђ	Ч	Ю	Д	Ж	П	А	Ф	И	Ь	К	Р
Л	Е	Г	Е	Н	Ь	К	И	Й	Ь	Ї	Н

1. _____
2. _____
невидимий опікун
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Рис 1. Головоломка у програмі LearningApps
(<https://learningapps.org/watch?v=p4yfrc8tk23>).

Аналізуючи образні засоби, учні усвідомлюють особливу виразність, красу та емоційність поетичного слова. Для розуміння образності поетичного твору, відчуття естетичного задоволення, доцільно підібраного автором слова, вчитель може використовувати прийом, суть якого полягає в заміні авторського слова чи словосполучення близьким за значенням (синонімічним) і в усвідомленні на основі зіставлення особливої виразності, краси, емоційності поетичного тексту [3].

Ще одним важливим моментом у роботі над поетичним твором є вибір прийомів розвитку мовлення учнів. Ефективними є прийоми словесного та музичного ілюстрування тексту, які пропонуємо після розгляду ілюстрації. Це можуть бути завдання такого зразка: Подивіться на ілюстрацію до цього вірша. Можемо ми віднести її до всього твору чи до якоїсь його частини? Що зобразив художник на картині? Що він намалював у центрі картини? Вдалині? Які фарби вибрав художник для своєї картини? Який настрій вони створюють? Опишіть картину, використовуючи рядки з даного вірша.

Вірш Галини Кирпи «Мій Ангел такий маленький» вміщений у збірці, ілюстрованій відомою художницею Вікторією Ковальчук. Молодші школярі, словесно малюючи, відтворюють побачені ілюстрації за допомогою слів, а текст вірша ділять на мікрокартини, які потрібно зачитувати, уточнюючи під час читання зміст кожної. Діти зачитують кожну строфу і з допомогою вчителя, який спрямовує їх уяву, відтворюють зображене. Педагог під час словесного малювання може запропонувати учням такий план:

- 1) Кого та що я намалюю на картині?
- 2) Як я намалюю: яким буде передній і дальній план картини, як на ній будуть зображені головні персонажі?
- 3) Які фарби допоможуть мені передати зміст?

Для повноцінного сприйняття поетичного тексту доцільно використовувати музичне ілюстрування, щоб створити сильний емоційний заряд.

Розумінню змісту сучасних поетичних творів сприяє виразне читання. Слід проводити спеціальну роботу над виразним читанням поетичних текстів, зокрема, мелодичним підвищенням і пониженням голосу. Завдяки мелодичним змінам читання ліричних творів стає яскравим і виразним, емоційним і чуттєвим. Під час розвитку думки голос підвищується, при завершеності – знижується. Крапка вимагає зниження голосу та показує завершення думки.

Педагогам важливо працювати над логічними наголосами, можна запропонувати учням знайти в кожному віршованому рядку слова та словосполучення, які будуть виділятися голосом під час читання, тому що вони найбільш важливі [4].

Для виразного читання поетичних віршів велике значення має робота над гучністю. Учнів необхідно навчити читати вірші з нормальною гучністю, бо це ще одна дуже важлива ознака виразного читання. На тлі нормальної гучності деякі частини ліричного твору можуть читатися голосніше або тихіше.

Висновки

Ефективна методика вивчення сучасної української поезії побудована на активній роботі з текстом. Виразне читання, обговорення змісту вірша переходить у глибший аналіз тексту, образів, мови. Сучасна поезія, як правило, добре ілюстрована. Робота з тестом та ілюстрацією – невід’ємний компонент методики опрацювання поезії на уроці літературного читання. Залучаючи молодших школярів до активного осмислення віршів й творчої роботи на основі прочитаного, педагоги проводять цілеспрямовану роботу над формуванням читацької, комунікативної, літературознавчої, особистісно-діяльнійсної

компетентності молодших школярів, розширюють їхній світогляд, розвивають естетичні погляди й смаки, вчать емоційно сприймати текст.

Список використаних джерел

1. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва. К. : ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
2. Кирпа Г. Ну й гарно все придумав Бог. К.: Веселка, 2015.
3. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. Київ: Освіта, 2007. 334с.
4. Середович Г. Розвиток поетичних здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2000. №10. С. 15 – 16.

Тетяна Медвідь

магістрантка педагогічного факультету

Тетяна Близнюк,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ

ПРОЗИ КОЛЛІН ГУВЕР

Стаття присвячена аналізу сучасної американської літератури, зокрема тематичній різноманітності прози Коллін Гувер, яка є яскравим та типовим прикладом американського постмодерну через поєднання жанрів і жанрових форм, характеризується виходом за межі стилізації, відкриттям нових жанрових комбінацій. Проаналізовано низку популярних романів письменниці та питання, на яких зосереджено праці нової художньої літератури для дорослих.

Ключові слова: сучасна (постмодерністська) американська література, Коллін Гувер, жанрова різноманітність, проза.

Вступ

Сучасна (постмодерністська) американська література має витоки із експериментальної прози, продовжує розвиватися і поступово набує все нових форм. Письменники-постмодерністи вдаються до мовної гри, перекручуючи лексичні значення слів та синтаксис складних і простих речень в непередбачений, неочікуваний для читача спосіб. Творчість Коллін Гувер є яскравим та типовим прикладом американського

постмодерну, особливо зважаючи на змішування жанрів і жанрових форм, вихід за межі стилізації, відкриття нових жанрових комбінацій.

Результати дослідження

Коллін Гувер здобула широку світову популярність і вважається однією з найуспішніших та найбільш продуктивних авторок сучасності. Її романи займають перші позиції у списку бестселерів *The New York Times*, а її творчість зосереджена на романтиці та сучасній літературі для молоді. У своїх книгах Коллін Гувер зазвичай досліджує важливі соціальні та психологічні питання, зокрема, складні стосунки між людьми. Вона відома своїм стилем письма, який здебільшого базується на чуттєвості, сильних емоціях та романтичних відносинах.

Багато літературних критиків і журналістів сучасної літератури писали про творчість Коллін Гувер, однак ми не знайшли широкого кола дослідників її літературної діяльності, зокрема жанрової різноманітності її прози. Роботи Гувер є типовим прикладом американського постмодерну, зважаючи на активне змішування жанрів і жанрових форм, вихід за межі стилізації, відкриття нових жанрових комбінацій тощо. Зокрема, до жанрово-тематичного різноманіття творів авторки належать, як вважають дослідники Н. Норбез, Дж. Маккелар, трилери, містика та саспенс [1,2]

Деякі з найбільш відомих видань, які писали про Коллін Гувер та її творчість, включають *The New York Times*, *The Huffington Post*, *The Washington Post*, *The Independent*, *The Guardian*, *The Irish Times*, *The Boston Globe* та багато інших. Серед проаналізованих нами праць, досліджують її стиль письма та здатність розкривати глибокі емоції та відчуття героїв її романів. Загалом, творчість Коллінса Гувера була високо оцінена критиками та її читачами.

Коллін Гувер – багаторазова лауреатка престижних літературних премій, її книги перекладені більш ніж на 30 мов, а продажі перевищують 15 мільйонів копій по всьому світу. На нашу думку, жанри 25 романів авторки справді різноманітні. Проаналізувавши роман авторки «Лейла»,

варто сказати, що він містить ознаки любовного роману, трилера, романтичного саспенсу, паранормальної, містичної та еротичної художньої літератури; та відкриває читачу історію про головного героя – Лідса, який закохується в привида. Згодом у книзі з'ясовується, що привид є його першим коханням, а нинішня дівчина Лідса помінялася з привидом тілами. Також у книзі багато уваги приділено жахливим психічним та емоційним травмам Лейли та перебуванню останньої в лікарні.

Іншим прикладом типового любовного роману К. Гувер є твір «Потворне кохання», проте його родзинкою є поєднання елементів фікшн та еротики. Сюжетна лінія заснована на історії кохання та вільних стосунків без табу між медсестрою Тейт і пілотом Майлзом, яка складається, приблизно на 70 відсотків, із еротичних сцен та описів. Вартує уваги й те, що цей роман є одним із яскравих взірців сучасного жанру – «new adult». Заслуговує на увагу читача роман у жанрі містики і саспенсу «Без заслуг» – переможець Goodreads Choice Awards 2017, присвячений розповіді про загадкову сім'ю Восс та їхню доньку Меріт, яка збирає дивні трофеї та секрети своєї родини [3].

Нова художня література для дорослих (NA) – жанр художньої літератури, що розвивається, з героями у віковій категорії 18–29 років. Видавництво «St. Martin's Press» запровадило це поняття у 2009 році, коли провело спеціальний конкурс на «художню літературу, подібну до літератури для молоді (YA), яку можна публікувати та рекламувати як дорослу». Жанр швидко набув популярності протягом останніх кількох років, зокрема завдяки книгам авторів бестселерів: Дженніфер Л. Арментраут, Кори Кармак, Коллін Гувер, Анни Тодд і Джеймі Макгуайра [4].

За нашим дослідженням, спочатку цей жанр зазнав шквалу критики, оскільки одні його розглядали як маркетингову схему, однак він мав і своїх прихильників, які навпаки, стверджували, що цей жанр є справді самостійним і необхідним. Наприклад, публіцист Гарпер Коллінз описав

цей його як «зручну етикетку, оскільки вона дозволяє батькам, книгарням і зацікавленим читачам знати, що всередині книги, не розгортаючи її» [5].

У зв'язку із негативним упередженням видавництва, автори цього жанру звернулися до самостійного видання як засобу виведення своїх книг на ринок, а подальший успіх цих останніх привів до того, що багато незалежних видавництв і агентів розвинуло цей жанр, пропонуючи вигідні угоди успішним авторам. Так, взірці цього жанру призначені для продажу представникам підліткового віку та молодим людям віком від 18 до 29 років. Ця вікова група вважається прибутковою «перехресною» категорією. Саме тому, видавці художньої літератури для молоді зараз віддають перевагу цій категорії, оскільки остання охоплює набагато ширшу аудиторію, ніж інші жанри. Основні риси, які відрізняють жанри нової художньої літератури для дорослих від художньої літератури для молоді це перспектива юного героя та розмах його життєвого досвіду. Така перспектива з'являється, коли зникає дитяча невинність і набувається життєвий досвід, який приносить розуміння сенсу життя, якого бракує традиційній художній літературі для молоді.

Нова література для дорослих торкається багатьох тем і питань, щоб охопити якнайбільше представників читацької аудиторії, інтереси якої знаходяться саме між жанрами художньої літератури для молоді та дорослих. Багато тем, які розглядаються в художній літературі для молоді, як-от ідентичність, сексуальність, депресія, самогубство, зловживання наркотиками, алкоголем, сімейні проблеми, знуцання, також висвітлюються в новій художній літературі для дорослих.

Нова художня література для дорослих, як правило, зосереджується на таких питаннях як сепарація від батьків, розвиток сексуальності; та роздумах щодо освіти і вибору кар'єри. Деякі поширені приклади таких проблем включають пошуку першої роботи, вступ до коледжу, заручини та одруження, створення сім'ї, проблеми дружби після закінчення середньої школи, військової служби, фінансової незалежності, життя далеко від

дому, розширення прав і можливостей, втрату невинності і появу страху невдачі. Ця жанрова категорія в основному зосереджена на житті особи після досягнення повноліття та на тому, як людина має справу з початком дорослого життя.

Подібно до категорії художньої літератури для молоді та дорослих, нова художня література для дорослих може поєднуватися з усіма жанрами та їх складовими, наприклад, із науковою фантастикою, урбаністичною фантастикою, жахами, паранормальними романами, антиутопіями та утопіями. Скажімо праці «Потворне кохання» та «Лейла» дійсно містять сюжетні повороти, схожі на трилери, які утримують увагу читача до останніх сторінок романів.

Зокрема, у 2012 році в новій художній літературі для дорослих з'явився різновид сучасного романтичного роману. Його поява зумовлена тим, що великі видавництва придбали права на самовидавництво романів, наприклад, «Мистецтво самовираження» та «Повернення до любові» Коллін Гувер, «Легко» Тамари Веббер, а також «Чарівну хворобу» Джеймі Макгуайра та інші.

Поряд із такими сучасниками як Дженніфер Л. Арментраут і Анна Тодд, Коллін Гувер була першою серед авторів, які звертали значну увагу на молодих героїв, особливо жінок, у своїх творах. Часом видавництва відкрили двері для письменників, щоб вони писали те, що бажають читати читачі, без необхідності проходити через видавничий контроль.

Хоча роботи Коллін Гувер охоплюють різні жанри, включаючи трилери та містику, саспенс, творчість авторки найчастіше асоціюється саме із жанром любовних романів. Взірцями такого жанру є більшість творів авторки: «9 листопада», «Покинь, якщо кохаєш», «Безнадійний», «Жалкую», «Точка відступу», «Втрачаючи надію», «Без заслуг», «Занадто пізно», «У пошуках Попелюшки», «Можливо, ні», «Ніколи, ніколи», «Можливо, зараз», «Надіятися назавжди» «XXL» та ін. Ці романи стосуються багатьох тем, наприклад, вільних стосунків (жінка випадково

зустрічається з письменником, який використовує її як натхнення для свого роману – «9 листопада»).

Романтичний трилер «Правда» розповідає про Лоуена Ешлі, письменника-привида, що бореться за життя, а також погоджується закінчити серію книг-бестселерів після того, як постраждав у автомобільній аварії. У творі «Кістки серця» ключовою є історія про те, як підліток стає бездомним після того, як її мати помирає від передозування наркотиками. Змушена переїхати до батька, якого вона ледве знає, дівчина несподівано відчуває привабливості до одного з його сусідів. У свою чергу роман «Веріті» розкриває ідеальну картину романтики і шлюбу пари в справді спотвореному і приголомшливому стилі.

Незважаючи на тематичне різноманіття, усі ці романи об'єднуює те, що вони неодмінно містять любовні лінії та драматичні повороти сюжету. Яскравими прикладами цієї тези також є серія книг, написана Коллін Гувер: «Можливо, колись» (2014 року, роман), «Можливо, ні» (2014 року, повість), «Можливо, зараз» (2018, роман) [6].

Окрім того, Гувер приписують створення жанру фантастики для дорослих, а деякі стверджують, що саме вона є творцем індивідуального, унікального жанру, утвореного частково завдяки відданим шанувальникам, відомим як «CoHorts» та можливостям авторки укладати нетрадиційні угоди у видавничій сфері, зберігаючи права на свої електронні книги.

Висновки

Таким чином, творчість Коллін Гувер характеризується жанровим різноманіттям, виходом за межі стилізації, відкриттям нових жанрових комбінацій. Її романи містять ознаки любовного роману, трилера, романтичного саспенса, паранормальної, містичної та еротичної художньої літератури. Водночас, праці авторки прийнято зараховувати до жанрової категорії «new adult», проте Коллін Гувер приписують не лише створення жанру фантастики для дорослих, але і заснування її власного авторського стилю написання.

Список використаних джерел

1. McKellar J. Colleen Hoover drafts problematic narratives for young adults. *The Tulane Hullabaloo*. URL:<https://tulanehullabaloo.com/61105/arcade/colleen-hoover-drafts-problematic-narratives-for-young-adult-consumption/> (last accessed: 08.05.2023).
2. Norbez N. Everything we know about 'It Ends with Us' novel adaptation. *Film Daily*. 2021. P. 21
3. Colleen Hoover is known for her massively popular romantic thrillers like «It Ends With Us» and «Verity» – here are her 17 most popular books. *Insider*. URL : <https://www.businessinsider.com/guides/learning/best-colleen-hoover-books> (last accessed: 08.05.2023).
4. Beckett, Sandra L. *Crossover Fiction: Global and Historical Perspectives*. 2018. P. 119–126.
5. Kaufman, Leslie *Beyond Wizards and Vampires, to Sex*. New York Times. 2017.
6. Atria Books will not move forward with the publication of *The Official It Ends with Us Coloring Book*. Twitter. URL: https://twitter.com/AtriaBooks/status/1613297796634841088?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1613297796634841088%7Ctwgr%5E64f4d747f3af1e50243464450f2ca2d0e4d29872%7Ctwcon%5Esl_c10&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.theguardian.com%2Fbooks%2F2023%2Fjan%2F13%2Fcolleen-hoover-apologises-for-tone-deaf-colouring-book-based-on-domestic-violence-novel (last accessed: 08.05.2023).

Діана Мельник,
студентка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

СУЧАСНА ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено проблеми виховання толерантності молодших школярів у процесі читання та обговорення дитячої літератури. Презентовано сучасні книги на тему взаємодії й толерантності; окреслено функціональні можливості текстів й ілюстрацій Тані Стус і Марти Кошулінської, Оксани Драчківської, Тараса і Мар'яни Прохаськів.

Ключові слова: дитяча література, виховання, толерантність, взаємодія, молодші школярі.

Вступ

Реалії нашого часу засвідчують зростання у соціумі проявів байдужості, неповаги до оточуючих, агресивного чи інтолерантного ставлення один до одного. З огляду на це актуальності набуває проблема

формування толерантності у здобувачів початкової освіти, пошуки ефективних шляхів та засобів для її вирішення. Одним із таких засобів є дитяча література – адресовані юним читачам художні, публіцистичні, науково-популярні твори. У функціональному плані твори про і для дітей виступають засобом пізнання світу, виховання, розвитку комунікації, а також дають моделі поведінки й зразки для наслідування.

Проблема толерантності давно перебуває у полі зору науковців та педагогів-практиків Т. Тутової, Х. Сайко, К. Терещенко, К. Островської та ін. Функціональні можливості дитячої літератури розкривають Т. Качак, В.Кизилова, Н. Марченко, О. Савченко. Однак сучасні книги потребують нової інтерпретації та оцінки з точки зору пропагування толерантної поведінки та засудження інтолерантного ставлення один до одного. На часі – аналіз педагогічного потенціалу та розробка методичних систем роботи з такими книгами в початковій школі.

Мета статті: висвітлити змістові й методичні аспекти виховання толерантності молодших школярів засобами сучасної дитячої літератури.

Вступ

Толерантність – це гуманне, розуміюче ставлення та сприйняття оточуючих, їхньої думки, поведінки. Це одна з позитивних якостей людини, яка формується впродовж усього життя, але її основа закладається в дитинстві. Толерантність – це прояви поваги до прав людини, її поглядів, світогляду, національності, вірувань. Це «терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки, звичаїв тощо» [3, с. 356]. Завдяки толерантному ставленню до людей життя кожного з нас стає кращим, наповнюється барвами доброти. Толерантність як якість особистості проявляється у взаємоповазі і доброзичливості людей, толерантному ставленні до соціальних груп рівноправності, свободі, в можливості слідувати традиціям своєї культури і в той же час спільному вирішенні проблем.

Виховання толерантності – один із провідних принципів НУШ. Сучасна школа має в пріоритеті навчання учнів, взаємодію й активне

спілкування, співпрацю, використання інноваційних технологій, формування в здобувачів освіти не тільки знань, вмінь і навичок, а й уміння приймати самостійні рішення, вирішувати конфлікти, критично мислити. Учителю необхідно навчити молодших школярів поважати не тільки себе, але й тих, хто знаходиться поруч. У початковій школі формування толерантного ставлення до оточуючих людей має на меті виховання у молодшого школяра почуття впевненості в собі і поваги до самого себе та інших.

Результати дослідження

Найважливішим засобом у вихованні толерантності молодших школярів є приклад, який подає учням педагог. Цей приклад – у поведінці, комунікації, взаємодії з іншими, конкретних вчинках. Як зазначила В. тернопільська, «у складних сучасних умовах заклад середньої освіти покликаний бути чинником толерантного середовища, де авторитет учителя, його педагогічна компетентність служитиме прикладом для наслідування та виправлятиме соціальні, моральні, етичні вади кожної окремої особистості» [2].

Правильна взаємодія у соціумі, ставлення один до одного, толерування іншого – приклад, який добре прописано у дитячих книжках. Саме тому дитяча література є важливим засобом виховання толерантності у школярів. Підбираючи книжки для читання, вчитель має оцінити не тільки художню, а й аксіологічну цінність тієї чи іншої книги, твору. Дитина-читач порівнює себе з персонажами, мріє потрапити у казковий світ, який її приваблює, а також прагне наслідувати поведінку героїв-кумирів. Усвідомлене сприйняття прочитаного спонукає до аналізу поведінки героїв книг, бажання повторити чи навпаки, ніколи не робити, вчинків, зображених письменником. Дуже часто саме книжкові історії стають для дитини першим емоційним досвідом, вчать взаємодії з іншим, спонукають до проявів толерантності у повсякденному житті.

У контексті розмов про зміст літературної освіти й аксіологічну цінність дитячої літератури, пропонуємо звернути увагу на кілька книг сучасних письменників та ілюстраторів. На нашу думку, саме ці книги будуть ефективними у вихованні толерантності молодших школярів.

Книжка-картинка *«Рі(з)дні люди» Тані Стус і Марти Кошулінської* висвітлює толерантність у найширшому її розумінні. Прочитавши її назву, можна зрозуміти, що авторка промовляє до читачів: усі люди різні, проте це не заважає нам бути рідними. Перегортаючи сторінки цієї книги, читач переживатиме різні емоції. Незалежно від того, яка в тебе зовнішність чи статус, вік, стать, характер, а то і роль у житті, але це не є перешкодою, щоб бути рідними, мати спільну мету, інтерес, вподобання. Ключова ідея видання – світ різноманітний і ніколи не знаєш із першого погляду, що нас різнить чи що об'єднує. Толерантність до інших розвивається в постійному спілкуванні, прийнятті іншої думки. Книжки – це найбільш доступний інструмент, що дозволяє дітям ознайомитися з різноманіттям життя. Персонажі цієї книжки-картинки змушують читачів замислитися над тим, що кожен з нас є по своєму унікальний, хоч і не такий, як усі.

Виховати у дітей повагу до людей з особливими потребами, викликати емпатію, прояв доброти допоможе робота з книгою *«Зайчик-нестрибайчик» Оксани Драчківської*. В цетрі розповіді – сумна історія головного героя, який від народження не може стрибати. За допомогою цього твору педагог має змогу пояснити дітям як потрібно ставитися до людей з особливими потребами, щоб вони легко змогли адаптуватися в новому середовищі. Авторка показує приклад зразкової матері, яка не тільки допомогла своєму синові, а й навколишнім: легко домовилася про ліфт для білочки з хворими лапками, допомогла встановити звуковий світлофор, а вчителі за її рекомендаціями вивчили мову жестів. Далі маму Зайчика вибирають головою лісової управи, тож «більше ніхто у лісі не почувався самотнім і забутим». Розповідь завершується щасливо, проте в дорослих читачів після прочитання залишається легкий смуток. Адже в

реальному житті, на жаль, не все так. Після прочитання таких книг доречно провести бесіди з дітьми, обговорити подібні ситуації з реального життя, зіграти сюжетні рольові ігри.

Правильної взаємодії в соціумі й толерантності вчить дітей *трилогія Тараса і Мар'яни Прохаськів «Хто зробить сніг», «Куди зникло море», «Як зрозуміти козу»*. Так, маленькі герої останньої книги вирішують подорожувати світом, щоб зрозуміти його краще й дізнатися про нові землі. Мешканці лісу, тобто персонажі книги, вперше у житті, попри свій страх і ризик, вирушають у мандрівку морем. Вони знаходять незвіданий острів і знайомляться з його дивними мешканцями – козами. Знайти ключ до порозуміння героям непросто, проте автори знають кілька методів, що допоможуть у спілкуванні з новими знайомими і допоможуть позбутися страху невідомого. Щоб зрозуміти когось – найважливіше хотіти це зробити. Не сприймати чужу мову як щось страшне, а вчитися знаходити спільну. Бо через порозуміння з іншими можна зрозуміти себе самого. Вважаємо, що герої цього твору вчать нас знаходити спільну мову з усіма, розуміти оточуючих та з терплячістю, толерантно, ставитися до інших.

Висновок

Виховання толерантності пов'язане з емоційним розвитком дитини. Шлях до проявів толерантності в кожного учня є індивідуальним. Бажання бути толерантним не є вродженим, його потрібно виховати в дитини.

Дієвим засобом виховання толерантності є дитяча література, яка доречними прикладами й моделями поведінки спонукає юних читачів до толерантної взаємодії у соціумі. Працюючи з такими текстами, педагоги формують у школярів вміння гуманно ставитися до інших, підтримувати й допомагати їм.

Список використаних джерел

1. Книжки, які варто прочитати для виховання толерантності. URL: <http://hopeandhomes.org.ua/blog/knyzhky-iaki-varto-prochytaty-dlia-vykhovannia-tolerantosti/>

2. Тернопільська В. Особливості виховання толерантності у дітей молодшого шкільного віку. *Нові технології навчання: Наук.-метод. зб.* / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К., 2014. Вип. 82. Част.1. С. 66-71.

3. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

Вероніка Озарко,

студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,

доктор філологічних наук, професор,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, Україна

ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті проаналізовано особливості збагачення словникового запасу молодших школярів засобами дитячої літератури. Запропоновано методичну схему збагачення, уточнення та активізації словника учнів у процесі читання та роботи над оповіданням «Мій тато став зіркою» Галини Кирпи. Доведено ефективність розроблених з використанням цифрових інструментів ігрових та аналітичних завдань і лексичних вправ.

Ключові слова: *молодші школярі, словниковий запас, дитяча література, цифрові інструменти, LearnindApps.*

Вступ

Мовлення для молодших школярів – основний засіб комунікації, пізнання навколишнього світу, себе і свого місця в ньому. Розвиток мови дитини – головний інструмент, який допомагає їй встановити зв'язок із навколишнім середовищем, соціалізуватися у суспільстві. Однією із актуальних проблем, яка постає перед учителями, є збагачення словникового запасу учнів. Багатий лексикон є важливою умовою вільного володіння як усним, так і писемним мовленням, запорукою навчально-пізнавальної активності. Традиційними засобами збагачення, уточнення, активізації словникового запасу школярів є художні тексти. Дитяча література розвиває образне мислення дітей, розширює світогляд, сприяє розвитку зв'язного мовлення і відкриває лексичне багатство рідної мови. Завдання вчителя – правильно підібрати зміст і методи роботи зі словом,

повною мірою використати потенціал художнього твору й сучасні технології навчання задля збагачення словникового запасу учнів.

Мета статті – проаналізувати особливості збагачення словникового запасу молодших школярів засобами дитячої літератури з використанням цифрових технологій та інтерактивних форм роботи.

Результати дослідження

Питання збагачення словникового запасу учнів не втрачає своєї актуальності, адже розвиток комунікативної компетентності учнів завжди був і є пріоритетним напрямом шкільної освіти. Значну увагу темі розширення лексичного запасу молодших школярів приділяли відомі педагоги та лінгвісти А. Богуш, В. Горпинич, М. Вашуленко, В.Сухомлинський, К. Ушинський, М. Плющ та ін. Дитячу літературу як засіб збагачення словникового запасу молодших школярів аналізують Н.Богданець-Білоskalенко, З. Гирич, Т. Лановик та ін. Її особливості та функціональну природу розглядають У. Баран, Т. Качак, О. Слижук та ін.

Основним засобом людського спілкування є Слово. Воно відіграє особливо важливу роль у пізнанні світу дитиною. Набір слів, яким ми володіємо у межах певної мови, називається «словниковим запасом», він росте і удосконалюється поступово, з віком. Словниковий запас учнів молодшого шкільного віку – це першооснова, від якої залежать їхній подальший успіх, прогрес і розвиток як у навчальній, так і в побутовій сферах життя. Він буває активним і пасивним. Пасивний словник – це слова, які дитина не часто вживає у повсякденному житті, але розуміє їх значення. Активний – той, що дитина використовує у побуті кожного дня. Чим більший лексичний запас учня, тим вищий рівень його інтелектуального і загального розвитку.

К. Ушинський писав: «У дітей запас слів і форм рідної мови зазвичай не малий, але вони не вміють користуватися цим запасом, і ось ця навичка відшукувати швидко й точно в пам'яті потрібну форму є однією з найважливіших умов розвитку дару слова. Учитель має дати дітям цю

навичку, водночас, збагачуючи поступово розумовий запас, розвивати в дітях чуття мови» [Цит. за 3]. Задля досягнення цієї мети потрібно систематично й цілеспрямовано працювати над збагаченням словникового запасу молодших школярів, вчити їх формулювати думку правильно й грамотно висловлювати її. Вчені довели, що невміння правильно вживати слова породжує у школярів одноманітне мовлення і створює неабиякі проблеми в оволодінні мовою, як засобом людського спілкування.

Задля збільшення та активізації словникового запасу молодших школярів у методиці розроблено різні види завдань, вправ, ігор. М.Вашуленко ефективною вважає роботу зі словником учнів у кількох напрямках, а саме:

- збагачення словника учнів, тобто засвоєння нових слів, яких школярі раніше не знали зовсім, чи нових значень тощо;
- уточнення словника, тобто поглиблення розуміння вже відомих слів, з'ясування їхніх відтінків, різниці між синонімами, антонімами, аналіз багатозначності, введення окремих слів у контекст, засвоєння емоційно забарвлених слів;
- активізація словника, тобто залучення якомога ширшого кола слів у мовлення кожного учня, з'ясування доречності використання того чи іншого слова;
- усунення нелітературних слів (діалектизмів, жаргонізмів, просторічних і знижених за значенням слів), які нерідко вживаються школярами, виправлення вад вимови, наголошування слів [3].

Потенціал дитячої літератури у реалізації названих напрямків зауважує Т. Качак, окреслюючи її комунікативну функцію. Зміст останньої «полягає у сприянні юним читачам в осягненні себе, висловленні власних думок та почуттів, опануванні мовної поведінки, розширенні словникового запасу, формуванні мовленнєвого досвіду» [2, с. 12].

Істотному збільшенню ефективності розвитку словникового запасу та мовленнєвих навичок молодших школярів сприяють творчі завдання на

основі прочитаного та робота з мовними одиницями текстів дитячої літератури. Читання казок, оповідань, віршів, пригодницьких повістей захоплює дітей можливістю уявити різні історії, пізнати багатство образної мови. На основі прочитаного дитина має змогу не тільки отримати різного роду емоції, переживання, які пов'язані із змістом твору, збагатитися художніми й естетичними цінностями, а й вивчити нові слова, навчитися використовувати їх у мовленні, виконуючи різноманітні цікаві та інтерактивні завдання.

С. Ашихміна у своїй праці «Збагачення словникового запасу дітей в процесі роботи над художніми творами» [1] пропонує в 3-4 класах практикувати розповідь про героя. У процесі виконання цього завдання важливою є робота над словами, які допомагають описати зовнішність, назвати ту чи іншу рису характеру персонажа, дати оцінку його поведінці. Так, на основі прочитаного тексту учні характеризують персонажа, використовуючи якомога більше різноманітних прикметників, синонімічних і багатозначних слів. Відбувається і збагачення, і уточнення і активізація словника учнів.

Опрацювавши педагогічні праці теоретиків і практиків, приходимо до висновку, що проблему збагачення словникового запасу молодших школярів можна вирішити за умови систематичної й цілеспрямованої навчальної діяльності, використання різноманітних форм і видів роботи із словником на основі прочитаного, застосування сучасних освітніх технологій та цифрових інструментів.

Наведемо приклад збагачення словникового запасу учнів у процесі опрацювання книжки Галини Кирпи «Мій тато став зіркою». Як показав наш досвід, отриманий у процесі проходження педагогічної практики у початковій школі, результативними та ефективними є завдання, розроблені з використанням ІКТ.

Завдання 1. Словникова робота, яку можемо виконати на основі твору з використанням цифрового інструменту LearningApps.org. Його умова – за

поданим лексичним значенням потрібно знайти слово чи відповідний малюнок. При цьому пропонуємо учням працювати індивідуально з використанням QR-коду та особистих смартфонів чи планшетів або у групах з використанням інтерактивної дошки (Рис. 1).

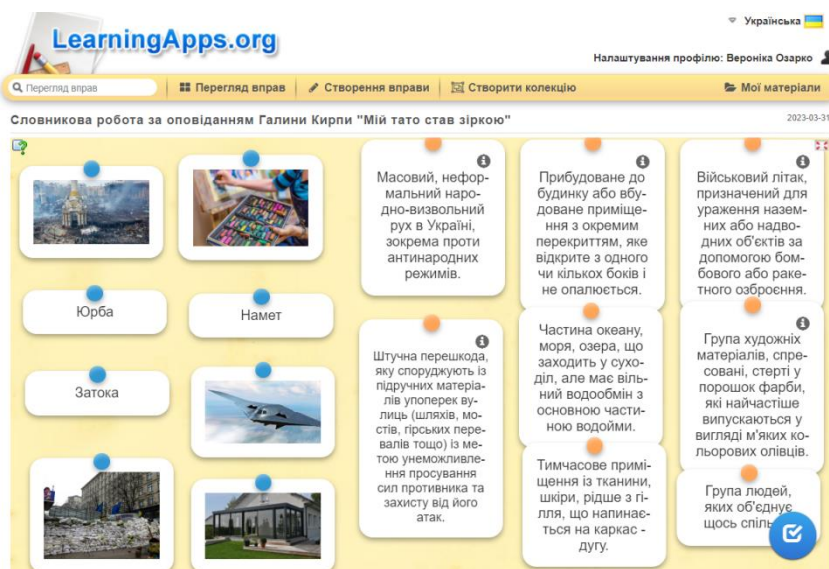

Рис 1. Словникова робота на основі оповідання «Мій тато став зіркою» <https://learningapps.org/watch?v=pfmh684xn23>

Завдання 2. Уважно прочитайте речення з оповідання Галини Кирпи «Мій тато став зіркою» і на місці пропусків вставте пропущене слово.

- 1) Мені самій доводиться домальовувати високу ... до самого неба.
А) вербу Б) тополю В) калину
- 2) Яюсь мама згадує татові слова і знаходить мені коробку ...
А) кольорових настелей Б) пластиліну В) кольорових олівців
- 3) Якщо й справді мій тато став ... , то чого моя мама так багато плаче?
А) космонавтом Б) місяцем В) зіркою
- 4) Часом ми з мамою ходимо на ... – дивитися на воду, бо тато дуже любив туди ходити.
А) річку Б) затоку В) беріг
- 5) На другий день ми з мамою ходимо ... , шукаємо тата.
А) полем Б) наметом В) Майданом

Завдання 3. Вправа «Дієслова-синоніми» створена у програмі LearningApps.org. на основі оповідання «Мій тато став зіркою» і

спрямована на формування в учнів умінь правильно використовувати в мовленні дієслова, розуміти їхнє значення, добирати синоніми (Рис. 2).

На нашу думку, кожна з цих вправ матиме вагомий вплив на розвиток лексики учнів, які вивчатимуть оповідання Г. Кирпи «Мій тато став зіркою». Це дієвий приклад інтегрованого вивчення мови і читання, яке практикують в НУШ.

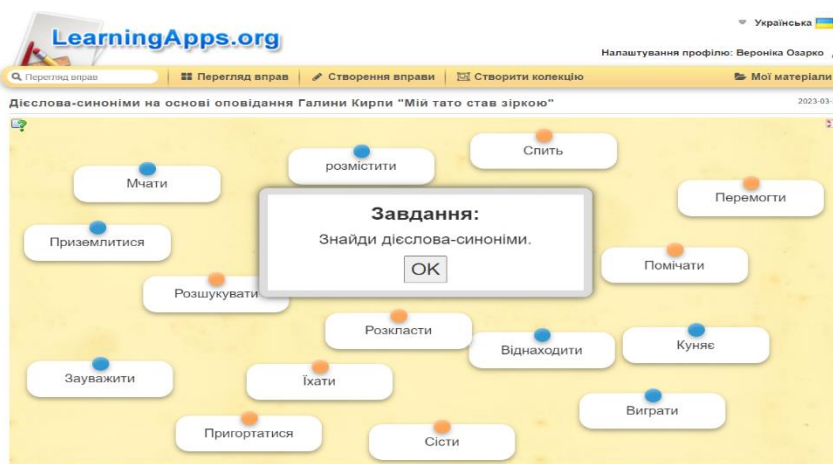

Рис.2. Вправа «Дієслова-синоніми»:

<https://learningapps.org/watch?v=pm46x65s523>

Висновки

Проблема збагачення словникового запасу учнів не втрачає своєї актуальності, адже є запорукою правильного, змістовного, багатого мовлення, комунікативної компетентності школярів. Одним із ефективних засобів її вирішення є дитяча література. Тексти, які вивчають учні, – чудові зразки культури мови й мовлення. Учні не тільки вивчають нові слова й запам'ятовують особливості їх використання в різних контекстах, а й виконують творчі завдання, закріплюють практичні навички розширення та активізації лексичного запасу.

Список використаних джерел

1. Ашихміна С. Збагачення словникового запасу дітей в процесі роботи над художніми творами. URL: <https://www.calameo.com/read/00227788466dc2155bc92>
2. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва. Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2011. 364 с.

Оксана Плазинська,
магістрантка педагогічного факультету

Наталія Максименко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатського національного університету
ім. Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто змістові та методичні аспекти формування читацької компетентності молодших школярів у процесі використання ігрових технологій. Зауважено, що гра сприяє активізації розумової діяльності учнів, робить процес читання більш емоційним і радісним, викликає в дітей інтерес до змісту прочитаного.

***Ключові слова:** читацька компетентність, молодші школярі, початкова школа, ігрові технології.*

Вступ

У сучасному світі без сформованого вміння читати, рахувати та аналізувати усе, що відбувається навколо, важко уявити себе в суспільстві. Сьогоднішні реалії вимагають накопичення в собі таких якостей особистості, що сприятимуть швидкому та якісному опрацюванню найрізноманітнішої інформації. Саме тому основною метою Нової Української Школи є формування особистості, що може адаптуватись до навколишніх вимог.

Одним із вічних питань молодого педагога виступає питання про те, як навчити своїх учнів швидко, виразно та свідомо читати, як прищепити їм любов до даної діяльності. І тут на допомогу вчителю приходять ігри, які навчає, розвиває школярів, дає можливість відпочити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування читацької компетентності молодших школярів здавна хвилювала педагогів Г. Геруля, С. Луців, В. Мартиненко, К. Пономарьова та ін.

Сучасна наука вивчає проблеми заохочення учнів до процесу читацької діяльності (О. Савченко, К. Ритова, В. Мартиненко та ін). Формування любові до читання, ставлення до книг формується саме в

першому десятилітті її життя. Саме тому дуже важливо в цьому віці максимально уваги привертати прищепленню інтересу до читацької діяльності. Особливістю читацької компетентності є те, що навчання читанню є фундаментом для вивчення інших наук (О. Савченко, Г. Геруля). Мета літературного читання в молодшій школі – створення учня, компетентного в читацькій діяльності та здатного самостійно в подальшому вивчати інші науки на основі цієї.

Актуальність даного питання спричинена тим, що процес формування людини майбутнього, притаманний вимогам ХХІ століття, неможливий без сформованої навички швидко, свідомо та правильно читати. Прищеплення дитині любові до читання без примусу – ось головне завдання сучасного педагога. І одним з найпривабливіших методів стимулювання молодших школярів працювати є гра, яка вважається одним з найважливіших видів діяльності учнів початкової школи. Важливе значення гри пояснюється не кількістю часу, відведеного на неї, а її рівнем задоволення потреб дитини [5, с. 76].

Результати дослідження

Згідно із визначенням, читацька компетентність – це спроможність особистості до розуміння тексту в звичному житті та навчальній діяльності, знаходити, відображати та застосовувати інформацію, пояснювати та оцінювати зміст прочитаного тексту, робити висновки для себе [4, 7].

Існує багато методів для формування читацької компетентності молодших школярів, однак одним із найефективніших, на нашу думку, є ігрові навчальні технології. Гра – улюблена діяльність дітей у початковій школі, тому навчати учнів читати, використовуючи заняття відповідно до їх вподобань є хорошим рішенням в навчальній діяльності [1].

Ігрова діяльність, на думку К. Карасьової і Т. Піроженко, розглядається як найбільш доступний ефективний метод навчання школяра його власній активній позиції, пов'язаній з ініціативою, фантазією,

творчістю, бо ігрові форми навчання дозволяють використовувати всі рівні засвоєння знань: від відтворюючої діяльності через перетворення до головної мети – творчо-пошукової діяльності [3, 75].

З метою вивчення ролі ігор в читацькій діяльності молодших школярів нами було проведено дослідження із дітьми в Українській гімназії Монтессорі. Для експерименту ми вибрали два класи – другий (контрольний) та третій (експериментальний) клас. В ході досліду спостерігали за зміною читацької компетентності молодших школярів, які навчались за класичною моделлю навчання та ті, що займались виключно з допомогою ігрових навчальних технологій. Спостереження тривало 2 тижні, після чого була проведена контрольна техніка читання учнів.

В експерименті прийняло участь 10 дітей, 5 з яких навчалось у третьому класі, і 5 у другому. Для чистоти дослідження взяли для контрольної перевірки техніки читання учнів різних рівнів навчальних досягнень – середнього, достатнього та високого. Результати вразили – показники техніки читання молодших школярів у третьому класі зросли набагато краще, ніж у другому.

З початком роботи в експериментальному класі помітили зацікавлення учнів в читанні, адже вони не просто читали, вони грались, а це, безперечно, улюблене заняття дітей. Діти поводили себе більш залучено, порівняно із учнями із контрольної групи, ставили більше запитань стосовно змісту прочитаного та краще розуміли текст.

Ігрова діяльність допомагає краще запам'ятовувати і розуміти матеріал, що вивчається, а також сприяє підвищенню мотивації і дозволяє навчати комплексно використовувати органи чуття при сприйнятті інформації, самостійно і неодноразово відтворювати її в нових ситуаціях [2, 24].

Висновки

Загалом, гра сприяє активізації розумової діяльності учнів, робить процес читання більш емоційним і радісним, викликає в дітей інтерес до

змісту прочитаного. Діти захоплено грають у будь-які ігри, тому використання ігрової форми завдань часто призводить до того, що діти навіть не помічають впливу дорослих на їх навчання і виховання.

Список використаних джерел

1. Бугай Яна. Роль ігрової діяльності у процесі виховання молодших школярів. Харків, 2022.
2. Довбня С. О. Гра як історико-педагогічний. *Збірник наукових праць «Педагогічна освіта : теорія і практика»*. Випуск 9. Кам'янець-Подільський, 2011. 435 с.
3. Карасьова К. В. Світ дитячої гри. Київ, 2011. 128 с.
4. Український центр оцінювання якості освіти. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти. Київ, 2022. 47с.
5. Чуча О. О., Козарик О. С. Ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку. *Збірник тез учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна та життєва практика в структурі професійної підготовки: теорія і практика»*. Запоріжжя, 2018, 298 с.

Яна Прокончук,

магістрантка педагогічного факультету

Тетяна Котик,

доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено змістову сутність поняття «читацький інтерес» у контексті формування та розвитку його в молодших школярів засобами інноваційних освітніх технологій.

Ключові слова: *читацький інтерес, інноваційні технології, здобувачі освіти, Нова українська школа*

Вступ

Сьогодні потребує нових ідей та змін в освіті. Тому уряд, науковці та вчителі-практики активно працюють над реформацією освіти. Прикладом зміни освіти виступає Нова українська школа, яка має на меті створити комфортну атмосферу навчання, куди б дітям було приємно приходити й успішно себе реалізовувати, а також розвиток творчої

особистості, яка здатна критично мислити, знаходити вихід з нестандартних ситуацій.

Для розвитку творчої, гармонійної, успішної, культурної особистості вчителі використовують різні засоби, методи, але без слова, книги дана робота є мало ефективною. Прищеплювати любов до читання, знайомити здобувачів освіти з бібліотекою та її послугами, розвивати пізнавальні інтереси молодших школярів – це пріоритетні напрямки роботи, які у сучасному світі із сучасними дітьми не можна організовувати без використання інноваційних освітніх технологій.

Результати дослідження

Одним із пріоритетних напрямків щодо формування особистості молодшого школяра є розвиток його як читача та підвищення рівня читацької культури. Як писав В. Сухомлинський: «Читання – це віконце, через яке діти пізнають світ та самих себе» [3, с. 76].

Залучення молодшого школяра до книги та процесу читання передбачає підготовку кваліфікованого читача, який «сприймає та розуміє текст, здатний свідомо обрати книгу задля навчальних та позанавчальних цілей, усвідомлено сприймає літературний твір та організовує проведення цікавого та змістового дозвілля із книгою у колі однолітків.

У онлайн-енциклопедії «Вікіпедія» трактується термін читацький інтерес, а саме: «Читацький інтерес – це форма вияву пізнавальної потреби, що спонукає до свідомої діяльності з певним колом книжок, яким читач віддає перевагу перед іншими, тому що відчуває в них особливу потребу».

Читацький інтерес є цінною якістю особистості молодшого школяра, специфічним феноменом, який співвідноситься з характером процесу читання (отримання та зберігання інформації), містить в собі працю, практичну діяльність (безпосередню взаємодію із текстом, книгою), теоретичну діяльність, пізнання (уявна зміна змісту тексту) та творчість як

вищий рівень діяльності (засвоєння змісту прочитаного, що виявляється у зворотних зв'язках читача з книгою, вибір стратегії читання) [1, с. 3].

Перед сучасним учителем стоїть важливий виклик розвиток читацького інтересу у здобувачів освіти, який у роботі з сучасними дітьми не можливо організувати без інноваційних освітніх технологій [2].

Для визначення сучасного стану використання інноваційних освітніх технологій, а саме онлайн - платформ у початковій школі для розвитку читацького інтересу у здобувачів освіти, було проведено опитування 5 педагогів: 4-х учителів ліцею №18 Івано-Франківської міської ради та 1 педагога Надвірнянського ліцею № 4 Надвірнянської міської ради Івано-Франківської області.

Подаємо результати опитування у рисунку (див. *рис. 1*).

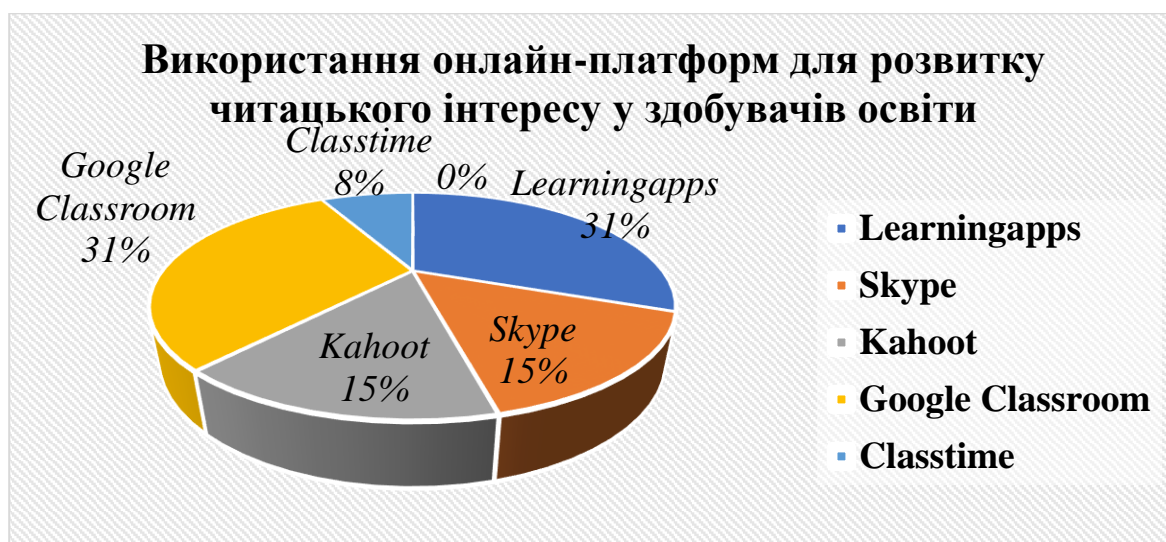

Рис. 1. Використання онлайн - платформ для розвитку читацького інтересу у здобувачів освіти

Як видно з рисунка 1, що у відсотковому співвідношенні найчастіше учителі використовують онлайн платформи: LearningApps та Google Classroom, які отримали по 31 % виборів, рідше педагоги робили свій вибір, щодо платформ: Skype та Kahoot! у відсотковому співвідношенні дані платформи отримали по 15 % виборів, рідко педагоги використовують платформу Classtime - 8% виборів. Можна зробити висновок, що всі

вчителі активно використовують онлайн платформи для розвитку читацького інтересу у здобувачів освіти.

Висновки

Було з'ясовано, що для формування читацького інтересу у здобувачів освіти вчителі досить часто використовують такі онлайн платформи: Skype, LearningApp, Classtime, Google Classroom, Kahoot!.

Список використаних джерел

1. Древаль, Г. Інновації в початковій школі. *Початкова освіта*. 2009. № 42 (листопад). С. 2 - 4.
2. Іванюк І., Овчарук, О. (2020). Електронні освітні ресурси для вчителів різних предметів з організації дистанційного навчання : інформаційний бюлетень, (1). Київ: ПТЗН НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719807/>
3. Історико-педагогічний альманах. Випуск 6. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: збірник наукових праць / за ред. О. Антонової, В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2017. 252 с. URL: [http://eprints.zu.edu.ua/25863/1/_\(1\).PDF](http://eprints.zu.edu.ua/25863/1/_(1).PDF)

Марія Турелик,

студентка педагогічного факультету

Тетяна Качак,

доктор філологічних наук, професор,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

ВИВЧЕННЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ З УЧНЯМИ

ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто деякі особливості навчання дітей в малокомплектних школах. Проаналізовано психологічні особливості опрацювання дитячої літератури в класах-комплектах. Подано методичні рекомендації опрацювання різних книг з учнями таких класів.

Ключові слова: клас-комплект, дитяча література, психологічні особливості, малокомплектна школа, методики навчання.

Вступ

Навколо малокомплектних шкіл було багато дискусій та суперечок. Педагоги намагалися дати відповідь на ключові питання: Чи потрібні вони та на скільки ефективним є таке навчання? У цій розвідці прагнемо звернути увагу на психологічно-педагогічні особливості навчання класів-

комплектів; визначити, як ефективно можна побудувати процес реалізації змісту і завдань літературної освіти, організувати читання й опрацювання творів дітьми різного віку; поміркувати, чи можемо в класі-комплекті розповідати про одну книгу всім дітям одночасно і якою має бути ця книга. У фокусі нашого дослідження – сучасна дитяча література та методика її опрацювання в початковій школі з урахуванням вікових особливостей учнів різних класів.

Мета статті: дослідити особливості вивчення дитячої літератури дітьми різного віку в класах-комплектах; визначити принципи вибору літератури для дітей та ефективні методи роботи з текстами.

Результати дослідження

Ключовим поняттям цього дослідження є поняття «малокомплектна школа», під яким розуміємо загальноосвітній навчальний заклад із малим контингентом учнів, малою наповнюваністю класів, обмеженим освітнім середовищем. Цей тип школи діє переважно в сільській місцевості, охоплюючи різні за ступенем навчальні заклади (I, I–II, I–III ступенів), у яких навчально-виховний процес організовується в окремих класах, групах чи класах-комплектах.

Над вивченням діяльності, особливостей, переваг та недоліків, методики навчання й виховання в малокомплектних школах, розглядом проблем методики викладання дитячої літератури, педагогічних та психологічних особливостей дітей працюють багато науковців та педагогів-практиків. Зокрема О. Савченко, Л. Стасюк, О.В. Половенко, Т.Прохоренко, Г. Бондаренко, О.Вашуленко, Т. Качак, О. Вовк, Л.Столяренко та інші. Результати їхніх досліджень є основою для практичних методичних розробок вивчення дитячої літератури з урахуванням особливостей класів-комплектів.

Більше двох мільйонів українських дітей навчаються в сільських школах. У зв'язку з урбанізацією молоді в селах стає все менше, тому й дітей в школах з кожним роком менше. Постає проблема малокомплектних

шкіл. Однозначно такі школи потрібні, адже сільські малокомплектні школи дають дітям основу знань не відриваючи дітей від природного середовища їх життя. Ми знаємо, що багато таких шкіл знаходяться в гірських регіонах, і учням складно добиратись до іншої школи декілька десятків кілометрів. Подекуди функціонують школи-інтернати. Т.В. Прохоренко зауважує: «Докорінне покращення роботи сільської школи, підвищення якості навчально-виховного процесу та рівня його результатів – педагогічне та соціально-економічне завдання» [3]. Саме тому ми повинні не закривати малокомплектні школи, а всіма силами допомагати їй підтримувати їх, в тому числі й фінансово. Забезпечувати підручниками й посібниками, технічними засобами.

Особливістю малокомплектних шкіл є кількість учнів, в таких школах може навчатись по 10-20 учнів початкової школи. Колектив маленький, а побудова навчання в класах-комплектах відбувається по- іншому, тому й соціалізація цих дітей відрізняється. Якщо вчитель правильно забезпечить нормальний психологічний клімат, то всі діти будуть почуватися так, як велика сім'я. Молодші часто беруть приклад зі старших, їх поведінка відрізняється від поведінки дітей, які навчаються зі своїми однолітками. В цьому особливість такого навчання. Нас турбує те, що досі не приділено належної уваги проблемам методики роботи з дитячою книжкою в класах-комплектах.

Зараз на часі розроблення методики роботи з книгою для дітей та юнацтва в НУШ, методики роботи з інклюзивними дітьми. Актуально запропонувати нові підходи й щодо методики роботи з книгою в класі-комплекті. Перевагою освітнього процесу в малих школах є індивідуальний підхід до учня, який враховує тип темпераменту і нервової системи, особливості розвитку, нахили та інтереси, рівень знань та умінь. Це допомагає вчителю швидше й легше знайти потрібну книгу для читання й обговорення зі школярами, запропонувати той чи інший вид діяльності на основі прочитаного. Дуже важливо, щоб читання мало продовження у

комунікації усіх учасників освітнього процесу. Як зауважує Т. Качак, «читання не є автономною, замкнутою в собі сферою діяльності, а тісно взаємодіє з усіма засобами комунікації як масової, так і міжособової. Читання пов'язане з сприйманням, осмислення прочитаного та виходом за його межі.... Грамотне читання має бути зорієнтованим на те, щоб осмислювати, розуміти, використовувати письмові тексти та реагувати на них для досягнення персональних цілей, розвитку знань та комунікативних можливостей особистості» [2, с.12].

Розроблені методики читання часто стосуються звичайних шкіл і враховують вікові особливості дітей конкретного класу. У класах-комплектах організація навчання відбувається дещо по-іншому. І якщо у звичайному класі, наприклад, фронтальний метод роботи дасть очікувані результати, то у класі-комплекті його ефективність буде значно нижчою. В цьому випадку важливу роль відіграє вміння вчителя вибудувати активну роботу й по мірі можливості взаємодію усіх учнів. «Створюючи комфортні умови освітнього процесу, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, навчання відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів класу-комплекту» [1] писала Г. Бондаренко, аналізуючи модель організації навчального процесу за Є. Голантом. Саме модель «активного» навчання формує самостійність. А при самостійній роботі кожен учень дотримується комфортного темпу, виконує завдання дане вчителем відповідно до можливостей і підготовленості, а також немає ефекту «доганялок» коли учні роблять щось тільки на швидкість, а не на якість. Часто таке трапляється під час викладу вчителем проблемних запитань. Діти піднімають руку але не мають що сказати, вони просто хочуть реагувати швидше.

За допомогою дитячої книги вчитель формує певні компетентності учнів. Маємо напрацювання в цій галузі. Знаємо, як працювати з дитячою книгою, що саме подавати. Але коли говоримо про клас-комплект, тоді постає питання, як правильно розповісти про ту чи іншу книгу, аби

молодшим не здалось надто складно, а старшим надто легко. Якщо не врахувати цього чинника, мотивацію до читання не конкретної книги, а загалом втратять всі, і відновити її буде не так просто.

З метою апробації практичної методичної розробки, спрямованої на вивчення сучасної дитячої літератури в класі-комплекті, ми обрали п'ять найкращих дитячих книг на актуальну зараз тему війни. Ця тема актуальна для обговорення з дітьми, оскільки вчитель також несе відповідальність за правильне сприйняття ними реалій сьогодення. При цьому важливо не допускати психологічної травматизації дітей. Для роботи з дитячою книжкою, найоптимальніші, на думку багатьох науковців, поєднання дітей за віковими особливостями (1+2, 2+3, 3+4, 1+3, 2+4). Для кожного класу-комплекту знайдемо книгу та оптимальний варіант її читання й опрацювання, враховуючи особливості розвитку дітей певного віку. При цьому всі учні в класі мають бути задіяні й зацікавлені.

Методичні рекомендації для роботи з книгою-картинкою *«Казка про світло» Христини Лукащук* (1+3).

1 клас – показати дітям книгу, почитати разом із ними, або коротко описати головних персонажів, таким чином зацікавити до прочитання разом із батьками (або старшими дітьми).

3 клас – діти можуть читати вголос, а потім молодші переказують почуте, таким чином це буде розвивати увагу, уяву, усне зв'язне мовлення. Діти можуть доповнювати, давати запитання й отримувати відповіді. Вони вчаться слухати і взаємодіяти. Першокласникам ми звертаємо увагу на боротьбу між добром і злом, проводимо паралелі до їх улюблених мультфільмів чи казок. Старшим учням пропонуємо проблемні запитання, на які потрібно дати письмову відповідь.

Методичні рекомендації для роботи з оповіданням *«Мій тато став зіркою» Галини Кирти* (2+3)

В будь-якому віці, коли наші рідні помирають («стають зірками») нам важко це прийняти й не хочеться їх відпускати. Але не варто приховувати

й тим більше заперечувати факт смерті когось перед дітьми. Вони теж все розуміють. Завдання дорослих – допомогти правильно все усвідомити і пережити. Цю книгу ми б радили опрацьовувати на позакласних заняттях. У віці 7-8 років в дітей переважає наочно-дійове мислення, тому можна вийти з ними на вулицю після закінчення основних уроків і почати свою розповідь з чогось іншого, розповісти про космос до прикладу. Потім продемонструвати книгу, почитати вголос. Провести терапевтичну розмову, бо майже в кожній дитині є дідусь чи бабуся, або навіть батьки, які «стали зірками». Важливо наголосити дітям, що їх не покинули навмисне, нехай не ображаються, як це часто буває, їх оберігатимуть, любитимуть все життя. Таким чином для одних це буде допомогою, а для інших попередженням. Коли прийде час знову «відпустити близьких», це буде не так травматично для дитини.

Методичні рекомендації для роботи з книгою-картинкою *«Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та Андрія Лесіва (1+2)*.

Ця книга не дарма зібрала стільки нагород. Всі ми проживаємо те саме, що й герої книги. В кожного з нас після цієї війни залишаться «тріщинки» на все життя, як в одного з головних героїв. З цією книгою варто працювати не один раз. Але як варіант, можна учням запропонувати маленьку гру. Прочитати описи головних героїв, потім першокласники можуть намалювати/розмалювати їх. А другокласники пригадати/додати характеристики. Також впродовж навчання можна час від часу повертатись до книги. На уроках «Я досліджую світ» варто згадувати про співучі квіти чи світло й пісню, які разом поборолі темряву. Коли дітки працюють в групах чи парах, нагадувати, як допомагає в подоланні труднощів взаємодопомога. Залучати допомагати не тільки старших молодшим, а й навпаки. Діти будуть гордитись собою, якщо допоможуть старшому, це підніматиме рівень мотивації.

Методичні рекомендації для роботи з книгою *«Мої вимушені канікули» Катерини Єгорушкіної (4+2)*.

Варто розповісти дітям про цю книгу перед вихідними, потім знову нагадати в понеділок, а у вівторок запропонувати прочитати перших 5 сторінок. В той же час будуть учні, які прочитали більше. Вони допомагатимуть іншим, розповідатимуть про події, які сталися із головною героїнею книжки. Якщо в класі є діти ВПО, і вчитель впевнений, що для них подібна історія є не травматичним досвідом, можна запропонувати поділитись своєю розповіддю. Попри все вони будуть здивованими. Також можна інтегрувати роботу з цією книгою в процес вивчення інших предметів. Доцільно провести інсценізацію, наприклад, кінця твору, епізоду, де вся сім'я виїхала до Львова. Дітям однозначно будуть знайомі почуття дівчинки. Впевнені, що вони зможуть дуже точно передати все до дрібниці. В той же час варто провести дослідження із учнями четвертого класу й з'ясувати, звідки береться світло, спробувати створити блискавку чи веселку.

Методичні рекомендації для роботи з книгою-картинкою *«П'ять колосків. Голодомор. Історії, як зникали українці» Юлії Смаль (3+4)*.

Це складна книга, але важлива. Для роботи з цією книгою, варто роздрукувати її сторінки й запропонувати учням працювати в групах, в яких будуть і старші і молодші. Вони читають, записують незрозумілі слова потім обмінюються думками між групами і проводять словникову роботу. Вчитель допомагатиме всім, а читання чергуватиметься з обговоренням змісту прочитаного. Важливо, щоб вчитель відповідав на всі запитання дітей, пояснював, наводив приклади, пов'язував з іншими історичними подіями до чи після, але при цьому пам'ятав, де і з ким він проводить цю бесіду, підбирав правильні формулювання щодо трагічних і драматичних подій. Знати історію свого народу настільки ж важливо, як і мову. Звісно, кожен вчитель має враховувати близько десятка чинників перед тим, як пропонувати дітям ту чи іншу книгу. І, безумовно, тільки вчитель знає, чи готові його учні до сприйняття цієї книги, чи ні; в якому форматі краще обговорити прочитане, на чому заакцентувати увагу.

Вище запропоновані книги, звісно ж, не єдині, є багато дитячої літератури, яку варто прочитати й проаналізувати з учнями класів-комплектів.

Висновки

Кожна дитина не залежно від того, де вона мешкає, повинна навчатись, і основне завдання вчителів початкової школи допомогти дітям, підтримати, надати всі умови, і потурбуватись про те, щоб маленькі українці росли розумними, щасливими, національно свідомими. Малокомплектні школи теж мають працювати заради досягнення цієї мети.

Вивчення дитячої літератури з учнями класів-комплектів не можливе без урахування їх вікових особливостей. Ми з'ясували, на що саме потрібно звертати увагу при виборі й опрацюванні дитячої літератури, які способи правильного, доцільного читання й обговорення книг в залежності від розвитку дитячої психіки в певному віці, варто обрати вчителю. Запропонували методичні рекомендації для роботи з учнями в класах-комплектах з сучасними книгами на патріотичну тематику Г.Кирпи, Р. Романишин та А. Лесіва, К. Єгорушкіної, Х.Лукашук, Ю. Смаль.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г. Г. Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи моделі організації навчально-пізнавальної діяльності учнів у класах-комплектах сільської школи. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи. Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, м. Ніжин, 17 жовтня 2019 р. / за заг. ред. Є. І. Коваленко, упоряд. Т. В. Гордієнко. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2019. С. 33-34.
2. Качак Т.Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти: збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2013. 132 с.
3. Прохоренко Т. В. Особливості навчання учнів у малокомплектній школі. *International scientific e-journal ЛОГОΣ. ONLINE*. 2019. URL: <https://doi.org/10.36074/2663-4139.02.01>
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2002.
5. Савченко О. Я., Суворова Г. Ф. Навчально-виховний процес у малокомплектній школі. Київ. 1988

Мар'яна Хома,
магістрантка педагогічного факультету,
Марія Кончук-Кашецька,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

У статті досліджуються сучасні підходи до проведення уроків української мови та читання, основні методичні та змістові аспекти підготовки учнів початкових класів за чинною навчальною програмою. Здійснено тлумачення поняття духовності як основи морального виховання молодших школярів. Аналізуються тенденції духовно-морального виховання дітей на сучасному етапі розвитку освіти.

***Ключові слова:** урок, духовність, моральне виховання, цінності, українська мова та читання, доброта.*

Вступ

Постановка проблеми. Протягом багатьох років проблема формування духовності учнів привертала до себе пильну увагу представників самих різних областей наукового знання – філософії, педагогіки, психології, літератури. Формування духовності дітей – це найважчий процес виховання особистості молодшого школяра. Тому нині нова українська школа є тією структурною ланкою, що має чи не найбільше можливостей для розвитку духовності особистості, орієнтації її життя як на загальнолюдські цінності, так і на суто національні виховні ідеали українського народу. Ми солідарні з думкою О. Колісника, що поняття «духовність» можна розглядати у вузькому та широкому значенні. Вузьке поняття духовності ототожнюється з поняттям «дух», «душа», «внутрішня сутність». У широкому трактуванні духовність співвідноситься із ставленням людини до Бога, до віри в Бога [3, с.16].

Аналіз актуальних досліджень. Актуальність проблеми духовного розвитку особистості підтверджується багатьма доробками у різних галузях науки і практики. Психологічні аспекти духовного розвитку особистості розглянуті в роботах Д. Беха, М. Боришевського, Т.Бутковської, О. Зеліченка, О. Киричука, О.Климишин, П. Симонова, Є. Помиткіна, Ж.Юзвак та ін. В галузі педагогічних наук сутність духовного розвитку, особливості організації духовного виховання особистості вивчали О.Виговська, І. Карпенко, О. Олексюк, О. Сухомлинська, А. Фасоля, Г.Шевченко, М. Євтух та ін.

Проблема виховання моральної поведінки дітей знайшла своє відображення в численних наукових публікаціях. Окремі аспекти формування духовно-моральних цінностей особистості (І.Бех, В.Болотіна, М.Боришевський, О.Вишневський, О.Кононко, А.Малихін, О. Сухомлинська), провідні ідеї морального виховання дітей в українській родині (П.Ігнатенко, В.Павленчик, О.Семенов, Р.Скульський, В. Скуратівський, М.Стельмахович), зарубіжний досвід формування моральності підростаючого покоління (В.Жуковський, М.Красовицький) були й залишаються предметом активного обговорення на сторінках сучасних педагогічних видань.

Мета статті полягає в аналізі, розкритті та обґрунтуванні ролі духовності у формуванні моральних цінностей у молодших школярів під час вивчення української мови та читання.

Результати дослідження

Для визначення теоретичних засад формування духовності учнів, необхідно розкрити сутність поняття «духовність». Глумачення цього слова багатозначне і залежить від сфери застосування. Цим словом позначають дві речі, дуже різні, хоча і тісно пов'язані між собою.

Духовність – це сукупність якостей особистості: інтелектуальних, морально-етичних, емоційно-вольових, естетичних і усвідомлення себе

особистістю, свого «я», взаємодії з іншою людиною та колективом, продуктами людської праці, досвідом, природою тощо.

Дух – це мислення, і свідомість, і воля людська, що становить особливість людини. Без духовності не можна нести жертви і здійснювати подвиги. Відмінна риса духовної людини – це його врівноваженість і цілісність, щирість, повна гармонія з самим собою і світом, в якому живе така особистість. Я припускаю, що духовність відкриває нам доступ до любові, совісті, почуття обов'язку, до правосвідомості та державності, до мистецтва, науки і релігії, вказує, що є в житті головним і найбільш цінним. Духовні знання не лише ведуть до певного виду діяльності. Вони висвітлюють загальну картину світу, загальні закони розвитку природи і суспільства, завдяки чому виробляється науковий підхід до розуміння явищ. Читання допомагає глибше пізнати і зрозуміти життя, розвиває уяву фантазію, творчу активність. Таким чином, можна коротко дати відповідь – духовність це любов, доброта, краса, творчість, знання і світло, що несе людина, яка володіє цією якістю душі. «У світовій практиці читання вважається основною формою засвоєння найрізноманітнішої змістової та емоційної інформації, особливим засобом розумового і духовного розвитку особистості», – відмічає методист І. Дзюбенко [2, с.240].

Формуючи у дітей уміння читати, необхідно дотримуватися головної умови – постійно тренувати учнів у читанні та цілеспрямовано удосконалювати їх читацькі вміння по роботі з текстом. Виховні можливості уроків української мови та читання, як правило, визначаються виховним потенціалом художнього твору, який діти читають. Уроки української мови та читання, в першу чергу повиненні задавати високий рівень мовленнєвої культури і забезпечувати дитині мовленнєве середовище. В його структурі обов'язково передбачається робота з розвитку мовлення дітей, причому всіх видів – слухання, говоріння, читання і письма.

Формуванню духовності кожної особистості на сучасному етапі розвитку в новій українській школі найбільшою мірою сприятиме зміст навчального матеріалу з читання та форми його опанування. «Школа – духовна колыска народу. Чим більше народ піклується про свою колыску, тим блискучішим буде його майбутнє», – писав В. Сухомлинський [4, с.58].

Сфера духовного життя людини – це розвиток, формування і задоволення її моральних, інтелектуальних та естетичних запитів і інтересів у процесі активної діяльності й, працюючи з молодшими школярами на уроках української мови та читання, завжди варто ставити перед собою три основні завдання щодо формування морально-духовних цінностей дітей:

1. Формування морально-духовних звичок, передусім звички поступитися власними інтересами, якщо треба віддати свої сили в ім'я добробуту іншої людини.

2. Виховання моральної звички в саморозумінні, емоційному переживанні й самооцінюванні власних вчинків, особливо тих, які відображають ставлення до своїх рідних, близьких, праці.

3. Розвиток педагогічних основ духовно-моральних звичок та рис.

Таким чином, духовно-моральне виховання – це завжди активний, двосторонній процес, основи якого закладаються в дошкільному віці, а молодший шкільний вік є найбільш сенситивним для вирішення цієї проблеми. Тобто організація життєдіяльності молодших школярів потребує безпосереднього впливу на них і взаємодії з ними. Це має стати своєрідним фундаментом, на якому базується і діяльність, і спілкування, і стосунки, і поведінка школярів.

Формування духовно-моральних цінностей у молодших школярів на уроках української мови та читання здійснюється ефективно в тому випадку, якщо воно будується на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії і діалогу педагога з учнями, особистісно-гуманного підходу до них;

наповнене різноманітними соціально-корисними, добродійними, самодіяльно-творчими ділами; якщо в ньому активно використовуються традиції поваги, турботи, співчуття і допомоги людям. Умовами, що забезпечують успішність цього процесу є: розвиток у учнів оцінних ставлень і ціннісного ставлення до людського життя; розвиток потреб до емоційного контакту; розуміння інших, поваги їх гідності; самоповаги; накопичення досвіду гуманних взаємин і поведінки в емоційно насичених ситуаціях, які потребують співчуття й співпереживання іншим людям.

Дуже важливим, на нашу думку, є те, що завдяки створенню на уроці доброзичливої атмосфери, забезпеченню учням позитивного настрою, у молодших школярів поступово виховується бажання вчитися. Надзвичайно великий виховний потенціал мають уроки української мови та читання, де вивчаються народні твори.

Все життя і діяльність молодших школярів удома і у школі мають будуватись, як вважав В. Сухомлинський, з урахуванням народних традицій трудового, родинно-сімейного, морально-етичного та духовного виховання, на активному залученні до виробничої, обслуговуючої, інтелектуальної праці, що робить людину духовно багатою, гармонійно розвиненою, яка своєю поведінкою, практичною діяльністю, світоглядною позицією повністю відповідає законам і закономірностям національної ментальності й стала носієм генетичної пам'яті українського народу.

Висновки

З усіх навчальних дисциплін єдиною, яка по-справжньому виховує духовно-моральний початок є українська мова та читання, оскільки воно розвиває як розум, так і почуття. Основними критеріями виховання духовності як основи морального виховання молодших школярів на уроках української мови та читання є: чесність, гуманність, любов і повага до ближнього, ціннісне ставлення до культури і мистецтва, позитивне ставлення до праці, любов до прекрасного, ціннісне ставлення до себе. Необхідним для формування духовного світу учнів молодших класів на

уроках української мови та читання виступає системний підхід. Він передбачає цілісний, взаємозалежний і відкритий процес залучення дітей до цінностей у їх постійному розвитку, а також наступність і безперервність, тобто постійне ускладнення та урізноманітнення змісту й напрямів розвитку моральних чеснот; комплексність і інтегрованість, які полягають у взаємодії навчання й виховання. Методологічною основою при цьому виступає гуманістична сутність і особистісна орієнтація всього виховного процесу, тобто зосередження на цінностях у загальнолюдському вимірі, їх спрямуванні на людину, культуру, соціум і дитинство. За цього підходу дитина – це найвища цінність виховання.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховання як духовно-моральне удосконалення особистості. *Рідна школа*. 2014. № 4-5. С. 21-26.
2. Дзюбенко І. А. Роль педагогічної майстерності вчителя у формуванні духовності школярів в процесі навчальної діяльності. *Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтавського державного педагогічного ун-ту ім. В. Г. Короленка. Серія : Педагогічні науки*. Полтава, 2007. Випуск 3. С. 240 - 425.
3. Колісник О. Духовний потік психіки. *Соціальна психологія*. 2006. № 2. С. 16-30.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К. : Радянська школа, 1987. 346 с.

Богдана Чабан,
магістрантка педагогічного факультету

Тетяна Близнюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ У РОБОТІ З КАЗКОЮ НА УРОЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Пошук ефективних шляхів навчання, розвиток пізнавальних інтересів і виховання в кожного школяра свідомого ставлення до оволодіння знаннями з англійської мови залишаються дуже актуальними. Методика сучасного уроку іноземної мови тісно пов'язана з інтерактивними методами. Тому вчитель іноземної мови повинен бути креативним та артистичним, адже

якість людської мови як засобу спілкування визначається двома характеристиками: швидкістю мовленнєвої реакції та широти кругозору. Ось чому інтерактивні методи, засновані на творчому підході до навчання даного предмету, сьогодні найперспективніші.

***Ключові слова:** інтерактивні методи, молодші школярі, англійська мова, казка.*

Вступ

Загальному розвитку молодших школярів, їх соціалізації, комунікації та взаємодії з представниками різних вікових груп і статусів сприяють інтерактивні методи роботи. Уроки англійської мови є чудовим майданчиком для роботи з аутентичним матеріалом, зокрема казкою. А вона може стати чудовим інструментом в руках педагога. Адже навчання через інтерактивні види діяльності у поєднанні з аналізом та осмисленням тексту, синтез засобів естетичного виховання ефективно й результативно впливають на формування естетичної культури учнів, сприяють індивідуальному художньому розвитку, зорієнтованості на естетичні цінності паралельно з розвитком англійської компетентності молодших школярів.

Із казки починається знайомство учнів зі світом літератури, зі світом людських взаємин і з усім навколишнім світом у цілому. Казки розкривають дітям поетичний і багатогранний образ своїх героїв, залишаючи при цьому простір уяви. Моральні поняття, яскраво представлені в образах героїв, закріплюються в реальному житті й взаєминах із близькими людьми, перетворюючись у моральні еталони, якими регулюються бажання й учинки дитини. Крім того, науковці та практичні психологи переконані, що казкотерапія – це один із ефективних методів роботи з учнями початкових класів, які зазнають тих чи інших емоційних та поведінкових труднощів. А це сьогодні вкрай важливо, адже в Україні триває війна. Суть цього методу у створенні особливої казкової атмосфери, яка робить мрії дитини дійсністю, дозволяє дитині вступити у боротьбу зі своїми страхами й комплексами, забути про жахливі сучасні реалії хоч на короткий час.

На сучасному етапі викладання іноземної мови комунікативний підхід має провідну позицію. Його суть зводиться до інтерактивної природи спілкування. Правильна фонетика створює дітям психологічний комфорт в іншій мові. У молодшому віці учні роблять помилки природно, вдало долаючи їх і таким чином значно швидше рухаючись під час навчання. У цей період у дітей яскраво виражається здібність до імітації: вони абсолютно точно відтворюють чужу фонетику. У цей час не пізно правильно поставити дитині звуки, як у носія мови.

Виходячи з цього, зрозумілим є інтерес вчителів англійської мови до ефективного використання допоміжних засобів, які полегшують учням опанування важких для вимови звуків, запам'ятовування словосполучень, засвоєння нової лексики, спонтанне відтворення граматичних структур, допомагають дітям долати психологічний бар'єр при спілкуванні іноземною мовою.

Більш того, використання казок на уроках сприяє індивідуалізації навчання і розвитку мотивованості мовленнєвої діяльності учнів. При використанні казок на уроках іноземної мови розвиваються два види мотивації: самомотивація, коли казка цікава сама по собі, і мотивація, яка досягається тим, що учневі буде показано, що він може зрозуміти мову, який вивчає. Це приносить задоволення і додає віру у власні сили і бажання до подальшого самовдосконалення.

Результати дослідження

Людська цивілізація циклічна. Цінності поколінь змінюються також періодично та циклічно, тому можна передбачити також конфлікт поколінь, для яких у пріоритеті різні цінності. Зараз існує три покоління в межах школи – X, Y, Z та Alpha. Головні пріоритети дорослих (покоління X) – повага до індивідуалізму, відповідальність, книжкове мислення. Педагоги (покоління Y, Z) ближчі до школярів, але вони схильні вносити елементи змагання, налаштовані на дітей-переможців, тоді як багатьом «новим» підліткам конкурси і креативний підхід не цікаві. Сучасні діти,

«digital children», учні НУШ, по-іншому покоління Alpha, – майже повна протилежність: інфантильні, орієнтовані на думку однолітків, з кліповим мисленням [2]. Адже для них звичайна традиційна книжка та звичайна, традиційна форма роботи, яка було 10 років тому, не є цікавою і не приносить хороших результатів навчання. Тому сучасний педагог повинен звертати увагу на різні інтерактивні й інноваційні методи та способи роботи з учнями у початковій школі.

Робота з казками на уроках у початковій школі має довгу історію у країнах зарубіжжя. Науковці Е. Мантадах (Греція), Жаклін Форд Морі (США), Д. Йо (Японія), Д. Віннікотт (Британія), Дж.Зіпс (Німеччина) та інші вивчали проблему використання казки та рольових ігор у контексті глобальних перспектив розвитку мовної освіти [1].

Прикладом особливого інтересу до інтеграції казок у навчальний процес англійської мови у початковій школі є дослідження Ш. Картрайт і Л. Гарті, які стверджують, що вивчення англійської та інших іноземних мов може бути легким і веселим із запропонованою ними програмою «Вивчення мов через казки». Використання знайомих казок – «Золотоволоска та три ведмеді» та «Три козлики Груфф» – допомагає учням початкової школи зрозуміти іноземну мову. Слідкуючи за малюнками в цих широко впізнаваних історіях і повторюючи їх, молодші школярі зможуть легко слідкувати за мовою та починати її усвідомлювати глибше. На думку дослідниць, вивчення англійської лексики і граматики за допомогою казок дозволяє: - залучити учнів до інтерактивного навчання; - організувати якісні завдання, які навчають школярів другої мови; - створити позитивне середовище для вивчення мови у класі; - допоможе учням отримати глибоке та свідоме розуміння мови, а не довільного набору тематичних виразів; - залучати учнів до вивчення англійської мови як когнітивно, так і емоційно [9].

На основі досліджень, проведених мовною командою Northumberland Grid for Learning, Learning Languages Through Fairy Tales використовує

дослідницький підхід, щоб скористатися перевагами складної здатності учнів початкової школи вивчати мову, дозволяючи їм використовувати «засвоєння мови» на повну. Вивчаючи англійську таким чином, учні мають величезну здатність легко набувати нових комунікативних навичок. А чим ширший і багатший мовний досвід надається в початковій школі, тим більше можливостей відкриваються для школярів згодом. Казки пропонують цілий уявний світ, створений мовою та образами, в який діти можуть входити та насолоджуватися. Казки є знайомою територією для маленьких учнів, і це знайомство відкриває двері для вивчення іноземної мови.

Наші «нові» учні виростили серед новинних стрічок і клацання телевізійним пультом, де можливість вибору – їх головна цінність. Пошук – це те, що вони вміють найкраще. Для них завжди існує цікавіший сайт, найновіша інформація, яку треба лише знайти. Їхня перевага в тому, що вони мають здатність швидко «просівати» великі обсяги інформації, одночасно листуватися з багатьма людьми й оперативно реагувати на нові повідомлення, будучи «дітьми гаджетів» і вимагають цікавих інтерактивних форм роботи на уроці англійської мови. Подробиці та винятки їх особливо не цікавлять, ці учні ігнорують довгі тексти і звертання, особливо усні, тому задушевні розмови і лекції не їхній улюблений метод навчання. Наслідок та «слабинка» цього – слабка пам'ять і проблеми з концентрацією уваги.

Завдання НУШ – знайти підхід та шлях до розуму і серця цього покоління. І справа не тільки в тому, що треба говорити «їхньою» мовою технологій, будь-яке завдання розбивати на десяток дрібних, розписувати кожен крок і не сподіватися на допитливість. Треба розуміти: шаблони не обмежують, а, навпаки, заспокоюють покоління Alpha. А креативність вмикається, коли вони знаходять недоліки в шаблонах або шукають нові версії.

Часто такі учні є творчими особистостями. Характеризуючи творчу особистість у цілому, можна констатувати такі її особливості [3]:

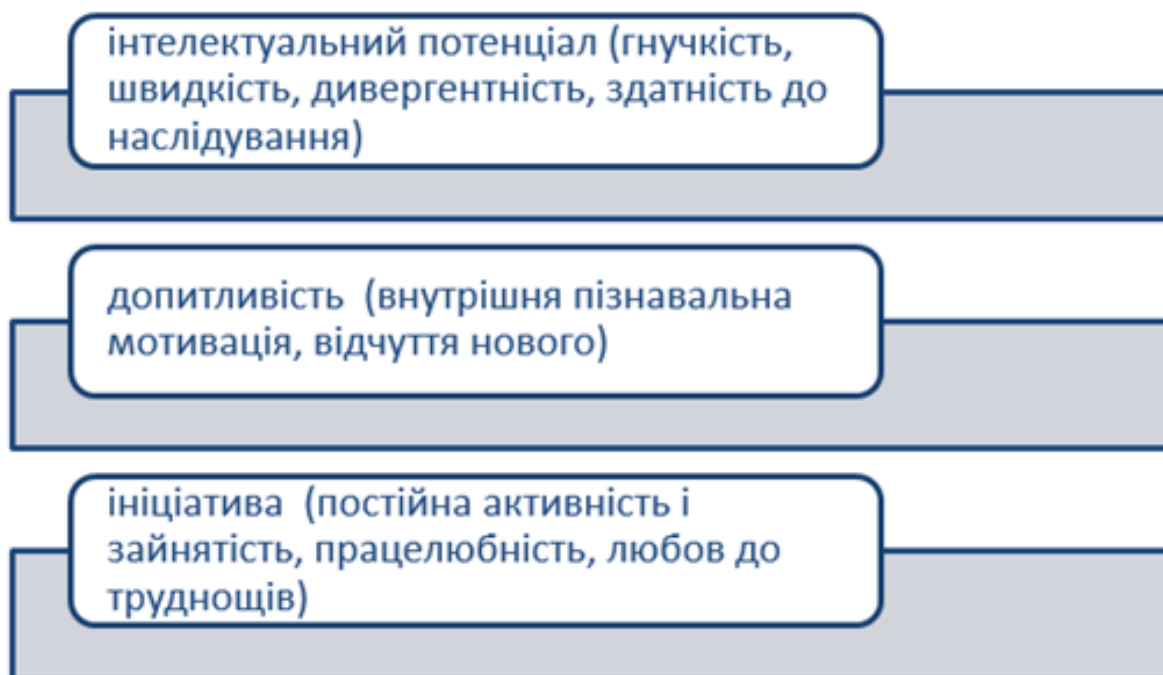

Рисунок 1. Особливості творчої особистості учня

До перелічених вище ще додаємо незалежність, самостійність, прагнення до самовираження; оригінальність, творчість, прагнення до творчих задач та занять, винахідливість; ерудиція, самореалізація. Ці якості ведуть до прояву творчості на різних рівнях та етапах реалізації. Вважається, що в процесі свого життя особистість проходить декілька етапів свого розвитку, основним з яких вважається період дитинства. Розвиток творчої особистості – це постійні зміни [5], пошук себе та оцінка зовнішнього світу. Тому на часі потреба впровадження інновацій в освіту. І ці нові зміни дадуть можливість новому поколінню знайти себе і своє місце у класі, школі, суспільстві та світі.

Відомий афоризм «Нове життя нового прагне слова» можна перефразувати стосовно ключових тенденцій сучасної освіти, особливо початкової, наступним чином: НУШ має бути ментально та формально концепцією навчання з новим підходом. Це, перш за все, повинно проявлятися у впровадженні інновацій в освіті. Оскільки НУШ ХХІ

століття повинна стати результатом значних змін в освітній системі, що мали місце за останні десятиліття, то ці процеси реформації шкільних устроїв неможливі без впровадження інноваційних процесів та методик в освітні програми, установи, підручники, і все це вимагає глибокого наукового та практичного коригування та осмислення. Багато дидактів та педагогів, зокрема М. Бургін, Н. Юсуфбекова, О. Арламов, намагаються нові тенденції поєднати із такими вимогами сучасного суспільства, як передовість у чомусь, сучасність, прогресивність, компетентність, тобто осмислити школу по-новому, тобто сучасно, інноваційно [6].

Інновація з латинської – оновлення, тобто певне нововведення, яке в межах школи має бути поєднане зі змістом, формою та методами навчання та виховання, а головне – у взаємовідносинах між членами навчально-виховного процесу, у тому числі – між учителем та учнем. Освітніми інноваціями є новостворені (застосовані) або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські технології, методи, моделі, продукція, освітні, а також технічні рішення у галузі освіти, що істотно підвищують якість, результативність та ефективність освітньої діяльності (положення). Тому слід достосовувати програми та матеріал до сучасного покоління. Це можна зробити за допомогою саме інновацій в освіті. Крім того, зараз у центрі уваги теорія педагогічного партнерства, партнерської взаємодії між учителем та учнем, а також побудови навчального процесу на основі принципу академічної доброчесності. Тож потрібно взяти до уваги, що інноваційність в освіті повинна полягати в упровадженні комплексної діяльності із формування, освоєння та поширення різного роду нововведень.

Згідно із Державним стандартом початкової освіти, однією із ключових компетентностей є саме інноваційність як відкритість до нових ідей, ініційована змінами в навчальному середовищі. Це повинно стати підвалиною для забезпечення подальшої здатності успішного навчання та провадження професійної діяльності [3]. Оскільки, за Л. Вікторовою,

«...інновації – це оновлення, зміни, впровадження новизни» [2], то НУШ повинна шукати нові підходи до впровадження Державного стандарту, створення нового освітнього середовища і пошуку нових методик навчання.

Інноваційність як ключова компетенція поєднана із бажанням та потребою дитини розвиватися, учитися впродовж життя, що є неможливим без інтерактивну як способу взаємодії із навколишніми. Взаємодія між учасниками навчального процесу є надважливою для досягнення успіху. Оскільки «інтерактивний» – це здатний до взаємодії, до діалогу, то інтерактивні методики – це такі, що передбачають створення комфортних умов навчання, за яких відбувається діалог між учасниками, а кожен учень відчуває свою успішність, реалізує свій інтелектуальний та діяльнісний потенціал, знаходить свою важливу роль у навчальному процесі класу.

Якщо інтерактивне навчання правильно організоване, то в таких умовах в класі панує атмосфера співробітництва, а не суперництва, взаємодії, взаємодопомоги, роботи на результат і колективну співпрацю. Інтерактивне навчання має, безумовно, перевагу над індивідуальним навчанням, бо в процесі інтерактивну учні не тільки засвоюють нові знання, а й одержують можливість продукувати набути знання та досвід, розвивати навички креативності, мобільності, гнучкості у вирішенні поставлених завдань. Щоб реалізувати інтерактивне навчання, найкраще застосовувати рольові ігри, моделювати життєві ситуації, розв'язувати життєво важливі проблеми, обговорюючи та моделюючи реальне життя.

Педагоги практикують різні інтерактивні форми роботи з казкою, тому що вони розвивають критичне мислення, здібності аналізувати, навички спілкування і сприйняття первинної і необхідної інформації, розуміння сюжетної лінії, розвиток мовних навичок та навички роботи в команді.

На уроках англійської мови учні працюють з фрагментами казок різних авторів: Льюїс Керролл ("Аліса в Країні чудес" та "Аліса в Задзеркаллі"), Брати Грімм (Little Red Riding Hood, Rapunzel, The Frog

Prince), Ганс Християн Андерсен (Two Brothers, The Money), Cinderella / Попелюшка (Версія Шарля Перо, версія Братів Грімм)

Наприклад, дітям було б цікаво також англійські народні казки (Том Тіт Тот, Нічний пасажир, Малюк Брауні).

У нашому дослідженні ми розглядаємо, як імплементувати інтерактивне навчання на уроках англійської мови в початкових класах, використовуючи казку.

Наприклад, одним з ефективних методів вивчення нових лексичних одиниць є метод драматизації казок як метод розвитку розумової діяльності та критичного мислення. Здебільшого він використовується в 4 класі, коли учні вже добре володіють словом. Часто її використовують для з'ясування змісту прочитаної казки чи для осмислення окремих фраз або слів.

Метод драматизації дозволяє успішно розвивати творчі здібності, уяву, активність і самостійність. «Метод засновано на виконанні учнем ролі героя казки. Учень створює образ героя, який жив колись або живе зараз, роль героя в художній літературі або вигаданого героя, персонажа».

Для драматизації підходить дуже добре казка. Прочитане речення з неї демонструється, тобто виконуються описані дії. А під час читання розподіляються особи. Поступово до драматизації вводять не одну, а дві та більше дій. Якщо виникають складнощі під час драматизації, то вчитель відповідно до вимови слів виконує необхідні дії сам, а потім їх повторюють учні. Така діяльність передбачає залучення учнів молодших класів до реального співробітництва, інтелектуального діалогу, гармонізації спілкування, можливості почуватися вільно. Драматизація сприяє розвитку мислення, розробці прийомів співтворчості та інтелектуальної напруги, передбачає експериментування дітьми, гнучке і гармонійне поєднання індивідуальної, групової та колективної діяльності, педагогічно скерованої.

Під час драматизації казки діти залучаються до мистецтва художнього слова, формується техніка та логіка усного мовлення, розвивається вимова та долаються мовленнєві недоліки. Учні засвоюють основні етапи роботи з казкою, вчать логічним наголосам у мовних текстах і використанню засобів їх виділення, знайомляться з видами пауз.

Уроки англійської мови з використанням драматизації сприяють зняттю емоційної скутості учнів, невпевненості в собі, активізують здібності, допомагають застосовувати їх невеличкий життєвий досвід, набутий як на уроках, так і на позашкільних заходах. Учні молодших класів опановують необхідну суму знань з акторської майстерності, розвивається їх фантазія та уява, увага, спостережливість, допитливість. Самостійність учнів під час виконання ролей здебільшого залежить від того, чи знають вони зміст казки, твору.

[7]

Паралельно тут діти вивчають не лише англійську мову, не лише вдосконалюють свою англомовну компетентність. Вони не просто вивчають слова, повторюють граматику, думають по – англійськи, але вони працюють творчо, аналізують, критично розвиваються, збагачують свою фантазію, а фантазія веде до розвитку різних здібностей. Тому в початковій школі досить ефективними на уроках англійської мови є драматизації казок.

Висновки

Таким чином, дослідивши роль та методичні прийоми роботи з казкою на уроках англійської мови, можемо прийти до висновку, що казка є змістовною основою навчання і представляє широкі можливості. Розвиваючий аспект є провідним на ранньому етапі навчання, оскільки на у початковій школі в учнів формуються основи багатьох найважливіших здібностей, здійснюється їхній розвиток. Казковий матеріал є прекрасною основою для вирішення багатьох завдань. Казки потрібні дітям, тому що вони є необхідним підґрунтям для розвитку особистості молодшого

школяра. Інтерактивна форма роботи, у свою чергу дуже успішно допомагає інтегрувати казку й використовувати матеріал на уроках англійської мови, тому що такий підхід сприяє розумінню змісту прочитаного, розвиває інтерес до вивчення предмету, формує позитивну мотивацію школярів на початковому етапі вивчення англійської мови. Крім того, традиційна форма роботи змінюється на інноваційну, або поєднується з нею. Таким чином запропонована форма роботи зацікавлює нове, таке складне покоління дітей до навчання, мотивує їх вчитися, викликає, породжує інтерес до нового.

Список використаних джерел

1. Близнюк Т. О. Використання української народної творчості на уроках англійської мови в старшій школі. Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання: матеріали конф. Івано-Франківськ, 2005. С. 44-50.
2. Вікторова Л. В. Інноваційні процеси в освіті. *Інновації в освіті*. 2002. № 2. 6 с.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
4. Зубрик А. Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови учнів початкових класів. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Том 2, № 28, с. 87-92. URL: <https://op.ua/ru/pedclass/naukova-stattya/interaktivni-metodi-i-priyomi-navchannya-angliyskoyi-movi-uchniv-pochatkovih-klasiv>
5. Мірошникова Аліна. Головні риси сучасних школярів та як їх спрямувати в корисне русло URL : <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovyim-pokolinnnyam-ditej-porady-psyhologa/>
6. Мироненко Ю. Л. Психологічні особливості творчої особистості URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26295/1/Myronenko.pdf>
7. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0946-00>
8. Стригал Н. Використання інновацій у навчальному процесі в початкових класах. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/545>
9. Learning Languages Through Fairy Tales. URL: <https://www.teachingexpertise.com/articles/learning-languages-through-fairy-tales/>
10. Winnicot, D. W. (sic) (2005). *Playing and reality*, London and New York, Routledge.
11. Yeo, D. The use of visual texts in teaching gothic literature The “X” point: Where the imagination is rejected. *The Journal of the Imagination in Language Learning*. 2011. 9, 157-168.
12. Zipes, J. The meaning of fairy tale within the evolution of culture. *Marvels & Tales*. 2011. 25 (2), 221-243.
13. Zipes, J. *The irresistible fairy tale The cultural and social history of a genre*. Oxford: Princeton University Press, 2012.

Аліна Велка,
магістрантка педагогічного факультету,
Марія Кончук-Кашецька,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджується актуальна проблема супроводу дітей зі затримкою психічного розвитку на етапі початкової школи. Автори аналізують психологічні та педагогічні аспекти роботи з такими учнями та обґрунтовують необхідність системного супроводу для успішної соціалізації та навчання.

***Ключові слова:** урок, духовність, моральне виховання, літературне читання, доброта.*

Вступ

Постановка проблеми. Нинішній стан суспільного розвитку та неспинні динамічні зміни майже в усіх сферах людської діяльності викликають все більшу потребу суспільства у створенні умов, що позитивно сприяли б своєчасному й різносторонньому розвитку особистості дитини, її успішному навчанню та адаптації в соціумі. Тому дуже важливу роль у вирішенні цього питання відіграє в першу чергу – система освіти, яка постійно потребує нових підходів до навчання, виховання та планування навчальної діяльності, особливо, для дітей із затримкою психічного розвитку.

Сучасні реалії демонструють нам зростання кількості дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР), у яких доволі чітко прослідковується відставання розвитку вищих психічних функцій. Багаторічний досвід роботи педагогів, психологів, соціальних педагогів та вчителів-дефектологів поєднав велику кількість різноманітних засобів і

методів, які дають можливість дещо компенсувати затримку психічного розвитку та успішно формувати у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) пізнавальну діяльність.

В більшості випадків, учні із затримкою психічного розвитку мають необхідність у спеціально організованому навчанні. Психолого-педагогічний супровід у такому випадку є одним із найрезультативніших засобів навчання, що має на меті планомірний та комплексний вплив на дитину та є максимально індивідуалізованим процесом, в основі якого закладені наукові знання.

Психолого-педагогічний супровід учнів початкових класів із затримкою психічного розвитку дозволяє виявляти проблеми в розвитку особистості учня, здійснювати пошук засобів для вирішення окресленої проблеми та надавати ефективну допомогу в корекції виявленого дефекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, проведені у спеціальній освіті, вказують на те, що на сьогодні є велика кількість дітей з особливими освітніми потребами, серед яких значну частину становлять особи із затримкою психічного розвитку. Вивченням психофізіологічних особливостей дітей із затримкою психічного розвитку займалися науковці І. Бугайова, О. Гаяш, О. Защиринська, Т. Ілляшенко, Н. Бастун, Т. Сак, І.Ковалишин, А. Колупаєва, І. Луценко, Л. Савчук, С. Конопляста, М.Максимова, К. Мілютіна, В. Піскун, О. Малічева, С. Семенова, О.Снісаренко, В. Синьов, Т. Щерба, С. Яковлева.

Теоретичному вивченню психолого-педагогічного супроводу учнів із затримкою психічного розвитку присвятили свої праці Т. Ілляшенко, Т.Сак, Л. Пономарьова, О. Михайленко, А. Овчарова, В. Казанська, В.Головка, О. Снісаренко, С. Смирнова, С. Альохіна, С. Миронова, Л.Трубайчук, Є. Намсінк, І. Гусєва, І. Якиманська.

Значну увагу дослідженням адаптованого інклюзивного середовища закладу освіти для дітей із ЗПР приділяли О. Попова, О. Рудакова,

Є.Тушуєва, З. Шевців, М. Польшина, В. Тарасун, Н. Нищева, І. Самохін, О.Таранченко, Ю. Найда, Н. Софій.

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості молодших школярів із ЗПР, що є причинами для психолого-педагогічного супроводу.

Результати дослідження

На сьогодні, Україна робить все більший акцент у розвитку системи освіти на стан здоров'я школярів. Особливо це стало проявлятися після приєднання нашої держави до провідних міжнародних договорів у напрямку прав людини, адже вони націлені на створення умов і задоволення провідних потреб дітей з особливими освітніми потребами, а також налагодженні позитивного відношення до таких дітей. Освіта в Україні базується на засадах національної свідомості, демократії та гуманізму. Стаття 3 «Право на освіту» Розділу 1 Закону України про освіту підтверджує, що кожен громадянин України має законне право отримати безкоштовну освіту в будь-яких держаних навчальних закладах, незалежно від стану здоров'я.

Для системи спеціальної освіти України характерною є вертикально-горизонтальна структура: вертикальна структура спирається на вікові особливості школярів та рівні загальноосвітніх навчальних програм; горизонтальна структура відштовхується від стану психофізичного розвитку дитини, враховує індивідуальні особливості її пізнавальної діяльності і сам характер порушень.

Для дітей з ООП шкільного віку функціонують державні освітні заклади, такі як: спеціалізовані загальноосвітні школи-інтернати, навчально-реабілітаційні центри та класи при таких закладах спеціального спрямування, у яких реалізуються програми початкової, основної та середньої загальної освіти, побудовані на основі Державного стандарту спеціальної освіти.

Правовою основою для розвитку інклюзивної освіти в Україні стала ратифікація ВРУ Конвенції ООН про права інвалідів у 2009 р.: почався

процес впровадження інклюзивного навчання яке поєднувалося із існуючою системою спеціальної освіти; посада асистента вчителя почала функціонувати з 2010 р. А перші роз'яснення про психологічний і соціальний супровід дітей з ООП містилися у Методичному листі від 26.07.12 «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання».

Навіть в сучасних реаліях воєнного стану, законодавча база нашої країни щодо політики у сфері навчання дітей з ООП в Україні демонструє свою готовність відповідати міжнародним положенням, зобов'язанням та новій філософії розуміння і сприйняття «інвалідності» серед суспільства.

Затримкою психічного розвитку прийнято вважати порушення нормальних темпів психічного розвитку, коли такі окремі психічні функції як: мислення, увага, пам'ять та емоційно-вольова сфера зазнають відставання від психологічних норм, прийнятих для того чи іншого віку. Виділяють чотири форми затримки психічного розвитку, а саме: конституційного походження, соматогенного та психогенного походження, а також ЗПР церебрально-органічного походження.

Серед чинників, які можуть провокувати затримку психічного розвитку, можна виокремити біологічні й соціальні. Біологічними причинами є: відхилення у конституційному розвитку дитини; соматогенно зумовлені чинники; церебрально-органічні фактори. Соціально-психологічними причинами виникнення ЗПР можна вважати: раннє відлучення дитини від її матері; недостатність ігрової і предметної діяльності, а також значний дефіцит спілкування з дорослими; стабільно несприятливі умови виховання дитини в родині.

Оскільки біологічні чинники дуже різноманітні, то вчені вважають, що в одному випадку це генетично обумовлене, уповільнене дозрівання різних систем дитячого організму, а в іншому – ураження центральної нервової системи дитини в різні періоди внутрішньочеревного розвитку і в

ранньому віці, а в деяких випадках – шкідливий вплив різних фізичних захворювань на функціонування нервової системи дитини.

Одними із найбільш виражених проявів ЗПР у молодших школярів є їх фізичне ослаблення, що негативно відображається на цілісному фізичному розвитку. У дітей із ЗПР іноді можуть яскраво проявлятися порушення постави, знижені антропометричні показники, диспластичність статури, ущільнення стоп, затримка фізичного дозрівання, а також сповільнення в розвитку зубо-щелепної системи.

Також, частими ознаками є недорозвиненість мускулатури, сповільнений ріст, недостатність м'язового і судинного тону; простежуються тактильні дефекти, проблеми у сенсорних системах, зорове та слухове сприйняття також ослаблене; сповільнений розвиток мовлення й моторики, що зумовлено особливостями дозрівання їх нервової системи. У дітей із вираженими ознаками затримки психічного розвитку зазвичай потреба у спілкуванні як з дорослими, так і з однолітками є значно нижчою, ніж у звичайних дітей.

Проте, своєчасне проведення необхідних фізичних та лікувально-корекційних заходів дають досить непогані шанси на подолання основних проявів ЗПР. Найбільш раціональним вирішенням цього питання, на наш погляд, є психолого-педагогічний супровід, що має здійснюватися на принципових засадах комплексного підходу до діагностики, корекції, розвивального навчання і його індивідуалізації, та давати можливість впроваджувати засоби необхідної психологічної підтримки у навчально-виховну систему.

Спираючись на вищесказане та враховуючи всю проблематику питання, слід підібрати та розробити корекційні завдання, націлені на продуктивну та цікаву діяльність молодших школярів із ЗПР у процесі навчання. Для організації загального всестороннього розвитку учнів із затримкою психічного розвитку на різних етапах навчального процесу, варто зосередити найбільше уваги на добірці цікавих завдань у вигляді

ігрової діяльності, які будуть актуальними в процесі психолого-педагогічного супроводу.

Висновки

Результативність психолого-педагогічного супроводу молодших школярів у навчальному закладі багато в чому залежить від характеристик та можливостей освітнього середовища, адже адаптоване інклюзивне освітнє середовище максимально підлаштоване під індивідуальні особливості учня із ЗПР, сприятиме швидкому реагуванню та пристосовуванню до різних умов зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Альохіна С. Методологічні підходи до психолого-педагогічного супроводу інклюзивного процесу в освіті. *Педагогічний журнал*. 2014. №5. С. 97–104.
2. Бугайова І. Соціалізація дітей із проблемами розвитку. *Дефектолог*. 2007. №5. С.7–10.
3. Войтко В. Затримка психічного розвитку в контексті наукових досліджень. *Науковий огляд*. 2016. № 9. С. 1–14.
4. Миронова С. П., Гаврилов О. В., Матвеева М. П. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. за ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

Ольга Вітвіцька,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЗВУКОВИМОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті охарактеризовано казку, як засіб корекції звуковимови молодших школярів. Доведено, що саме казка є способом спілкування з дітьми через «абстрактний коридор» й допомагає виправити проблеми з вимовою, які непосильно подолати у процесі бесіди чи гри.

Ключові слова: казка, казкотерапія, звуковимова, розвиток мовлення, корекція.

Вступ

Мова є однією з найважливіших психічних функцій людини і складною функціональною системою. Мовленнєве спілкування створює

необхідні умови для розвитку різних форм діяльності. Від того, наскільки розвинена, багата і правильна мова дитини, залежить, чи може вона легко, відкрито і вільно висловлювати свої думки, пізнавати світ і повноцінно спілкуватися з оточуючими дітьми та дорослими.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Ефективність використання казки в корекційному навчанні підкріплюється широким спектром наукових праць Т. Зінкевич-Євстигнєвої, В. Мурашевського, А. Міллера, О. Рау. Вивченням казки та її лікувальним впливом на дітей займалися Т. Вохмяніна, М. Осоріна, Н. Пезешкіан, О. Петрова, Д. Соколов. Їм вдалося довести, що казкотерапія дає позитивні результати в корекційній діяльності з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, які мають різноманітні емоційні та поведінкові проблеми, труднощі в сприйнятті своїх відчуттів, у комунікативно-рефлексивних процесах.

Мета статті: висвітлити особливості корекції звуковимови молодших школярів за допомогою казки.

Результати дослідження

Мовлення дитини формується в спілкуванні з дорослими. В процесі спілкування виявляється його пізнавальна і наочна діяльність. Оволодіння мовленням зміцнює психіку дитини. Дозволяє їй сприймати явища більш усвідомлено і довільно. Казки супроводжують людину протягом всього життя. Великою перевагою казки є відсутність вікових обмежень. Вона ефективна не тільки в роботі з дітьми, але й для роботи з педагогами, батьками, які з цікавістю беруть участь у казкотерапевтичних заняттях [4].

Знайти спільну мову через казку значно простіше, ніж через бесіду чи гру. Казкотерапевтичні методи чудово поєднуються в комплексній корекції мовлення за рахунок того, що дитина краще запам'ятовує і засвоює мовленнєвий матеріал. Використання казкотерапії покращує у дитини пам'ять, увагу, підвищує працездатність, нормалізує стан нервової системи, усуває стреси, знижує рівень стомлюваності.

Науковці (О.В. Запорожець, Л.А. Венгер, О.С. Ушакова, Л.Н.Павлова, В.В. Гербова) доводять, що казка як епічний жанр може бути пріоритетом виховання та навчання дітей, оскільки у них у дошкільному та молодшому шкільному віці інтенсивно функціонує уява, здатність діяти в образному плані, а розуміння тексту сприяє формуванню уявлень про артикуляцію звуків мовлення [3].

Логоказка – це педагогічний процес, що сприяє розвитку фонетичної, лексичної, граматичної сторін мовлення, вихованню у дитини моральних якостей та розвитку психічних процесів [2, с. 85].

Виділяють наступні види логоказок:

1) артикуляційні – сприяють розвитку мовленнєвого дихання, артикуляційної моторики;

2) пальчикові – сприяють розвитку дрібної моторики та графічних навичок;

3) фонетичні – сприяють уточненню артикуляції певного звуку, автоматизації та диференціації звуків;

4) лексико-граматичні – сприяють збагаченню словника, закріпленню знань граматичних категорій, формуванню та розвитку зв'язного мовлення [2, с. 86].

У процесі логопедичної корекційної роботи логоказки вирішують певні завдання: розвивають монологічне та діалогічне мовлення; підвищують ефективність ігрової мотивації мовлення дитини, художньо-естетичної спрямованості та наповненості мовлення; корегують та розвивають психологічну базу мовлення; створюють сприятливу психологічну атмосферу; за допомогою казки збагачують емоційно-чуттєву сферу дитини [1, с. 63-34]

Важливо не тільки читати чи розповідати, а й обговорювати казки, інсценізувати їх. Для постановки казок підходять різні види театрів, такі як: з ляльками на паличках; рукавичковий; картонний; бібабо і ін.

Результативність казкотерапії. Очевидно, що постійне використання казки в освітньому процесі й корекційній роботі спеціальних педагогів дає очікувані результати. Учителі-практики засвідчують, що унаслідок систематичної казкотерапії

- діти успішно оволодівають грамотною і зв'язною мовою;
- уміють використовувати образні вислови при переказі казок;
- передають мімікою і рухами емоційний стан героїв казок;
- правильно вживають лексико-граматичні категорії;
- їхня звуковимова покращується, а культурний рівень зростає [4].

Розгляньмо методику проведення логоказки, яка сприяє формуванню зв'язного мовлення. Цікавий вид вправи «Біном фантазій». Діти називають два слова, не пов'язані між собою. Але щоб скласти казку, треба видозмінити ці слова таким чином, щоб відшукати цікаві словосполучення, які викликали б бажання складати. Наприклад, дітям пропонується два слова - небо і троянди. У дітей вийшли цікаві казки: «Небо в трояндах», «Небесні троянди», «Рожеве небо». Цю гру краще проводити з картинками, коли діти із запропонованих картинок вибирають дві (наприклад кулька і кошеня) і складають свою казку («Кошеня на кульці», «Шарик для кошеня») [4].

Висновки

Робота з казкою у початковій школі займає вагомe місце в освітньому процесі. При цьому ефективно використовують казку як засіб психолого-педагогічного впливу на дитину, розвитку її мовлення. Казкові розповіді, інсценізації та драматизації казок з учнями забезпечують стійкий терапевтичний ефект: підвищують емоційне налаштування, рухову активність, забезпечують чергування стану активності та пасивності, сприяють розвитку мовлення, а також моторики й координації рухів, знімають фізичне та психічне напруження, збільшують працездатність дітей. Під час переказування, читання в особах, виконання репродуктивних, конструктивних і творчих вправ на основі казок у

здобувачів освіти розвиваються мовленнєві уміння і навички, збагачується словниковий запас, формується художньо-образне мислення і мовлення.

Список використаних джерел

1. Ляпидевский С. С. Нарушения речи и голоса у детей: Хрестоматия по теории и методике развития речи детей дошкольного возраста. М.: Айрис – пресс, 2001. 127 с.
2. Міщенко Ю. В. Логоказка як засіб підвищення мовленнєвої активності дітей із дислалією. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 84-86.
3. Сушельницька З.В. Логоказка як засіб розвитку артикуляційної моторики у дітей: методичний посібник. Кам'янець-Подільський: науково-методичний центр Управління освіти і науки, 2014.
4. Майстер-клас Казкотерапія в початковій школі. URL: <https://naurok.com.ua/mayster---klas-kazkoterapiya-v-pochatkoviy-shkoli-151548.html>(дата звернення 23.04.2023)

Іванна Ковтуненко,
студентка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ІЗОТЕРАПІЯ ЯК РІЗНОВИД АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЛОГОПЕДА

У статті розкрито значення ізотерапії, особливості її упровадження у практичну роботу логопеда. Акцентовано на дослідженнях вітчизняних науковців, виокремлено коло наукових інтересів у контексті проблематики. Наголошено на перевагах ізотерапії у порівнянні з традиційними підходами щодо здійснення корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення.

Ключові слова: *мовленнєвий розвиток, порушення мовлення, корекційно-розвиткова робота, ізотерапія, психологічний комфорт, психологічна травма.*

Вступ

На даному етапі спостерігаємо зміну та підвищення суспільних вимог щодо гармонійного розвитку особистості, її творчих навичок, активності в навчально-пізнавальній діяльності. Своєю чергою це обумовлює потребу використання у педагогічній практиці низки елементів мистецтва, що мають терапевтичний ефект, є додатковими засобами корекції наявних порушень розвитку й, зокрема, мовленнєвого.

На цьому наголошують основні нормативно-правові документи про освіту, як-от: Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», Базовий компонент дошкільної освіти та Державний стандарт загальної середньої освіти, Концепція НУШ тощо. Не залишається поза увагою означене питання й у наукових колах, про що свідчить чимала кількість наукових праць з проблем корекції мовленнєвого розвитку особистості дошкільника та учнів закладів загальної середньої освіти. Так, науковці намагаються вивчати означене питання, розкриваючи його різні аспекти, як-от:

- механізми впливу та появи ЗНМ у дітей дошкільного віку та способи корекції даного порушення;
- нормативні показники розвитку мовних структур у дошкільників (А. Богуш, К. Крутій, Є. Соботович, В. Тищенко, В. Тарасун);
- загальний недорозвиток мови дошкільника: прояви, симптоматика, корекція (Б. Гриншпун, Е. Соботович, Т. Туманова, Ю. Рібцун);
- психолого-педагогічна характеристика осіб із ЗНМ (Р. Левіна, Г. Чиркіна);
- становлення, розвиток та використання арт-терапії (Л. Виготський, О. Вознесенська, О. Деркач, Г. Добровольська) тощо.

У цілому дослідники одностайно стверджують, що мовлення – важлива складова гармонійного розвитку особистості, чинник впливу на комфортну та якісну життєдіяльність, що виявляється у досягненні поставленої мети. Натомість мовленнєва особистість – та, якій властиві всі типи мовлення (фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний), поєднання внутрішнього і зовнішнього мовлення, що відображені належним рівнем розвитку усіх його компонентів, сторін тощо. Всі види мовлення дитини розвиваються та удосконалюються безпосередньо у мовленнєвому середовищі. На цьому наголошує вчена А. Богуш, яка стверджує, що мовленнєве середовище – це простір, що поєднує у собі родинні, побутові, соціально-педагогічні чинники-стимули спілкування

дитини з дорослими та іншими членами родини [1]. Окрім мовного середовища на розвиток мовлення особистості впливає й чимало інших чинників, як-от: спадковість (генетичні захворювання), травми та пошкодження під час та після народження, часті захворювання та інфекції, спосіб життя тощо.

Результати дослідження

Поняття «порушення мовлення» у «Понятійно-термінологічному словнику логопеда» трактується як відхилення у мовленнєвому розвитку від норми, що відповідає певному віку. Згідно твердження І. Мартиненко, мовленнєве порушення – не що інше, як система несхожих розладів у розвитку мовлення, що мають різні причини виникнення, протікання та темпів впливу на організм, з одного боку, та різновид когнітивного порушення, показовим для якого є певний недолік мовленнєвої функції, що характеризується різними ступенями прояву та вторинними порушеннями [2].

Робота з дітьми, яким властиве порушення мовленнєвого розвитку здебільшого вимагає тривалого корекційного впливу, надання логопедичної допомоги та психологічної підтримки. Це своєю чергою пояснюємо тим, що у дітям з порушеннями мовлення не властивий належний розвиток комунікативних навичок. З метою підвищення пізнавального інтересу, рівня активної участі у різних видах діяльності й, головне, мовленнєвого розвитку логопеди на практиці використовують засоби мистецтва, різні види арт-терапевтичного впливу. Різні нетрадиційні методи впливу у практичній роботі учителя-логопеда особливо актуалізувались нині внаслідок позитивних результатів корекційного впливу.

Ізотерапія – вид арт-терапевтичного впливу на особистість за допомогою творчих засобів, образотворчого мистецтва та праці, а саме: робота з малюнком, кольором, глиною, пластиліном тощо. Мистецтво – середовище, де творчість, процес створення нового є головним

результатом активності дитини. Через мистецтво та творчість індивід презентує свій внутрішній потенціал, світогляд, переконання, інтереси та потяги, що у цілому спонукає його до пошуку себе та власної траєкторії. Особливе значення ізотерапії полягає у тому, що діти з мовленнєвими порушеннями не володіють навичками самовираження власного емоційного стану через мовлення та спілкування, що дозволяє їм саме творча робота та мистецтво. Воно у даному випадку виступає стимулюючим фактором саморозвитку та самоаналізу, самореалізації через мистецтво та за його допомогою. Мова мистецтва – це своєрідний спосіб дитини донести до дорослих своє бачення світу, власні потреби та бажання. Значення ізотерапії для дітей з мовленнєвими порушеннями вбачаємо й у твердженні відомого педагога К. Ушинського про те, що «діти мислять образами, кольорами, звуками, відчуттями». Це пояснює у який спосіб, з якою метою та прогнозованими результатами може та буде відбуватись та чи інша дія у виконанні дитини з використанням засобів мистецтва.

Головна ідея арт-терапії полягає у терапевтичному та корекційному ефекті, який у майбутньому представлений корекцією психічної травми, будь-якого порушення, що відображається у художній роботі, появі нових позитивних думок [5, с.172]. Зокрема вчена В. Литвиненко доводить, що сприятливим періодом для використання арт-терапії як засобу корекційного впливу на мовленнєвий розвиток дитини є дошкільний вік (5-7 років). Це пояснюється тим, що на даному етапі розвитку діти вже мають сформовані навички виконання простих художніх технік, у них формується самосвідомість, удосконалюється руховий апарат (дрібна та загальна моторика) [4, с.14].

Ізотерапія вважається класичним видом арт-терапії, що загалом налічує п'ять різних методик корекційного впливу на особистість, як-от: живопис, графіка, фотографія, малювання та ліплення. Ізотерапію ще називають образотерапією – впливом засобами образотворчого мистецтва

на особистість. Ізотерапія передбачає організацію та проведення занять, на яких діти виконують творчі завдання, що зменшує негативний вплив проблемних ситуацій засобами образотворчого мистецтва. За такого підходу процес малювання спрямований на унормування емоційного стану дитини, звільнення від негативних переживань у процесі образотворчої діяльності (виконання ліній, штрихування, малювання предметів різної форми, кольору тощо). Важливо, основними функціями ізотерапії й, зокрема, психологічної корекції виступають:

- аналіз емоційного стану дитини;
- створення атмосфери безпеки, психологічної захищеності;
- можливість опанувати емоційні переживання;
- творча спрямованість занять;
- відображення та вербалізація відчуттів та емоцій індивіда, створення продукту творчості.

Практика показує, що використання елементів малювання та ізотерапії у цілому позитивно впливає на всебічний розвиток особистості, позаяк сприяє розвитку інтелекту та мовлення:

- удосконалення артикуляційної, дрібної та загальної моторики;
- формування мовленнєвого дихання;
- удосконалення функціонування слухового та зорового аналізаторів, покращення пам'яті;
- формування навичок правильної артикуляції звуків;
- збільшення словникового запасу (вивчення назв форми, об'єму, кольору зображуваних предметів);
- удосконалення вимови з використанням інтонаційних способів (самовираження через емоції під час малювання);
- стимулювання до взаємодії та спілкування [3, с.82].

Висновки

Нетрадиційні способи зображення задуманого дітьми формують атмосферу відкритості, легкості, розкнутості, формують самостійність,

позитивні емоції від образотворчої активності. Окрім цього ізотерапія слугує розвитку мовленнєвого дихання, удосконалення дій м'язів периферичного апарату.

Отже, ізотерапія – один з видів арт-терапії, який слід використовувати у практиці учителя-логопеда задля корекції порушень мовлення.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років: монографія. К.: Вид. дім «Слово», 2004. 376 с.
2. Мартиненко І. В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення: мон. К.: ДІА, 2016. 304 с.
3. Ладижинська О. В. Поняття «арт-терапія» в освітньому процесі. ізотерапія, як складова арт-терапії в корекційній роботі з дошкільниками. *Інноваційні технології в дошкільній освіті*. Збірник наукових статей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28–29 березня 2019 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2019. С.79-85.
4. Литвиненко В.А. Застосування арттерапії в логопедичній роботі з дошкільниками та молодшими школярами: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2011. 122 с.
5. Нестеренко В. В. Можливості використання арт-терапії з корекційною метою / В. В. Нестеренко, А. І. Кравченко. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2018 року, м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 171-175.

Олеся Петраш,
магістрантка педагогічного факультету

Марія Клепар,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ОСНОВНІ ВИМОГИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ УЧНІВ З ООП

У статті висвітлено теоретичні і методичні аспекти здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в початковій школі. Окреслено методичні вимоги щодо роботи вчителя в умовах інклюзії.

***Ключові слова:** інклюзивна освіта, діти з ООП, початкова школа, психолого-педагогічний супровід.*

Вступ

За останні роки в Україні налагоджено систему надання освітніх послуг дітям з різними порушеннями розвитку, про що свідчить широке їх залучення на навчання у масові школи, активна участь у житті дитячого колективу під час навчально-виховного процесу та за межами освітнього закладу. Діти, що досягли шкільного віку, але мають особливі освітні потреби отримують нові знання у школах за вибором (власним чи батьків), місцем проживання, а також успішно реалізують власні задуми шляхом надання їм психолого-педагогічної підтримки та допомоги фахівцями школи, інклюзивно-ресурсного або навчально-реабілітаційного центрів, медичних установ тощо. Акцентування уваги на означеному питанні лежить в основі змін освітньої системи в Україні, що обумовлено як концептуальними положеннями нормативних документів, так і вимогами часу.

Мета статті – розкрити основні особливості та вимоги щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП.

Результати дослідження

Значення інклюзивного навчання сьогодні неможливо переоцінити. З одного боку, це закономірність, викликана постійним зростанням кількості дітей дошкільного та шкільного віку, що мають різні види порушення розвитку, а з іншого – основна умова створення демократичного устрою в державі, виокремлення цінності людини, її неповторності та унікальності. Практика показує, що щасливе майбутнє країни – це її здорова нація, здатна працювати та примножувати багатства та багаторічний досвід рідного народу. Останнім часом особливого значення набула інноваційність фахівців та всього освітнього процесу, упровадження здоров'язберігаючих технологій, використання авторських методик та прийомів, переорієнтація на особистість школяра та його потреби й можливості. На цьому наголошують основні нормативно-правові документи про освіту, а саме: Закони України «Про освіту», «Про загальну

середню освіту», «Про вищу освіту», Концепція НУШ, Концепція розвитку інклюзивної освіти тощо. Відповідно до концептуальних положень основних нормативних освітніх документів дитина шкільного віку має право на навчання, самовираження, вільний вибір й, так само, створення комфортних умов гармонійного розвитку. У контексті означеного особливе місце посідає організація психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП.

Аналіз джерел з даної проблеми показує, що вона неодноразово порушувалась вітчизняними та зарубіжними науковцями, як: В. Бондар, Л. Будяк, Л. Даниленко, В. Засенко, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, Г. Кравченко, В. Липа, Н. Матвєєва, А. Міненко, Л. Міщик, Ж. Романчак, Ю. Найда, А. Обухівська, Н. Слободянюк, Н. Софій, Н. Стадненко, Л. Савчук, О. Таранченко, А. Шевцов, які розкривали різні вектори інклюзивного навчання та виховання, а саме:

- Становлення та розвиток інклюзивної освіти (Л. Данілавічюте, А. Колупаєва, Л. Савчук, Н. Софій, Н. Слободянюк);
- Використання форм та методів навчання та виховання учнів з порушеннями розвитку (Т. Ілляшенко, Л. Куненко, Д. Шульженко та ін.);
- Особливості соціальної адаптації учнів з порушеннями розвитку (І. Бех, М. Боришевська, Д. Величко, С. Голумбєвська, М.Савчин);
- Навчально-виховна та корекційно-розвиткова діяльність з учнями з різними нозологіями (А.Колупаєва, З.Ленів, А.Шевцов);
- Використання арт-терапії у корекційно-розвитковій роботі з учнями з ООП (З. Ленів, М. Клепар, Н. Матвєєва, Л. Тенцер).

Науковці прагнуть розкрити основні аспекти, знайти шляхи вирішення назрілих проблем та висвітлити найбільш ефективні із них. У тому числі на сторінках наукових журналів відображаються публікації, що розкривають особливості організації практичної роботи команди фахівців, які здійснюють психолого-педагогічний супровід учнів з ООП. Так, в основі

наукових праць, що базуються на власних дослідженнях та концептуальних положеннях нормативних документів про освіту акцентовано увагу на стрижневих завданнях, що повинні реалізувати фахівці освітнього закладу у роботі з даною категорією осіб. До них належать:

- створення умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- пошук та збір інформації про учнів (порушення розвитку, ознаки, труднощі у навчанні та вихованні, інтереси, освітні потреби);
- накреслення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, які надають фахівці закладу освіти;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП, моніторинг її виконання, визначення динаміки розвитку школяра;
- методична підтримка педагогічних працівників школи;
- проведення консультацій з батьками дітей з ООП;
- організація інформаційно-просвітницької роботи з батьками, вчителями, асистентами та іншими фахівцями [1; 2].

Психолого-педагогічний супровід учнів з ООП організують та здійснюють члени команди, що включають постійний її склад та долучення різних інших фахівців (змінний склад). Зокрема це: директор чи його заступник з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів, асистент учителя, учитель-предметник, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог, вчитель-реабілітолог, батьки [3]. За різних умов та потреб до команди психолого-педагогічного супроводу можуть бути долучені медичний працівник (медична сестра) школи, лікар, асистент дитини, фахівці соціальних установ тощо.

Практична діяльність фахівців команди психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами базується на таких принципах, як:

- індивідуальний підхід до особистості;
- дитиноцентризм;

- гуманізм, демократизм (недопущення дискримінації, булінгу);
- командний підхід;
- командна робота;
- батьки – активні учасники навчально-виховного процесу;
- міжвідомча співпраця [4].

Надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять. Характерною особливістю організації психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП є розроблення та сприяння реалізації індивідуальної програми розвитку відповідно до особливостей школяра з ООП, вибір способів адаптації освітнього середовища, навчальних матеріалів до потенційних можливостей, індивідуальних особливостей, специфіки порушення розвитку школяра з ООП.

Фахівці команди психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП формують та узгоджують з батьками розклад психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять учня з ООП, слідкують за створенням сприятливих умов навчання, виховання та розвитку дитини, використанням різних прийомів, засобів, методик та технологій педагогічними працівниками закладу освіти, що цьому сприяють. Саме тому основними вимогами до організації та забезпечення такого супроводу є:

- а) координованість дій членів команди психолого-педагогічного супроводу;
- б) глибоке вивчення особливостей дитини з ООП та сприяння корекції її порушень та розвитку;
- в) забезпечення міждисциплінарного підходу, що передбачає взаємодію фахівців різних галузей (загальна і спеціальна освіта, соціальна педагогіка, психологія);
- г) комплексна організація процесів навчання, виховання, розвитку, соціалізації учнів з ООП;

застосування вправ та завдань в контексті читання й опрацювання з молодшими школярами книги «Мій тато став зіркою» Галини Кирпи.

Ключові слова: *дитяча література, дитина-читач, літературне читання, дитяча книжка, інклюзивне освітнє середовище, прийоми роботи з текстом, LearningApps.*

Вступ

Основою інтелектуального, культурного, творчого й духовного розвитку кожного цивілізованого суспільства та підвалиною добробуту держави є освіта. Читання є методом опанування розумового потенціалу та суспільного досвіду людства. Для майбутнього надзвичайно важливо, як проходить процес входження дітей у світ книжкової культури і в якому стані перебуває сфера читацької компетентності маленьких школярів. Дитяча література традиційно розглядається як засіб навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку. Її роль також важлива в інклюзивному освітньому середовищі, де здобувачі освіти можуть відчувати себе частинкою суспільства, комунікувати та соціалізуватися. Робота з дитячою книжкою допомагає учням з особливими освітніми потребами оволодіти мовленням, формує морально-етичні переконання, сприяє розвитку пізнавальної та емоційної сфер особистості. Ця проблема не є достатньою мірою досліджена у психолого-педагогічній науці. Немає системних методичних розробок, спрямованих на особливості використання дитячої літератури, як засобу комунікативного та загального розвитку дітей з особливими освітніми потребами. З огляду на це обрана тема є актуальною.

Мета статті – проаналізувати методичні аспекти роботи з дитячою книжкою в умовах інклюзивного освітнього середовища в початковій школі.

Теоретико-методологічною основою нашого дослідження є праці науковців присвячені методиці роботи з дитячою книжкою на уроках мовно-літературної галузі в початковій школі та проблемі організації інклюзивного освітнього середовища. До першої групи відносимо

результати теоретико-методологічних студій М. Вашуленка, О. Савченко, Г. Коваль, О. Ситченко Л.Іванової, Т.Качак, Г. Ткачук, Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Скрипченко, М.Наумчук та ін.; а до другої – статті та науково-практичні розробки С.Гайдукевич, В. Мартиненко, Г.Подановської, М. Порошенко та ін.

Результати дослідження

Робота з дитячою книжкою можлива за умови сформованих читацьких умінь і навичок молодших школярів. Розвиток читацької компетентності здійснюється за принципом наступності, починаючи з дошкільного віку і продовжується у початковій школі. Читацька компетентність молодшого школяра – це на достатньому сформовані знання, уміння і навички, цінності, завдяки яким учень може шукати інформацію для вирішення навчально-пізнавальних завдань. У Типовій освітній програмі (1-4 класи) на уроках літературного читання змістова лінія «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою» передбачає формування і розвиток в учнів прийомів розрізнення дитячих книжок за жанрово-тематичними ознаками, типом видання (книжка-твір, довідник, книжка-збірка, словник і т. ін.); прогнозування орієнтовного змісту книжки з опорою на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат; прийомів самостійного вибору книжок з використанням інформаційних ресурсів дитячої бібліотеки; умінь зв'язано висловлювати власні емоційно-оцінні враження щодо змісту прочитаного, складати короткий відгук на прочитану книжку та ін. [7]. Основною метою ознайомлення учнів з дитячою літературою є інтерес до книги і любов до освіти, уміння слухати та бажання спілкуватися з книгою. Робота з дитячою книгою – синтетична форма освоєння світу художньої та дитячої культури, що несе в собі вагомий педагогічно-виховний потенціал.

В. Мартиненко вважає, що «уроки роботи з дитячою книжкою посідають важливе місце у загальній структурі читацької діяльності молодших школярів. Вони покликані формувати першооснови

самостійного читання учнів, сприяти освоєнню продуктивних способів роботи з текстовою і позатекстовою інформацією. Як показують результати досліджень, для ефективної реалізації цих завдань навчальним матеріалом на таких заняттях у 1–2 класах мають слугувати дитячі книжки, невеликі за обсягом, різні за типом, жанровою специфікою, авторською приналежністю, де вміщено відповідний довідково-інформаційний апарат книжки, представлено такий емоційно-наочний досвід, якого потребують діти цих вікових мікроперіодів» [2, с. 3]. Науковиця дає корисні поради для роботи з матеріалом дитячої літератури. Робота з дитячою книжною не окреслюється лише читанням, а й передбачає завдання, спрямовані на розвиток критичного мислення, аналізування, порівняння, висловлювання власної думки дитини про зміст твору.

Г. Подановська зауважує, що робота з книгою-об'єктом формує такі уміння та навички учнів:

- «уміння розрізнати основні елементи навчальної та художньої книг (обкладинка, титульний лист, сторінка, зміст);
- користуватись книгою (орієнтуватися в книзі, знайти потрібний за змістом матеріал);
- сприймати на слух невелику казку, розповідь, загадку, вірш;
- розповідати, про що слухали, читали; правильно, свідомо читати;
- дотримуватися правил користування бібліотекою;
- самостійно знайомитися з дитячою книгою, знаходити прізвище автора, назву твору, за ілюстрацією створювати уявлення про орієнтовний зміст книги;
- проводити нескладний ремонт книги» [3, с. 5].

Проаналізувавши специфіку досліджень, на нашу думку, вчителі чи асистенти можуть орієнтуватися на даний перелік компонентів

літературної (читацької) компетентності та використовувати при роботі з учнями з особливими освітніми потребами.

Навчання і виховання дітей з особливостями прагне бути безбар'єрним. С. Гайдукевич, стверджує, що усвідомлення бар'єрів, які виникають на шляху дитини з особливими потребами, а також їх профілактика й усунення – один із способів вирішення її освітніх проблем. «Інклюзивна освіта – це безперервний процес, спрямований на створення інклюзивного освітнього середовища на основі принципів толерантного ставлення, поваги до індивідуальних особливостей дитини і недопущення дискримінації» [4, с. 17].

Роботу з книжкою можна здійснювати у будь-якому середовищі, за допомогою відповідних засобів, методів і форм навчання. До таких засобів зв'язку належать навідні запитання, дидактичні ігри у електронному форматі, ситуаційні вправи, виконання завдань та взаємодія учнів під керівництвом вчителя.

Наведемо приклад роботи в інклюзивному освітньому середовищі з дитячою книжкою «Мій тато став зіркою» Г. Кирпи. Це зворушлива оповідь маленької дівчинки, тато якої загинув на Майдані. Їй «важко змиритися з тим, що тато вже не пригорне її міцно-міцно, не малюватиме з нею пастельками тополлю аж до неба, не побачить її маленької сестрички. Героїня книжки роздумує про зовсім не дитячі теми: смерть, барикади, гради та біженців. Але полеглий за правду тато світить їй із неба яскравою зіркою...» [1].

Під час роботи з цією книгою можна виховувати у дітей любов до батьків, рідної мови, Батьківщини та культури свого народу, крім того розвивати критичне мислення, фантазію, уяву, збагачувати словниковий запас учнів, вдосконалювати читацькі навички та плекати любов до усної народної творчості, повагу до матері. Варто наголосити, що для зацікавлення дитини, привернення уваги до читання, підвищення якості читання в початкових класах необхідно поєднувати на уроці інтерактивні

засоби навчання (відеоролики, читання онлайн, аудіозаписи, цікаві вправи та ігри).

В умовах інклюзивного освітнього середовища варто звернути увагу на вербальний та візуальний компоненти цієї книжки. Працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами можна більше часу приділити розповіданню та розгляду ілюстрацій чи навпаки – читанню і обговоренню тексту (комунікація), створенню власної історії (сторітелінг), малюванню високих тополь чи ілюстрацій до інших епізодів оповідання.

Наведемо методичну модель роботи з цією книжкою, враховуючи поетапну діяльність вчителя та учнів на уроці. При знайомстві із новою книгою «Мій тато став зіркою» Г. Кирпи, діти, що пройшли підготовчий етап навчання, одразу зосереджують свою увагу на обкладинку: вони бачить намальовану маленьку дівчинку. Потім читають написи, починаючи зверху і міркують приблизно так: «Галина Кирпа» – авторка книжки. На малюнку красива зірка на яку дивиться дівчинка. Підпис – «Мій тато став зіркою», отже книга про дівчинку та її тата? Діти, дивляться в кінець книги, шукають зміст, перегортують книгу, дивиться ілюстрації саме так виглядає перше ознайомлення учнів із книгою. Основне завдання для вчителя підхопити момент зацікавлення книгою у кожної дитини і це можна зробити за допомогою поданих вправ та ігор.

Після розгляду та первинного читання книжки доцільно провести бесіду за змістом прочитаного оповідання:

- Діти, чи пам'ятаєте ви, що малювала дівчинка до самого неба? Яким був тато героїні? Як звати сестричку дівчинки? Яке свято найбільше любив тато? Що вам особливо запам'яталось із прочитаного?

Гра «Незнайко» використовується з метою удосконалити навички читання у дітей із залученням учнів з особливими освітніми потребами. За умовою гри один учень читає, інший виправляє помилки. Робота виконується у парах дає учням можливість подумати, обмінятися ідеями з

партнером і потім висловити власні міркування перед класом. Використання такого виду співпраці забезпечує виконання завдання усіма й підвищує рівень їхньої взаємодії.

Доцільною є вправа «Жива картина» учні з реквізитом відтворюють епізод із книжки. Це можуть бути мовчазні, сором'язливі діти. Вони завмирають перед класом приймаючи потрібні пози. В той час інші відповідають на запитання: - З якої вони книги? Що вони роблять? Що зараз скаже дівчинка?

Особливо мотивує до активної пізнавальної та навчальної діяльності учнів використання цифрових ресурсів. Так, головоломку «Знайди слова» пропонуємо розв'язати на інтерактивній дошці, адже вона створена в онлайн-сервісі LearningApps (Рис. 1). Щоб виконати завдання, потрібно прочитати книгу «Мій тато став зіркою», знайти і утворити слова, які згадані в творі. Обрана цифрова програма дає можливість створити авторський філворд, наповнюючи сітку будь-якими словами для перевірки і усвідомлення прочитаного. Завдання сприяє збагаченню словникового запасу, закріпленню знань про написання слів, покращення техніки читання, а також інтересу до читання.

Робота з дитячою книжкою «Мій тато став зіркою».

Р	П	А	С	Т	Е	Л	Ь	К	И
З	І	Р	К	А	Г	Ї	Я	О	Р
К	Ю	Ф	У	Т	О	П	О	Л	І
Й	Н	Е	Б	О	М	У	Ж	К	У
Ї	У	К	Ь	Е	Г	І	В	Ц	Й
М	А	Й	Д	А	Н	В	М	Х	Б

1. _____
 Підказка
2. _____
 Підказка
3. _____
4. _____
 Підказка
5. _____
 Підказка
6. _____
 Підказка

Рис.1. Головоломка «Знайди слова»

<https://learningapps.org/watch?v=ppcija7ic23>

В умовах інклюзивного освітнього середовища цю вправу можна продовжувати роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, використовуючи індивідуальний пристрій чи практикуючи роботу в парах.

Також, потрібно не забувати та доцільно проводити опитування школярів після роботи з дитячою книгою за такими питаннями:

1. Чи сподобалася учням дана книга. Чому?
2. Навіщо авторка написала цей твір?
3. Доводилось вам пропускати окремі місця з книжки? Якщо так, то які саме?
4. Про що б ви хотіли прочитати ще?
5. Що захоплює вас у творах сучасної дитячої книжки?
6. Назвіть ваші улюблені книги.
7. Чи є у вас домашня бібліотека? Які в ній книжки?

Під час такого опитування можна проводити паралелі, що учням подобається, які саме епізоди найбільше запам'яталися, що учні пропустили у тексті, оцінити сформованість у них навичок самостійного спілкування з книжкою та з'ясувати їхні читацькі інтереси.

Висновки

У процесі роботи з дитячою книжкою в умовах інклюзивного середовища НУШ необхідно актуалізувати сучасні зміст й технології навчання. Правильний вибір книги та розробка методичної моделі її прочитання й осмислення – запорука успішної побудови уроку, на якому ефективно будуть взаємодіяти усі учні. Перспективним є розробка системи уроків на основі роботи з книжками-картинками сучасних українських письменників та ілюстраторів й з урахуванням специфіки інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Кирпа Г. Мій тато став зіркою. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015.
2. Мартиненко В.О. Робота з дитячою книжкою у структурі читацької діяльності учнів 1–2 класів. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць* / [ред. кол.; наук. ред. О. М. Топузов]. К.: Педагогічна думка, 2012.

3. Подановська Г. Взаємозв'язок уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою як засіб літературного розвитку молодших школярів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна: зб. наук. праць*. Львів, 2016. Вип. 31. С. 246 – 271.
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>
5. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. К. : Освіта, 2007.
6. Скрипченко Н. Ф. Шляхи вдосконалення класного й позакласного читання. *Початкова школа*. 1990. № 5.
7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 3-4 клас. (2022). *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>

Олена Куча,
магістрантка спеціальності «Спеціальна освіта (Логопедія)»
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, Україна

ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИЙ НЕДОРОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ: ПОРАДИ БАТЬКАМ

У статті розкрито причини та особливості прояву фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення дітей. Окреслено пошуки шляхів оптимального поєднання та реалізації діагностики й корекційно-розвивальних завдань, раціонального вибору та використання методів, прийомів, засобів корекційного впливу в процесі усунення недоліків розвитку в молодших школярів усного та писемного мовлення.

Ключові слова: фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, корекція мовлення, вада, корекційно-розвивальні завдання, усне мовлення.

Вступ

Актуальність проблеми. В сучасних реаліях однією з актуальних проблем школи стає збільшення кількості дітей зі стійкими труднощами в опануванні рідною мовою. Як ніколи, розуміємо важливість розвитку мовлення, що займає центральне місце в процесі психічного розвитку дитини та внутрішньо пов'язане з розвитком мислення й усвідомленням. Воно є поліфункціональним і виконує наступні функції: комунікативну (як засіб спілкування), сигнікативну (як засіб узагальнення) та індикативну (як

засіб, що вказує на предмет). Недоліки мовлення виявляються в дитини ще в дошкільний період. У дошкільному віці у таких дітей пізніше з'являються перші слова та фразове мовлення, їм важко оволодіти граматичною структурою речення, морфологічною системою рідної мови. Для дітей, які мають недоліки мовлення, характерна низька динаміка розвитку всіх мовленнєвих функцій, недостатнім є рівень фонетико-фонематичних, лексико-семантичних, граматичних узагальнень. Внаслідок недорозвинення фонематичних процесів, навичок мовного аналізу та синтезу, лексико-граматичної складової дитина не досягає того ступеня мовленнєвої компетентності, яка необхідна для успішного оволодіння писемним мовленням.

Мета статті – розкрити причини та особливості прояву фонетико-фонетичного недорозвитку мовлення дитини, що допоможе батькам зрозуміти як саме попередити та подолати порушення звуковимови, у якому віці доцільно звертатися до логопеда та інших спеціалістів.

Результати дослідження

Проблема фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення (ФФНМ) у дітей розглядається в роботах Г. В. Гуровець, С. І. Маєвської, І.І. Панченко, О. В. Правдиної, Є. Ф. Соботович, М. Ф. Фомичевої, М. К. Шеремет та багатьох інших. У зв'язку з орієнтацією логопедії на навчання та виховання дітей із порушеннями мовлення, термін ФФНМ визначається як порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови у дітей з різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем. Формування правильної звуковимови – один з найголовніших напрямів мовленнєвого розвитку. У сім'ї дорослі розуміють дитину з півслова. Якщо вона і має якісь мовленнєві недоліки, то ніякого дискомфорту у спілкуванні не відчуває. Проте для сторонніх часто виявляються незрозумілими спотворені, неправильно вимовлені дитиною слова. І таке трапляється досить часто, адже найпоширенішим

логопедичним висновком у дошкільників є саме фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення [4].

Батьки радіють, коли малюки починають вимовляти перші звуки, потім склади і прості слова. Якщо обожнювана дво-трирічка говорить «фифка» замість «шишка» або «лак» замість «рак», це сприймається як норма. Але якщо дитині вже виповнилося чотири-п'ять років, а вона ще не може вимовляти багато звуків, спотворює слова або розмовляє так, що її важко зрозуміти, можна з упевненістю поставити діагноз фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення або ФФНМ. Це порушення не таке невинне, як може здатися на перший погляд деяким батькам. Якщо дитина не вміє розрізняти звуки, близькі за звучанням, то це майже завжди викликає у неї труднощі при написанні та читанні, а також запам'ятовуванні речень, віршів. Такій дитині важко адаптуватися в шкільному колективі, а в подальшому реалізуватися в житті.

Існує чітке визначення того, що таке ФФНМ. Так у логопедії це означає порушення в людини процесів формування вимовної системи мови, викликане дефектами слуху і вимови фонем. Для розуміння термін фонема означає мінімальну значущу одиницю мови і певним чином відповідає поняттю «звук». Батьки завжди дивуються, якщо у дитини ставлять діагноз «порушення фонематичного слуху». Справа в тому, що існує два поняття слуху - біологічний (здатність сприймати звуки навколишнього світу органами слуху) і фонематичний (здатність чітко розрізняти і аналізувати фонем). Якщо він порушений, то такі діти добре чують мову дорослого, але не можуть відрізнити схожі звуки, наприклад, «к» від «г» або «б» від «п». В результаті чого вони повторюють і запам'ятовують не те, що їм говорять, а те, як вони почули сказане. При цьому інтелект дитини може бути на рівні, відповідного віку.

Такі порушення мови можуть бути: легкими, середніми і важкими.

- Легке спостерігається, коли дитина не може диференціювати і вимовляти лише деякі, особливо складні фонемі або їх поєднання.

- Середня форма діагностується, якщо порушення звукового аналізу більш серйозні. У цьому випадку дитина не розрізняє і неправильно вимовляє значну кількість фонем. При читанні та письмі ці діти допускають специфічні помилки, неправильно відтворюють склади в словах.
- Важка ступінь характеризується глибокими фонетичними порушеннями. Діти з такою проблемою не розрізняють фонем на слух, не вміють розрізнити їх у словах, встановлювати їх узгодженість, складати в словах склади. Майже завжди при важкому ступені ФФНР мова дітей роз'єднана і важкозрозуміла оточуючим.

Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення може бути як вродженим, так і набутим дефектом. Як вроджений дефект може виникнути з наступних причин:

1. деякі спадкові захворювання;
2. при вагітності важкий токсикоз;
3. різний резус-фактор крові у немовляти і матері;
4. складні пологи, що спричиняють травми новонародженого;
5. асфіксія плода;
6. Інфекційні захворювання та емоційне напруження жінки під час вагітності.

Набутий фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення – це вада, яка формується під впливом соціально-побутових та інших умов середовища, в якому виховується дитина. Причини недорозвинення мовлення у дитини можуть бути наступними:

1. травми органів мовного апарату;
2. несприятливі соціальні та, як наслідок, побутові умови, в яких проживає дитина;
3. двомовність у сім'ї;
4. неадекватні умови мовлення (дитина цілими днями залишена сама, з нею практично не займаються);

5. дефекти побудови зубного ряду;
6. психотравмуючі ситуації;
7. захворювання слухового та зорового апарату (доведено, що більшість дітей з проблемами зору та/або слуху мають ФФНМ).

Діти з ФФНМ можуть мати такі особливості поведінки та спілкування:

- нечітка артикуляція (мовний апарат не може правильно відтворити фонему);
- нестійкість уваги;
- звуження обсягу пам'яті;
- труднощі в розумінні та поясненні абстрактних понять;
- складність в роздільній вимові фонем в запропонованому слові;
- помилки у вживанні прийменників і формулюванні слів у потрібному відмінку.

У цьому випадку лексичний запас для їх віку достатній.

Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення у дошкільнят і молодших школярів проявляється такими порушеннями звуковідтворення:

- постійна заміна важкого для них звуку на простий (не «картинка», а «калтина», не «жук», а «зук»);
- перестановка в словах звуків (не «ще», а «мент»);
- спрощення слів шляхом виключення з них окремих складів (не «годинникар», а «чащик», не «підняти», а «помати»);
- «ковтання» окремих звуків у словах (не «Кучер», а «учер», не «ракета», а «раета»);
- нераціональне вживання фонем (в одних випадках дитина може вимовляти їх правильно, в інших - з помилками);
- змішування звуків;
- заміна відразу кілька звуків одним (наприклад, звук «ш», а також «с» і «ч» вимовляються як «т»);
- заміна складів з важкими для вимови фонемами.

Порушення звуковідтворення у дітей без лікування може стати серйозною проблемою, і до цього потрібно поставитися відповідально. При наявності такого дефекту дитині необхідно пройти комплексне обстеження з відвідуванням логопеда, лікарів: ЛОРа, офтальмолога, невролога і педіатра. Особливу увагу слід звернути на інформацію про перебіг вагітності матері, особливості пологів і розвитку перших місяців життя. ЛОР дає висновок про стан слухового апарату, окуліст відзначає, чи є проблеми із зором, а педіатр - наявність або відсутність супутніх захворювань. Крім того, досліджується стан і рухливість артикуляційного апарату, оцінюється стан голосової і дихальної функцій. Логопед проводить тести, які визначають, які саме порушення звуковідтворення є у дитини (зміна звуків, їх змішування, спотворення і так далі).

Темп сьогодення досить швидкий. Особливо це видно зі шкільних програм, якими передбачено, наприклад, вивчення іноземної мови з першого класу. Дитині з ФФНМ, яка ще не засвоїла фонемний склад рідної мови, вивчення іноземної є просто непідйомним.

Діти з вадами звуковимови потрапляють у групу ризику, як схильні до дислексії (порушення читання) та дисграфії (порушення письма), адже при читанні та під час письма вони припускаються тих самих помилок, що й в усному мовленні (наприклад, *бійка* – *білка*, *пирізок* – *пиріжок* тощо). Невміння злити звуки у склади, склади – у слова під час читання, заміни та змішування схожих за звучанням чи за написанням букв (наприклад, малі букви „o” – „a”, „b” – „d”, „m” – „n” та ін.), пропуски чи додавання літер на письмі (наприклад, *змя* – *земля*, *кофита* – *кофта*) призводить до стійкої неуспішності, що не може не позначитись на психологічному стані школяра.

Дітям з мовленнєвими порушеннями притаманні деякі відставання у розвитку психічних процесів, а тому навчання в школі, що відбувається вже не на практичному (як у дошкільному дитинстві), а на усвідомленому рівні, і передбачає високий рівень функціонування уваги та пам'яті,

мислительних операцій (особливо аналізу та порівняння), в цілому виявляється заскладним. Тож якщо у вас є така можливість, не віддавайте дитину до школи у шестирічному віці, а ще рік активно попрацюйте з учителем-логопедом.

Висновки

Аналіз теоретичного і практичного досвіду з проблеми показав, що виправлення у дітей недоліків усного та писемного мовлення потребує спільної тривалої й систематичної роботи. Щоб уникнути відхилень у розвитку мовлення дитини, необхідно регулярно проводити з ним заняття. У перші місяці життя вони полягають у масажі пальчиків, у постійній розмові з дитиною. Далі додаються різні ігри, відповідні віку, читання книг. Важливим моментом є регулярне відвідування педіатра і вузьких спеціалістів, щоб на ранніх стадіях виявити можливі відхилення. Якщо вчасно почати корекцію мовлення дитини, як правило, недоліки усуваються повністю. Саме від батьків залежить майбутнє дітей. Вони мають набратися терпіння, зацікавити дитину і, таким чином, включити її у цілеспрямовану роботу. Тільки у співпраці з дитиною можна досягти бажаного: навчити відрізняти правильну звуковимову від дефектної, сформувати навички самоконтролю за власним мовленням, збагатити словниковий запас, удосконалити зв'язне мовлення, розвинути увагу, пам'ять, інтелект, підготувати її до успішного навчання у школі.

Правильне мовлення – це не тільки чітка звуковимова, а й уміння грамотно висловлювати власні думки, це загальний розвиток і культура, успішність дитини в цілому. Важливо пам'ятати, що формування мовлення у поєднанні з розвитком інших психічних процесів забезпечить гармонійне становлення повноцінної дитячої особистості.

Список використаної літератури

1. Виготський Л. С. Проблеми навчання і розумового розвитку в шкільному віці. Вибрані психологічні дослідження. М., 1956. 300 с.
2. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість. К.: Знання-Прес, 2003. 591с.
3. Махінка Н.В. Мовні перлинки для кожної дитинки. Т.: Астон, 2013.140 с.

4. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Т.: Мандрівець, 2014. 272 с.
5. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. К.: ІЗМН, 1997. 231с.
6. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник. Третє видання, перер. та доп. К.: Видавничий дім «Слово», 2014. 672с.
7. Щербак С.В., Каневська О.Б. Лексико-стилістичні особливості українських дитячих лічилок. *Філологічні студії. Науковий вісник КНУ: зб. наук.праць.* Кривий Ріг, 2012. Вип. 7. С. 265-276

Христина Микитюк,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТОМ МОВЛЕННЯ

У статті окреслено педагогічні умови та особливості корекційної роботи з розвитку зв'язного мовлення дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Ключові слова: *корекційна робота, розвиток мовлення, дошкільники, недорозвиток мовлення.*

Вступ

Згідно проведених за останні роки наукових розвідок, ми спостерігаємо небезпечну тенденцію серйозного зростання показників дітей, які мають відхилення у психічному чи фізичному здоров'ї. Вказані чинники здебільшого зумовлюються складними реаліями екології середовища, біологічними показниками, низкою соціальних і економічних показників. Серед цієї когорти дітей дошкільного віку переважну частину займають діти у яких є затримка психічного розвитку, а в деяких випадках спостерігається й загальне недорозвинуте мовлення.

Затримка психічного розвитку є однією із найпоширеніших форм психічних порушень, яку ще називають особливим типом психічного розвитку дошкільників, що відзначається нестійкістю та незрілістю психомоторних і психічних функцій дитячої психіки на загал. Ці процеси

відбуваються під впливом низки соціально-економічних, середовищних, освітньо-виховних і психолого-педагогічних чинників.

Наукові розвідки вчених Д.Бережної, Н.Піканової, В.Войтко та інших показали, що затримка у розвитку зв'язного мовлення дошкільників із загальним недорозвитком мовлення показали, що такі види затримки часто діагностуються у дошкільному чи молодшому шкільному віці.

Зазвичай проблеми у розвитку зв'язного мовлення дошкільників призводять до певних ускладнень під час опанування освітніх програм, у процесі оволодіння елементарними навиками читання та письма. Ці проблеми виявляють ознаки інтелектуальних порушень у дошкільників.

Багато педагогічних працівників та науковців за результатами проведених досліджень відзначають, що діти дошкільного віку, які мають затримку психічного розвитку мають також значні проблеми у розвитку зв'язного мовлення та загальне недорозвинуте мовлення. До цієї групи дітей дошкільного віку відносимо діток з мовленнєвими порушеннями.

Відтак у підготовчій групі проблема мовного розвитку постає найбільш гостро, оскільки дітям все впродовж наступних років необхідно буде приступати до навчання у закладі загальної середньої освіти. Зазначене передбачає добре опанування нового навчального матеріалу, вміння вибудовувати мовний діалог з однолітками та дорослими. І це є одним із найважливіших показників розвитку дитини. Адже численні порушення, які виникають у розвитку зв'язного мовлення дошкільника можуть в подальшому призвести до неуспішності у шкільному навчанні та швидкій соціалізації дитини у класному колективі.

Результати дослідження

У підготовчій групі ефективність корекційної роботи з дошкільнятами зростає при злагодженій роботі як логопеда групи, а й усіх учасників освітнього процесу, включаючи батьків. Для розвитку мовлення має особливе значення заняття з логопедом. На заняттях фахівці надають спеціалізовану корекційну допомогу з формування не тільки лексичної

сторони мови, а й граматичної, фонематичної, допомагають у побудові правильних висловлювань, думок та вдалих формулювань власних думок.

Зазвичай за таких обставин заняття з розвитку усного зв'язного мовлення базуються на цілеспрямованому розвитку промовляння тих чи інших фрази. На таких заняттях логопеди працюють над розвитком комунікативних умінь та навчають складати розповіді, формують лексичний запас та вивчають граматику. Також педагоги навчають дитину переказувати почуте, що є найважливішим чинником побудови якісного монологу.

Таким чином, варто зазначити, що головний засіб розвитку у дітей зв'язного монологічного висловлювання – навчання переказу та оповідання. Наприклад, розповідь дошкільника за картинкою, за предметами, за результатами реальних подій тощо.

У дітей молодшого дошкільного віку зазвичай усний твір базується на фантазуванні. Під час проведення роботи над розвитком мовлення необхідно підкреслити значення основних дидактичних принципів. До них відносимо:

- вміння складати описову розповідь згідно з наданою схемою;
- вміти переказувати казки з драматичними сюжетами;
- вміння складати оповідання за сюжетом сигнальних карток;
- вміння складати розповідь за серією сюжетних картинок;
- побудова елементів оповідання, переказу зі зміною головних героїв і додаванням наступних подій;
- вміння складати розповідь колективно чи з використанням власного досвіду.

Розглядаючи порушення мовленнєвої діяльності у дітей із загальним недорозвитком мовлення, варто зазначити, що стан зв'язного мовлення у таких дітей значно відрізняється від мовлення дітей із нормативним мовленнєвим розвитком.

Відповідно до основних недоліків розвитку мовлення відносимо проблеми із конструюванням висловлювання та порушення його логічності, послідовності та цілісності, небажання дітей вступати в діалог з дорослими чи однолітками, обмеженість активного словника дитини, неузгодження частин мови.

Маючи досить розвинений словниковий запас для конструювання власних висловлювань, дошкільнята з недорозвитком мовлення погано контактують із оточуючими та однолітками. Вони практично позбавлені можливості словесної комунікації, оскільки засвоєні ними мовні форми не розраховані на задоволення потреб у спілкуванні. Виражені відхилення в процесі онтогенезу, обумовлені безпосередньо характером мовних порушень, що перешкоджають повноцінному та своєчасному розвитку мовного спілкування, що розвивається у дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення значно пізніше, ніж у дітей з нормативним мовним розвитком та обумовлено їх фізіологічними потребами.

Висловлювання дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення (наприклад, переказ, описові оповідання) характеризуються порушенням послідовності та зв'язності викладу, лексичними замінами, смисловими перепустками, низьким рівнем сформованості фразового мовлення, великою кількістю граматичних помилок та багатьма іншими ознаками.

Варто відзначити, що діти 4-5 річного віку, які не вміють користуватися своєю мовою, під час вступу до корекційної групи ЗДО, інколи можуть маніпулювати предметами та іграшками мовчки, за допомогою до дорослих майже не звертаються. Під час неорганізованої ігрової діяльності діти з загальним недорозвитком мовлення використовують в основному ситуативно-пізнавальну форму спілкування, а за інших випадків використовують спрощену ситуативно-ділову форму.

Висновки

Таким чином, оскільки зв'язне мовлення розвивається поступово, впродовж тривалого часу, то одночасно зі засвоєнням дитиною

дошкільного віку всіх закономірностей рідної мови, варто розпочинати корекцію її мовлення. Ефективність процесу корекції та формування чіткого та зв'язного мовлення залежить від його своєчасного початку та правильно обраного методу корекційного впливу з урахуванням виявлених порушень.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що зв'язне мовлення у старших дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення знаходиться на досить низькому рівні порівняно з контрольною групою дітей.

Перелічені обставини свідчать, що процес розвитку зв'язного мовлення у старших дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення не може розвиватися самостійно, для цього необхідно спеціально організована та систематична корекційна робота, яка повинна бути включена до освітнього процесу інтегрованих занять із використанням казкотерапії.

Список використаних джерел

1. Рібцун Ю. В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку. Київ: Літера, 2019. 46 с.

Пищ Зоряна,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті висвітлено особливості психолого-педагогічного та логопедичного супроводу дітей із порушеннями мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища.

***Ключові слова:** логопедичний супровід, порушення мовлення, розвиток мовлення, інклюзивне навчання, діти з особливими потребами.*

Вступ

Однією із основоположних засад успішного розвитку, навчання, реабілітації і соціалізації дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення належної суспільної підтримки, толерантності і пошуку ефективних шляхів включення їх у соціум. Вирішення означеної проблеми в нашій країні має державне значення. Теоретична ідея необхідності допомоги в ситуації розвитку названої категорії дітей знайшла своє втілення у законодавчих актах, державних програмах, де відзначається необхідність удосконалення системи освіти, спрямованість на здобуття кожною дитиною якісної освіти – головного чинника соціалізації і максимальної її інтеграції у суспільство.

Актуальність розвитку системи підтримки дітей з обмеженими можливостями засвідчена в дослідженнях В. Бондар, Е. Данілавичюте, С.Єфімова, А. Колупаєва, Н. Софій, Д. Шульженко та ін. Проте, як свідчить теоретичний аналіз літературних джерел, інклюзивна освіта в нашій країні розвивається дуже повільно. Станом на 2016 рік в українських школах було створено лише 1800 інклюзивних класів, у яких навчалося близько 3000 учнів. З вересня 2018 року відповідно до закону «Доступ до освіти для дітей з обмеженими можливостями» окреслює основні вимоги до проектування інклюзивної освіти.

Станом на 1 січня 2018 року в Україні проживає 7,6 млн дітей, з них у 2018-2019 роках 37,7 тис. дітей навчалися у спеціальних закладах загальної середньої освіти, 15,8 тис. дітей – у санаторних школах, і лише 11,8 тис. дітей охоплено інклюзивним навчанням у звичайних школах [9, 11]. Зусиллями Міністерства освіти і культури України розроблено методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти у 2019-2020 рр., де зазначено, що визначення особливих освітніх потреб дитини здійснюється відповідно до результатів комплексної психолого-педагогічної оцінки її розвитку [7].

Результати дослідження

Процес супроводу дітей з особливими потребами – це цілеспрямована організована система діяльності психолога, педагога та дефектолога щодо забезпечення оптимальних умов життєдіяльності дітей відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей, поточного рівня розвитку та стану соматичного та нервово-психічного здоров'я.

Основною метою психолого-педагогічного супроводу та реабілітації є зв'язок дітей та навколишнього середовища, збалансування психофізичних та соматичних розладів, розвиток особистості, індивідуальності, формування психологічної готовності до саморозвитку та життя в суспільстві.

Для успішної психолого-педагогічної допомоги та реабілітації дітей необхідна компетентність спеціалістів, спрямована на компенсацію та корекцію інтелектуальних та емоційно-вольтативних проблем у дітей з різними варіантами порушень фізичного та психічного розвитку[35].

Процес корекційно-логопедичної підтримки дітей з порушеннями мовлення різноманітний і багатофункціональний. Питання групи підтримки забезпечують ефективність роботи з дітьми.

Існують такі мовленнєві порушення, які передбачають психолого-педагогічний та логопедичний супровід :

1.Порушення фонаційного (зовнішнього) оформлення розмовної сторони мови.

- Афонія, дисфонія – відсутність або порушення голосу;
- Тахілалія – патологічно прискорений темп мови;
- Брадилалія – патологічно уповільнений темп мови;
- Заїкання – порушення темпо-ритмічної організації мовлення, зумовлене судомним станом м'язів артикуляційного апарату;
- Дислалія – порушення розмовної сторони мови при нормальному слуху і збереженій іннервації мовного апарату;

- Дизартрія – порушення вимовної сторони мови, викликане недостатньою іннервацією мовного апарату;

- Ринологія – це порушення забарвлення голосу і фонем, зумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовного апарату.

Всі ці вади відрізняються за причинами, характером, порушеним зв'язком (голос, темп, тембр, фонетична вимова); часто потребують допомоги не тільки логопеда, а й інших спеціалістів (лікарів, психологів, фоніатрів).

Структурно-семантичні (внутрішні) або системні порушення мови. Алалія – відсутність або недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовних зон кори головного мозку. Афазія – це повна або часткова втрата мови внаслідок локального ураження головного мозку. Це складні дефекти, які впливають не тільки на всі сторони мовлення, а й на особистісний розвиток людини.

Психолого-педагогічна класифікація необхідна для організації логопедичного впливу в умовах роботи з дитячим колективом (дошкільна група, клас). При цьому мовленнєві розлади діляться на дві групи:

2.Порушення засобів зв'язку.

фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФМ) – порушення процесів формування системи вимови рідної мови у дітей з різними порушеннями внаслідок дефектів сприйняття і вимови фонем;

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – це порушення формування всіх компонентів мовленнєвої системи, пов'язаних з фонетичною і семантичною сторонами мовлення (звукова мова, словниковий запас, граматична будова, зв'язне мовлення), при нормальному слуху.

Психологічні особливості дітей з порушенням мовлення (дітей з порушенням мовлення) знаходяться в прямій залежності від клінічного діагнозу, якості та ступеня порушення та його причин. Зокрема, діти, порушення мовлення яких викликані органічними ураженнями

центральної нервової системи, швидко втомлюються, особливо при розумовій діяльності, швидко втомлюються. Ви можете бути дратівливими, збудженими, розкутими, неспокійними, неспокійними; Ваш настрій швидко змінюється через емоційну нестабільність. У деяких дітей спостерігається загальмованість, підвищення розумової працездатності та зниження уваги. Дуже часто мовленнєві порушення цієї категорії дітей викликають нестійкість інтелекту та пам'яті, недостатність регулятивної функції мовлення, порушення пізнавальної діяльності та розумової працездатності.

Діти з порушеннями мовлення функціонального характеру характеризуються підвищеною збудливістю, негативізмом, поганою поведінкою або надмірною сором'язливістю, невпевненістю, вразливістю.

Висновки

Педагоги та психологи, як важливі суб'єкти корекційно-логопедичного супроводу дітей з ГОП, повинні мати систему знань про кожну дитину як об'єкт процесу супроводу, її вікові та індивідуальні особливості, фактори соціального розвитку. Отже, психолого-педагогічний та логопедичний супровід дітей із порушеннями мовлення займає ключову позицію в усьому подальшому супроводі дитини і виступає основою для побудови конкретних цілей, завдань та мети інклюзивного навчання.

Список використаних джерел

1. Про Концепцію державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами. URL: http://lub-specschool.ucoz.ua/load/shkilna_dokumentacija/pro_koncepciju_derzhavnogo_standartu_specialnoj_osviti_ditej_z_osoblivimi_potrebami/pro_koncepciju_derzhavnogo_standartu_specialnoj_osviti_ditej_z_osoblivimi_potrebami/11-1-0-4
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України. Закон України від 19.12.2018р. № 2249-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 6–7.
3. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». URL: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=4>
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009.
5. Колупаєва А.А. Програма курсу «Основи інклюзивної освіти» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста, магістра педагогічного спрямування). К.: «А.С.К.», 2012.

Сагайдак Вікторія,
студентка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті здійснено теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми виховання толерантності молодших школярів в умовах інклюзивного середовища, уточнено поняття «інклюзивна освіта» та «толерантність». Зазначено, що для зміни ставлення суспільства до осіб з особливими освітніми потребами необхідно формувати правильну соціальну позицію з раннього віку через поширення цінностей толерантності та відкритий діалог щодо проявів байдужості в суспільстві. Виховання толерантності серед школярів є важливим завданням НУШ.

Ключові слова: толерантність, молодші школярі, інклюзія, інклюзивне середовище, інклюзивна освіта, виховання.

Вступ

Стан розвитку людства і суспільства в цілому вимагає високого рівня загальної культури, моральних якостей і взаєморозуміння між людьми, що набуває все більшого значення в загальному світовому процесі культурної інтеграції. У цьому контексті формування толерантності стає пріоритетним завданням педагогіки. В останні десятиліття кількість дітей, які потребують інклюзії, зростає. Інклюзивна освіта – це комплексний процес, який забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, шляхом організації навчання в закладах загальної середньої освіти з використанням індивідуалізованих методів навчання [6].

Ефективна та якісна інклюзія можлива лише за умови кваліфікованої підтримки. Вчителі є основними організаторами освітнього процесу в умовах толерантної інклюзії. Толерантну особистість можна виховати лише тоді, коли вона має високі моральні стандарти і здатна до прощення,

співчуття, доброти, компромісу, взаєморозуміння і терпимості до цінностей, культур і позицій інших людей. Інклюзія означає забезпечення дітям права відвідувати навчальний заклад, адаптований до їхніх потреб, де створено освітнє середовище та надаються відповідні додаткові послуги, які дають змогу отримувати користь від спільного навчання зі здоровими однолітками. Освітнє середовище має відповідати потребам і здібностям кожної дитини та забезпечувати належні умови для її навчання нарівні з учнями того ж віку.

Актуальне місце толерантності в системі пріоритетів цінностей і цілей показано в наукових працях О. Асмолова, І. Беха, Б. Гершунського, О. Гриви, П. Нікольсона, І. Пчелінцева, В. Шаліна. Питанням міжособистісних відносин і толерантності присвячені роботи Б. Ананьєва, В. Байбакова, Т. Веретенка, А. Лазурського, А. Мудрика, В. Мясичева, С. Рубінштейна, В. Свідерського, В. Соловійова, О. Філянїної та інших. Крім того, у статтях О. Карякіної, Л. Колобової, М. Перепеліциної, Т.Поштарьової та Ю. Тодорцевої приділено увагу питанню формування толерантності у школярів та вихованців освітніх закладів.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу досліджень у галузі педагогіки толерантності та інклюзивної освіти визначити основні умови виховання толерантного ставлення молодших школярів до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах.

Результати дослідження

Аналіз різних підходів до визначення поняття «толерантність» свідчить, що серед науковців немає єдиного підходу до визначення поняття «педагогічна толерантність». П. Нікольсон розглядає толерантність як духовне взаємопроникнення людей, що означає співпереживання труднощам і радощам життя іншого, його емоційну участь [5]. На думку Б. Гершунського, кожна людина є не тільки активним споживачем духовних і матеріальних цінностей, а й робить посильний внесок у духовний досвід свого народу і всієї цивілізації [6].

О. Байбаков стверджує, що «толерантність – це здатність суб'єкта визнавати існування різних точок зору, різних культурних відмінностей у рамках загальнолюдських прав і свобод, виходячи з переконаності своєї позиції, що не виключає конкуренції, але водночас стабілізує індивідуальність людини (тобто не дозволяє їй поступитися своїми принципами) і особистість у суспільстві він стверджує, що це гарантує гармонійний розвиток» [6].

Одним із головних викликів, що стоять перед Новою українською школою, є розвиток інноваторів та громадян, які можуть приймати відповідальні рішення та поважають права людини, а отже, є толерантними до людей з особливими освітніми потребами. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО пояснює, що толерантність - це повага, прийняття і правильне розуміння багатого розмаїття культур, форм самовираження і проявів людської особистості в нашому світі. Діти з особливими освітніми потребами повинні мати доступ до якісної, доступної освіти, гарантованої національними та міжнародними стандартами Вони мають такі ж права, як і їхні однолітки, на якісну, доступну освіту, гарантовану національними та міжнародними стандартами. У реальному житті часто буває важко реалізувати ці права. Упереджене та стереотипне ставлення суспільства до таких людей є однією з проблем, над вирішенням якої працюють фахівці в галузі освіти, психології та соціології. Завдання педагогів, психологів, соціальних працівників і, зрештою, всіх, хто бере участь в освітньому процесі, як і всіх свідомих громадян, – підготувати, обумовити та адаптувати дітей з особливими освітніми потребами до життя в суспільстві так, щоб жоден з них не відчував себе зайвим, непотрібним чи не таким, як усі.

Абсолютно у кожної людини з дитинства формується певна основа толерантної поведінки, її принципи та норми. Кожна дитина, яка переступає поріг загальноосвітнього закладу, вже має правила толерантності, закладені батьками. Надалі поле виховання залишається за

вчителями та працівниками освіти. Чи зможуть вони розширити кругозір своїх вихованців, збагатити набуті ними моральні знання та навички, відкоригувати неправильну поведінку і, за необхідності, виправити її, чи залишаться байдужими, не змінюючи нічого?

Виховання толерантності слід починати з дитячого садка та початкової школи. Основною метою інклюзивної освіти є повноцінна та рівноправна соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в суспільстві. Досягнення цієї мети значною мірою залежить від створення сприятливих умов для розвитку взаємовідносин між дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми однолітками і дорослими [1].

Подолання негативних стереотипів та упереджень є складним педагогічним завданням, яке мають вирішувати передусім батьки та вчителі; Г. Гончаренко зазначає: «Діалог, безпосередній контакт - це найкраще джерело інформації про інших, реальний метод духовного і культурного примирення та вирішення різноманітних проблем. Крім того, це відкритість до міжкультурної комунікації, яка ґрунтується на повазі до особливостей іншого» [3, с.12].

О. Лиманська дослідила чинники, що впливають на розвиток толерантності в учнів загальноосвітніх шкіл, і виокремила такі:

- сімейні та міжособистісні стосунки, сформовані в них стереотипи та упередження;
- вчителі початкової школи, їхні особистісні та професійні якості;
- шкільні мікросоціуми та їхні освітні й виховні цінності;
- соціально значуща громадська діяльність;
- моральний мікроклімат у класі;
- фізкультурно-спортивна діяльність (екскурсії, походи, ігри, свята);
- шкільні традиції;
- групи однолітків;

- потреби у спілкуванні;
- тип темпераменту;
- засоби масової інформації [2, с. 22].

Ефективне формування позитивного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в початковій школі ґрунтується на всебічному розвитку компонента толерантності.

Методи формування позитивних установок можна поділити на три групи:

1) когнітивні методи, де формування відбувається на рівні усвідомлення (наприклад, навчання, бесіди, дискусії, роз'яснення);

2) поведінкові методи, коли формування пов'язане з формуванням конкретної або соціально прийнятної поведінки (наприклад, тренінги, вправи, інструкції);

3) стимулюючі методи (підтримка, заохочення, позитивне підкріплення).

Використання кожного методу формування позитивного ставлення передбачає набір прийомів, які потребують дотримання певних умов щодо їх застосування. Водночас, використання різних методів може бути реалізовано за допомогою одних і тих самих прийомів [7]. Таким чином, ефективність заходів з виховання толерантності залежить від систематичності та цілеспрямованості таких заходів, врахування факторів та умов, що впливають на дитину.

Висновки

З розвитком інклюзивної освіти важливо готувати молоде покоління до спілкування з дітьми з особливими потребами. Це пов'язано з тим, що виховання толерантності не тільки позитивно вплине на розвиток і подальше впровадження інклюзивної освіти, а й надасть нові можливості для взаємодії з даною категорією людей і дітей.

З викладеного нами матеріалу можна зробити висновок, що ефективно виховання толерантного ставлення молодших школярів до учнів

з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання можливе лише за умови систематичного використання всіх методів і прийомів у комплексі. Кожен з цих методів спрямований на те, щоб навчити дітей молодшого шкільного віку розвивати толерантність та позитивно взаємодіяти з дітьми з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Адеєва Т. Н. Проблема психологічної готовності батьків різних категорій дітей до інклюзивної освіти. *Педагогічний журнал*. № 4, 2016. С. 112-118.
2. Андреева М. О. Формування толерантності учнів початкової школи у інклюзивному навчальному закладі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39(2). С. 36-41.
3. Гончаренко Г. Щоби шкільний дім був затишним. *Досвід оптимізації доросло-дитячих стосунків в освітньому просторі: Матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції* (м. Черкаси) / за ред. Т. Б. Артеменко. Черкаси : ЧОПОП, 2013. С. 12- 13.
4. Кайдалова Г., Кузава І. Особливості розвитку толерантної особистості у період становлення інклюзивної освіти. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. Т. 5, № 2. С. 132.
5. Нікольсон П. Толерантність як моральний ідеал. «Вісник» УрМІОН. 2002. №1. С. 5-9.
6. Турлак І. І. Формування толерантного інклюзивного середовища Нової української школи. *Актуальні проблеми оптимізації освітнього процесу національної школи в умовах воєнного часу: інклюзивне навчання, інновації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти* : зб. тез вист. учас. Регіонал. наук.-метод. семінару (м. Рівне, 19 трав. 2022 р.) / за ред. О. О. Красовської, О. А. Хом'як : ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне : МЕРУ, 2022. С. 92-94.
7. Четверикова, Т. Ю. Феномени практики інклюзивної освіти молодших школярів з обмеженими можливостями здоров'я. Сучасні дослідження соціальних проблем, № 8, 2015. с. 226-242.

Іванна Халус

студентка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЛОГОРИТМІКИ В КОРЕКЦІЇ ЗВУКОВИМОВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ

У статті акцентується на доцільності використання логоритміки в корекції звуковимови дітей старшого дошкільного віку з дислалією. Акцентується, що завдяки використанню логоритмічних вправ формується мовленнєва моторика задля розвитку артикуляційної основи звуків, дихання (фізіологічного та фонаційного); діти набувають досвід

правильного вживання звуків у різних формах і видах мовлення, у різноманітних ситуаціях спілкування, формується зв'язок між звуком і його музичним тактом, що має важливе значення для корекції звуковимови.

Ключові слова: дислалія, корекція звуковимови, діти старшого дошкільного віку, логоритміка.

Вступ

Пошуки ефективних засобів корекції звуковимови дітей старшого дошкільного віку з дислалією посідає важливе місце в теорії і практиці логопедії. Важливе місце в цьому процесі відводиться логоритміці, використання якої в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку з дислалією дозволяє вирішувати освітні, корекційні та оздоровчі завдання. Завдяки синтезу віршованих текстів, музики і ритмічних рухів діти виконують мовні вправи, дотримуючись музичного та рухового ритму, що дозволяє корегувати їх звуковимову [5].

Результати дослідження

Розрізняють дві форми дислалій: функціональну і механічну (органічну). Функціональна дислалія – порушення звуковимови при відсутності органічних порушень в будові артикуляційного апарату і центральної нервової системи. Порушеною є вимова одного або кількох звуків. Механічна дислалія – порушення звуковимови, зумовлене анатомічними дефектами периферичного мовленнєвого апарату, при цьому порушується вимова групи звуків. При органічній дислалії першочерговим заходом виступає усунення причини (виправлення зубного ряду, підрізання під'язикової вуздечки, і т.д.). Якщо оперативне втручання не дає бажаних наслідків, необхідно діяти за принципом обхідного шляху [1, с. 25].

Логопедична робота полягає у пристосуванні дитини у виробленні таких артикуляційних укладів, які б забезпечили отримання звуків мовлення, максимально наближених до нормативних. При дислалії страждає фонемне оформлення при збереженні всіх інших операцій

висловлювання. Це проявляється у спотвореній вимові звуків, заміні одних звуків іншими, змішуванні звуків і – рідше – елізії (пропуск звуків) [4].

У структурі логоритмічних вправ виокремлюються такі складові, як: пальчикові, мовленнєві, музично-рухові та комунікативні ігри. Щодо їх корекційно-розвивальних можливостей, то вчені наголошують, що завдяки їх використанню логопед може вирішити комплекс важливих корекційно-розвивальних, оздоровчих і навчально-виховних завдань, серед яких:

- розвиток уваги і фонематичного слуху;
- розвиток звукового, музичного, тембрового, динамічного слуху, почуття ритму, співочого діапазону голосу;
- розвиток дрібної та загальної моторики, кінестетики, міміки, пантоміміки, просторової організації та виразності рухів;
- формування уміння переключатися з одного виду діяльності на інший;
- формування мовленнєвої моторики задля розвитку артикуляційної основи звуків, дихання (фізіологічного та фонаційного);
- набуття досвіду правильного вживання звуків у різних формах і видах мовлення, у різноманітних ситуаціях спілкування, формування зв'язку між звуком і його музичним тактом;
- корекція та розвиток слухо-зорово-рухової координації [3].

Найпоширенішими серед логоритмічних вправ є: вправи на регуляцію м'язового тону, розвиток дихання, активізацію уваги і пам'яті, лічильні та мовні, а також розвиток почуття ритму, темпу та міміки.

Характеризуючи корекційно-реабілітаційне значення вправ на розвиток дихання, голосу та артикуляції, необхідно відзначити їх дієвість у розвитку діафрагмального дихання, тривалості, сили й правильності розподілу вдиху. Завдяки роботі над голосом можливо досягнути високого рівня його виразності, сили та висоти. Під час роботи над артикуляцією корегується вимова, розвивається рухливість язика, щелеп, губ,

активізується переключення артикуляційних рухів. Такого роду вправи мають не тільки корекційно-реабілітаційний, але й профілактичний вплив .

Виконання вправ на розвиток фонематичного сприйняття забезпечують розвиток здатності диференціювати на слух всі звукові одиниці мови. Рівень розвитку фонематичного слуху безпосередньо впливає на чіткість вимови звуків, тому навчання розрізняти звук передують його вимові. Важливою складовою роботи над формуванням фонематичного сприйняття є розвиток слухової уваги. Такого роду вправи забезпечують розвиток уміння розрізнення слів, близьких за звуковим складом. Також за їх допомогою розрізняються склади, виділяються різноманітні складові сполучення, окремі звуки, відбувається диференціація на слух подібних за звучанням звуків. Також вони дозволяють локалізувати заданий звук в словах та визначити його місцезнаходження.

Логоритмічні вправи для корекції вимови звуків є невід'ємною складовою роботи з метою виправлення порушень вимови звуків. Підготовчий етап логоритмічного заняття передбачає виконання вихованцями вправ на слухової уваги, фонематичного сприйняття, артикуляційної та мимічної моторики. Згодом, необхідний для виправлення звук, диференціюється та автоматизується [2, с. 110].

Під час логоритмічних занять комплексно здійснюється позитивний вплив особистісний розвиток дитини із мовленнєвими порушеннями. Зважаючи на це, закономірними є твердження Е. Кілінської-Евертовської про необхідність включення логоритмічних вправ у комплексну реабілітацію дітей з вадами мовлення.

Таким чином, логоритмічні вправи як форма активної терапії, є складовою логопедичних заходів у роботі з вихованцями старшого дошкільного віку з дислалією. Завдяки використанню логоритмічних вправ у корекційній роботі з цією категорією вихованців у логопедичній роботі досягається вирішення комплексу завдань, особливо важливими

серед яких є розвиток здатності звуконаслідування, стимулювання артикуляційної моторики.

Список використаних джерел

1. Андрейко Б. В. Основні аспекти формування класифікації порушення розвитку дитини. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. Серія : Проблеми сучасної психології. 2016. Вип. 33. С. 24-33.
2. Ключко В. В. Ритміка та музичний рух : навч. посіб. для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. [вид. 2-ге, перероб.і допов.]. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 158 с.
3. Лазаренко О. І. Логоритміка як складова корекційної роботи вчителя-логопеда. URL: <https://en.calameo.com/books/004606231a9d15636835e>
4. Логопедичні практикуми: Навчально-методичний посібник/ Укл. Л.Д. Бегас. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2016. 123 с.
5. Солодовник М. К., Безверха І. Г. Застосування логоритмічних вправ у роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. URL: <https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/5643/1/Solodovnyk.pdf>.

Марія Радковська,
студентка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено проблему міжособистісних взаємин молодших школярів у зв'язку з особливостями учнів цього віку. Виділено основні типи міжособистісних зв'язків у початковій школі. Визначено та схарактеризовано чинники формування культури міжособистісних взаємин молодших школярів у середовищі НУШ.

***Ключові слова:** молодший школяр, учитель початкових класів, міжособистісні взаємини, чинники формування міжособистісних взаємин.*

Вступ

Молодший шкільний вік – особливий період у житті дитини, коли вона активно набуває досвіду міжособистісних відносин з учителями та іншими дорослими, однокласниками. Ці відносини є фундаментом для розвитку особистості молодшого школяра. Від того, наскільки легко дитина буде взаємодіяти з іншими людьми, налагоджувати контакти з ними, залежить її успіх у навчальній діяльності, врешті, її доля та місце в житті.

Результати дослідження

Як зазначено в Державному стандарті початкової освіти, реалізація мети початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як: розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі; створення атмосфери довіри і взаємоповаги, перетворення школи на безпечне місце, де запобігають насильству і цькуванню, надають необхідну підтримку; утвердження людської гідності школяра [3].

У молодшому шкільному віці відбувається формування нових типів відносин у школі як соціальному інституті, розбудовується нова структура цих відносин. Це відносини в системах «дитина – вчитель», «дитина – батьки», «дитина – дитина», «дитина – класний колектив». Чимало науковців підкреслюють особливу роль учителя в становленні особистості школяра (І. Бех, З. Мірошник, О. Пехота, В. Радул, О. Савченко, В. Сухомлинський, Н. Тарасенко, В. Шепель та ін.). Учитель НУШ – не лише лідер, джерело знань, але й друг, помічник, наставник, який активно впливає на формування уявлення дитини про себе, свої здібності, значною мірою визначає ставлення школяра до батьків та до інших дітей, створює більш чи менш сприятливі умови для адаптації дитини в шкільному середовищі. Слід зазначити, що учні перших-других класів ще не можуть самостійно дати оцінку тій чи іншій формі поведінки та найчастіше орієнтуються на думку дорослих, а тому особистість учителя для дітей цього віку є моделлю для наслідування. Саме тому педагогові необхідно виступати в ролі ініціатора спілкування та підтримувати міжособистісну взаємодію школярів.

Успішність виховного впливу вчителя залежить від особливостей емоційних відносин між педагогом та учнями; сприйняття вчителя дітьми; характеру використання вчителем своїх повноважень; ступеня індивідуалізації роботи вчителя з дітьми. Від педагога залежить, на яких засадах будуть будуватися міжособистісні відносини в класі: в умовах співробітництва та координації зусиль з метою досягнення спільної мети чи в умовах конкуренції, суперництва, конфліктних відносин, фаворитизму, де діти відчувають високий рівень тривожності, з упередженням ставляться до педагога й однокласників, помітні явища дискримінації щодо окремих учнів класу, діти схильні до конформізму. Як зазначає О. Савченко, «гуманний педагог, прилучаючи дітей до знань, одночасно передає їм свій характер, постає перед ними як зразок людяності» [5, с. 91-92].

Об'єднанню школярів сприяють особистісно-орієнтовані технології. Навчання у співробітництві, взаємодопомога, спільне вирішення проблем, інтерактивне середовище НУШ, прагнення досягти спільного успіху, що лежать в основі сучасних освітніх технологій, є засобами формування стійких гуманних міжособистісних взаємин [1].

У початковій школі активно розвиваються міжособистісні відносини під впливом внутрішнього чинника, а саме груп дітей, що регулюють формальні та неформальні процеси всередині класу. Досвід учителів початкових класів показав, що саме групова та колективна робота найкраще допомагає розвивати навички спілкування учнів [2, с. 112]. Спілкування з однолітками відіграє в цьому віці дуже важливу роль, оскільки сприяє соціалізації дітей у нових умовах, стимулює їхнє навчання, сприяє формуванню адекватної самооцінки та самопізнання. Дитина сприймає себе через призму колективу як складову частину спільноти. Оцінка учнями себе та своїх однолітків пов'язана з рівнем розвитку в них оптимізму, доброти, щирості, рефлексії своєї поведінки. Діти, які не володіють такими якостями, як правило, важче встановлюють міжособистісні стосунки, менш товариські.

У початкових класах закладаються основи самостійності мислення, особистої автономії, самоствердження, уміння формувати та відстоювати власну точку зору, робити вибір, що можливе лише у групі учнів, класному колективі, де вчитель моделює та підтримує належну поведінку. У класі щодня виникають нові ситуації, нові обставини, що дає дітям можливість брати участь та аналізувати різні випадки, форми поведінки, впливає на загальний розвиток дитини, допомагаючи в засвоєнні нових правил, соціальних норм, ціннісних орієнтацій. Тому створення та згуртування колективу класу – це одне з першочергових завдань учителя.

Водночас велике значення в цьому віці має міжособистісна взаємодія між окремими учнями в класі. У молодшому шкільному віці стосунки лише з одним товаришем трапляються досить рідко, найчастіше діти

будують дружні стосунки з однокласниками, які добре вчать, яких виділяє та хвалить учитель. Діти навчаються спілкуватися так, як це роблять дорослі, родичі, однолітки, вчитель. Дружні стосунки між молодшими школярами не відрізняються стійкістю. Найчастіше у них виникає інтерес до друзів, з якими можна поділитися своїми захопленнями, ідеями, інтересами, легких у спілкуванні, емоційно комфортних. Характерною особливістю міжособистісних стосунків молодших школярів є групування за статевою ознакою, тобто поділ на групи хлопчиків та дівчаток, між якими можуть спостерігатися як дружні, так і конкурентні стосунки. Тому гендерне виховання – ще одне важливе завдання вчителя початкової школи, оскільки впровадження гендерних підходів у НУШ сприяє розвитку партнерських стосунків між статями, виховує їх у дусі толерантності [4, с. 67].

Не варто забувати також і про роль сім'ї у становленні толерантних стосунків дітей з іншими людьми. Саме доброзичлива сімейна обстановка, любов та повага батьків до дитини сприяє її позитивному позиціонуванню в школі та формуванню адекватної самооцінки.

Висновки

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що основою формування міжособистісних взаємин молодших школярів є їхні вікові та індивідуальні особливості. Міжособистісні відносини в молодшому шкільному віці залежать від багатьох чинників, найважливішими серед яких є діяльність та авторитет учителя, сучасні особистісно-орієнтовані освітні технології, вплив учнівського колективу та окремих однокласників, стосунки з батьками в сім'ї. Зазначені чинники впливають на характер взаємовідносин дітей з оточуючими людьми, розвивають здатність молодших школярів до самостереження, самоаналізу та самооцінки, визначають особливості їхнього ставлення до себе, до інших, до світу загалом.

Список використаних джерел

1. Алendarь Н. Особистісно орієнтовані технології навчання молодших школярів. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9687/1/3%20%287%29.PDF> (Дата звернення: 24.03.2023).
2. Винницька Н. Застосування групової та колективної форм навчання на уроках у початковій школі. *Молодь і ринок*. 2019. № 11(178). С. 111-114.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 25.03.2023).
4. Ільїна О. Особливості виховання гендерної культури молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. № 1(3). С. 65–70.
5. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. К.: СПД «Цудзинович Т.І.». 2007. 204 с.

Іванна Шваюк,

магістрантка педагогічного факультету,

Катерина Фомін,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті визначено сутність соціальної компетентності учня початкової школи та представлено деякі методичні вказівки щодо її формування в освітньому процесі. Значна увага приділена використанню медійних технологій як дієвого педагогічного засобу формування соціального досвіду дитини в сучасних умовах навчання.

Ключові слова: *соціальна компетентність, початкова школа, медійні технології, медіаосвіта.*

Вступ

У сучасних умовах інформатизації суспільства надзвичайно швидко розвиваються засоби масової інформації, споживачами продукції яких виступають не лише дорослі, а й не меншою мірою діти молодшого шкільного віку. Адже радіомовлення, різного роду телевізійні трансляції, інтернет-видання, що формують певне бачення різних проблем, дають можливість бути більш обізнаними та мобільними. Водночас медіа можуть нести певну загрозу, маніпулювати свідомістю людей. Тому надзвичайно

важливо володіти певною культурою щодо сприйняття, розуміння та поведінки у сучасному медійному просторі. У цьому вбачаємо сутність проблеми особистісно-соціального становлення особистості дитини у психолого-педагогічному аспекті.

Не випадково досліджувана проблема відображена у наукових працях численних науковців у різних аспектах: методи формування медіакультури дітей шкільного віку (Л. Мастерман, М. Скиба та ін.), вплив медіаосвіти для становлення особистості (О. Бурім, І. Задорожна, А. Литвин, О. Федоров та ін.), засоби попередження комп'ютерної адикції (Т. Веретенко, Ю. Вінтюк, Н. Дикун, М. Снітко та ін.).

Результати дослідження

Окреслена проблема надзвичайно актуальна у глобальному масштабі, адже в умовах євроінтегрування значним потоком в інформаційному просторі поступають матеріали, які можуть чинити негативний вплив на розвиток передусім молодого покоління. Тому сьогодні інтенсивно розвивається новий напрям педагогічної науки – медіаосвіта.

У Рекомендаціях ЮНЕСКО зазначено, що медіаосвіта покликана:

- забезпечити дітям знання того, як аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти;
- визначати джерела медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні, культурні інтереси;
- інтерпретувати медіатексти і цінності, що розповсюджують медіа; – добирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів та сприяння зацікавленості аудиторії;
- отримання можливості вільного доступу дітей та молоді до медіа як для сприйняття, так і для вироблення медіапродукції [9].

«Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так

і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій», – зазначено в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [3].

Метою медіаосвіти є захист аудиторії від маніпулятивного впливу медіа, навчання орієнтації у медійному потоці. Педагог у процесі занять вивчає з учнями вплив медіа на індивідів та суспільство за допомогою кодів (символів), розвиває критичне мислення стосовно медіаматеріалів. Аудиторія в умовах надлишку інформації потребує орієнтира, має бути навчена сприймати та аналізувати інформацію, повинна мати уявлення про механізми та наслідки впливу медіа. Метою медіаосвіти є виховання людини, підготовленої до сприйняття інформації мас-медіа, здатної повноцінно зрозуміти та проаналізувати її, протистояти маніпуляційним впливам [7]

Міжнародні концепції щодо становлення та розвитку медіаосвіти певним чином впроваджуються і в Україні. Так, С. Гончаренко [1, с. 203], сутність “медіаосвіти” трактує як напрям педагогіки, представники якого виступають за вивчення школярами закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно). М. Ярмаченко зазначає, що медіаосвіта також передбачає вивчення дітьми закономірностей масової комунікації (преси, радіо, телебачення, кіно, відео), підготовку їх до життя у сучасному інформаційному світі, опанування вмінь сприймати та осмислювати різну інформацію, особливо за допомогою технічних засобів [5, с. 311].

Інші вітчизняні вчені, приміром, А. Литвин [4] зауважує, що медіаосвіта – це навчання на матеріалі та за допомогою ЗМІ, кінцева мета якого – медіаграмотність, здатність до критичного сприйняття медіаповідомлень. Дослідник послуговується визначенням С. Гончаренка, що основним завданням медіаосвіти є підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприймання й розуміння різної інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку [1].

У сучасній «Енциклопедії освіти» зазначається, що медіаосвіта – це «технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації та обміну її між суб'єктом (автором медіатексту) і об'єктом (масовою аудиторією), а саме: друк, фотографія, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, включаючи Інтернет» [2]. Загрозою для сучасних дітей молодшого шкільного віку, передусім в домашніх умовах, є телебачення, зокрема реклама, фільми і т.п. [8]. Та все частіше діти цього віку вже є активними споживачами Інтернет-продукції, через свою зайнятість або небажання виховувати учнів, батьки дозволяють їм багато часу проводити біля комп'ютера. Використання комп'ютерних ігор та іграшок повинно слугувати важливим аспектом роботи сучасної школи, яка важливою компетентністю визначає соціальну.

У сучасній науковій літературі існують різні підходи щодо визначення сутності поняття «соціальна компетентність», а саме: вміння брати на себе відповідальність, приймати важливі рішення, брати участь у спільній діяльності, налагоджувати конструктивну взаємодію і т.п.

На основі аналізу наукової літератури приходимо до висновку, що соціальна компетентність – це інтегративна характеристика особистості, що передбачає способи здійснення активної діяльності в умовах початкової школи на основі засвоєних знань, досвіду творчої діяльності, навичок тощо. Це поняття інтегрує в себе такі важливі характеристики (цінності): здатність брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх результати; гнучко конструювати власну поведінку згідно потреби вирішення соціальних завдань і готовність до виконання певних соціальних ролей.

У руслі нашого дослідження цілком правомірно орієнтуватися на наступне визначення окресленого вище поняття.

Соціальна компетентність – «здатність до співробітництва в групі та команді, мобільність, вміння адаптуватись і визначати особисті цілі та

виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій; уміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин; підтримувати взаємини; розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях» [11].

Як зазначає С. Данилейко, формування соціальної компетентності дитини базується на таких особистісних утвореннях: мотивація досягнення, довільність, позитивне ставлення до себе, висока самооцінка, здатність до конструктивної поведінки у складних ситуаціях [10].

Інша група вчених в структуру соціальної компетентності включають: емоційну зрілість, відкритість до спілкування, відчуття реальності, самоконтроль і т.п. (рис. 1).

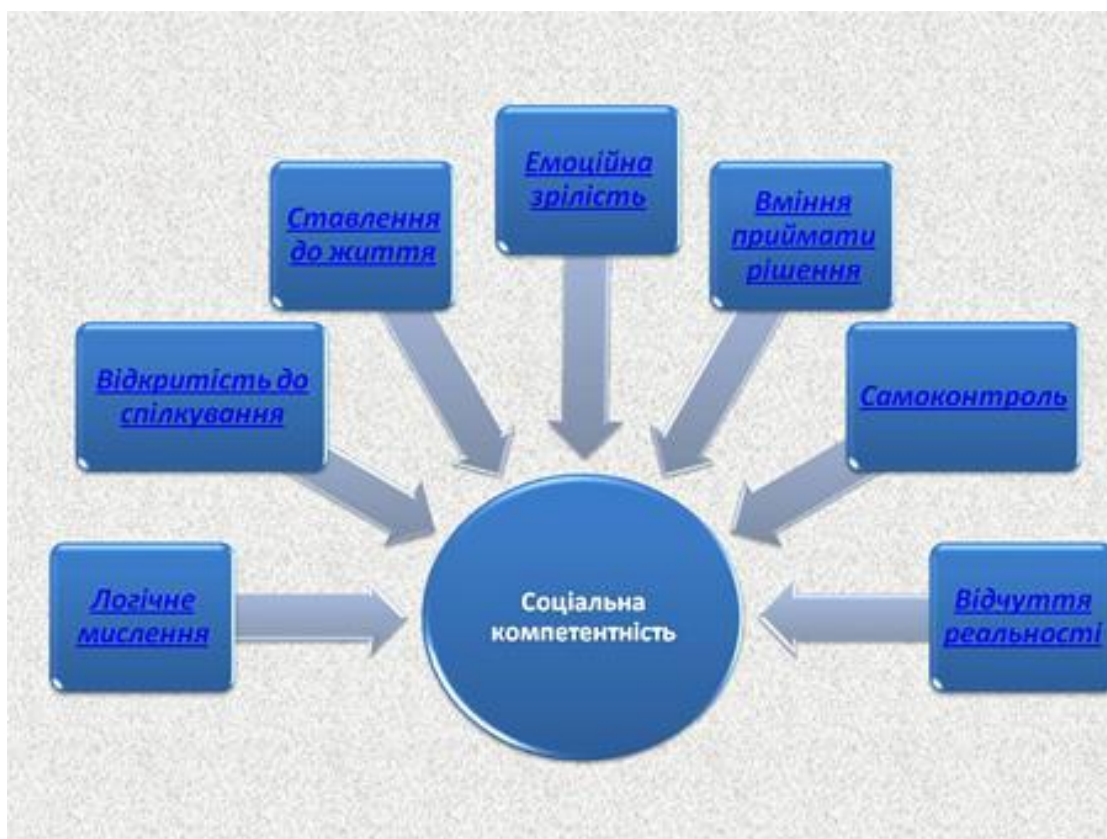

Рис. 1. Структура соціальної компетентності дитини [11].

Водночас дослідники соціальної компетентності визначають її специфіку, залежно від віку людини (дитини), що зумовлює необхідність диференційного та гнучкого підходу до її вивчення, формування та вимірювання.

Висновки

Цілі виховання стосуються різних сфер діяльності молодшого школяра – спілкування, ігрової, художньої, навчально-пізнавальної та ін. з використанням якісної медіапродукції. Таким чином, йдеться про те, щоб зацікавити дітей тим ігровим матеріалом, який вона шукає в Інтернет. Однак самостійно школяр може наштовхнутися на певні ризики та загрози, неякісні ігри, відеофільми, рекламні ролики тощо. Тому для формування соціальної компетентності молодшого школяра доцільно використовувати спеціально розроблені комп'ютерно-ігрові комплекси, які повністю відповідають психолого-педагогічним, фізіолого-гігієнічним вимогам, враховуючи педагогічний і технологічний дизайн щодо їх експлуатації.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 206 с.
2. Задорожна І.Т., Кузнецова Т.В. Медіаосвіта. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 523 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
4. Литвин А. Завдання медіаосвіти в контексті підвищення якості професійної підготовки. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2009_4/Lytvyn.htm.
5. Педагогічний словник / за ред. М.Д.Ярмаченка. К.: Педагогічна думка, 2001. 363 с.
6. Потятинник Б.В. Масова журналістська освіта – а чому б ні? *Медіакритика: щоквартальний дайджест електронного журналу*. Л.: ЗУМЦНЖ, 2005. Ч.10. С.7-10.
7. Рень Р.В. Медіаосвіта як засіб формування медіакультури учнів. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1006
8. Семчук С. І. Вплив реклами на становлення особистості дитини в дошкільному віці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2008. № 1. С. 18-22.
9. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. *Education for the Media and the Digital Age*. Vienna: UNESCO, 1999. P. 273-274. URL: <http://edu.of.ru/medialibrary/>
10. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи. URL: <http://intkonf.org/danileyko-si-shlyahi-formuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchniv-pochatkovoyi-shkoli/>
11. Соціальна компетентність особистості: соціально-рольовий підхід. URL: <https://www.school304.com.ua/?page=484>

Наукове видання
Wydanie naukowe

ОСВІТНЯ ІННОВАТИКА INNOWACJE EDUKACYJNE

*Українсько-польський збірник студентських наукових
праць*

Ukraińsko-polski zbiór prac naukowych studentów

Вип. 6 (за ред. проф. Олена Будник; літ. ред. проф. Тетяна Качак)
Wyd. 6. (red. Prof. Olena Budnyk, red. lit. Prof. Tetiana Kachak)

ISBN 978-617-7926-54-1

Віддруковано з готового макету замовника

Підписано до друку 25.06.2023 р.
Формат 60x84 1/16. Умов. друк. арк. 8,08.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Друк цифровий. Зам № 996.
Наклад 100 примірників.

Видавець Кушнір Г. М.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ІФ №31 від 26.01.2009 р.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шота Руставелі, 1,
тел. (099) 700-47-45, e-mail: kgm.print@i.ua